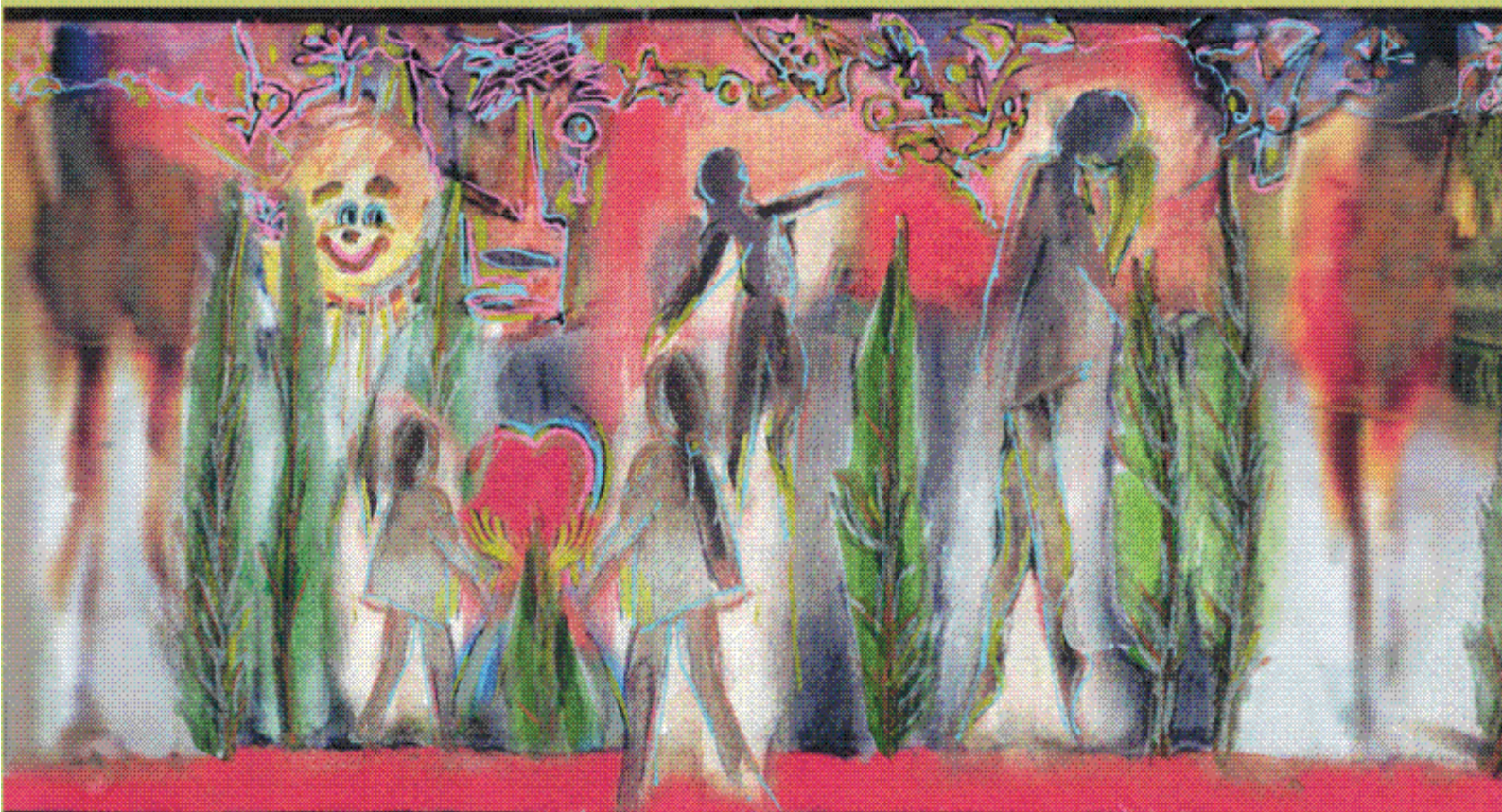

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

για Μαθητές
με Βαριά
Νοητική Καθυστέρηση

ΑΘΗΝΑ 2004

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

και

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ για την εκπαίδευση Παιδιών με Βαριά Νοητική Καθυστέρηση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΙΑΣ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗΣ.	1
1.2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ.	2
1.3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ – ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΕΠΠΣ ΚΑΙ ΑΠΣ	4
2. ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ - ΜΕΡΟΣ Α΄	6
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
2.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	7
2.2.1. Διδακτικό πλαίσιο	7
2.2.2. Μορφή και δομή της διδασκαλίας	7
2.2.3. Στοιχεία εφαρμογής εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος	8
2.2.4. Ο ρόλος των γονέων	8
2.3. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	9
2.3.1. Προδιαγραφές διδακτικού υλικού	9
2.3.2. Αξιοποίηση Νέων Τεχνολογιών	9
2.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	9
2.4.1. Χαρακτηριστικά στοιχεία της αξιολόγησης	9
2.4.2. Μορφές αξιολόγησης	10
2.4.3. Τεχνικές αξιολόγησης	10
2.4.4. Φάκελος αξιολόγησης	10
2.5. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ	11
2.6. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ ΣΩΜΑΤΟΣ	16
2.7. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΓΛΩΣΣΑ)	24
2. ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ - ΜΕΡΟΣ Β΄	35
2.8. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ)	35
2.9. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	38
2.10. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΕΚΦΡΑΣΗ	43
2.11. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ/ ΤΟΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟ	53
2.11.1. Μεθοδολογία ειδικής εκπαιδευτικής παρέμβασης	53

2.11.2.	Διδακτικό πρόγραμμα	53
2.11.3.	Αξιολόγηση	54
2.12.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΧΕΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ)	55
2.12.1.	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	55
2.12.2.	ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	56
2.12.3.	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ-ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ	57
2.13.	ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ	57

3. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥ- 58 **ΣΤΕΡΗΣΗ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ - ΜΕΡΟΣ Α΄**

3.1.	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ – ΓΛΩΣΣΑ	58
3.1.1.	Αναγκαιότητα διδασκαλίας των επικοινωνιακών δεξιοτήτων στο Σχολείο:	58
3.1.2.	Γενική ενότητα I: Ανάπτυξη επικοινωνίας	59
3.1.3.	Γενική ενότητα II: Ανάγνωση-Γραφή	66
3.2.	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ	73
3.2.1.	Φιλοσοφία, σκοποί και στόχοι	73
3.2.2.	Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας	88
3.2.3.	Διδακτική Μεθοδολογία	88

3. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥ- 58 **ΣΤΕΡΗΣΗ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ - ΜΕΡΟΣ Β΄**

3.3.	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ - ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ	90
3.3.1.	Αναγκαιότητα απόκτησης κοινωνικών δεξιοτήτων στο χώρο του Σχολείου	90
3.3.2.	Γενική ενότητα I: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	91
3.3.3.	Γενική ενότητα II: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ - ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ	92
3.3.4.	Γενική ενότητα III: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	93
3.3.5.	Γενική ενότητα IV: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	96
3.4.	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΠΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	97
3.4.1.	Αναγκαιότητα απόκτησης προεπαγγελματικών δεξιοτήτων και στοιχείων επαγγελματικής κατάρτισης στο χώρο του σχολείου	97
3.4.2.	Γενική ενότητα I: ΠΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ	98
3.5.	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΕΚΦΡΑΣΗ	99
3.5.1.	Φιλοσοφία, σκοποί και στόχοι	99

4. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ 105

4.1.	ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ	105
4.2.	ΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Ή ΘΕΜΑΤΟΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ	106
4.3.	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ:	106
4.4.	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	107
4.4.1.	ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΤΑ ΡΟΥΧΑ ΠΟΥ ΦΟΡΑΜΕ	107
4.4.2.	ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ	112
4.4.3.	ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ	113
4.5.	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ	114
4.6.	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	115
4.7.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΥΛΙΚΟΥ (ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ) ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	116

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.	121
5.1. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	121
5.1.1. Σκοπός της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου της Προσαρμοσμένης Φυσικής Αγωγής (ΠΦΑ)	121
5.1.2. Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες της Διαθεματικής προσέγγισης	121
5.2. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	128
5.2.1. Ειδικοί σκοποί	128
5.2.2. Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας	130
5.2.3. Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις	135
5.2.4. Προτεινόμενες πρόσθετες συνθετικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας	136
5.2.5. Προτεινόμενες προσαρμογές	136
5.2.6. Αξιολόγηση	138
5.2.7. Βιβλιογραφία	139

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΡΓΟ:

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ-ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
(2003ΣΕ04530072)

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ: Λαμπροπούλου Βενέττα, τ.Αντιπρόεδρος Π.Ι., τ.Πρόεδρος του Τμήματος Ειδικής Αγωγής Π. Ι., Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής Πανεπιστήμιο Πατρών.

ΜΕΤΡΟ: 1.1

ΕΝΕΡΓΕΙΑ: 1.1.4 «Αναβάθμιση και επέκταση του θεσμού της εκπαίδευσης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» ΠΡΑΞΗ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ: 1.1.4.α

ΔΡΑΣΗ Β': ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Μαρκάκης Εμμανουήλ, Επίτιμος Ειδικός Πάρεδρος Ειδικής Αγωγής Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

**ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
και
ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**για την εκπαίδευση
Παιδιών με Βαριά Νοητική Καθυστέρηση**

Επιστημονικός Υπεύθυνος:

Σπυρίδων Σούλης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ομάδα Εργασίας:

Ιωάννης Αγαλιώτης, Λέκτορας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Αναστασία Βουτυρά, Καθηγήτρια Δ. Ε. - Εργοθεραπεύτρια

Λευκοθέα Καρτασίδου, Λέκτορας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Ειδική Αγωγή παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Το νομικό πλαίσιο, ιδιαίτερα όπως διαμορφώθηκε με τον νόμο 2817/2000 έχει εκσυγχρονιστεί και εναρμονισθεί με την Ευρωπαϊκή πολιτική για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενσωμάτωση των μαθητών με ειδικές ανάγκες μέσα στα κοινά σχολεία. Έχουν, επίσης, δημιουργηθεί αρκετές και διαφορετικές σχολικές δομές, όπως για παράδειγμα τα Τμήματα Ένταξης μέσα στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης, τα Ειδικά Σχολεία για διάφορες κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες, τα Προγράμματα Συνεκπαίδευσης, τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, τα ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής, τα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης των Μαθητών με Ειδικές Ανάγκες, κλπ. Ακόμα έχουν υλοποιηθεί πολλά προγράμματα ευαισθητοποίησης, επιμόρφωσης και εξειδίκευσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη διδασκαλία μαθητών με διαφορετικές ειδικές ανάγκες.

Παρόλα αυτά όμως πολλά προβλήματα παραμένουν άλυτα, ενώ ανακύπτουν συνεχώς καινούρια με τη λειτουργία των νέων δομών ειδικής αγωγής και την αύξηση του πληθυσμού των μαθητών με ειδικές ανάγκες στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης. Η έλλειψη συγκεντρωτικών στοιχείων για το χώρο της Ειδικής Αγωγής είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα. Για παράδειγμα, σήμερα λειτουργούν στη χώρα πάνω από 300 σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, για τις οποίες υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία. Ιδιαίτερα περιορισμένα είναι τα στοιχεία που αφορούν τους μαθητές και τις μαθήτριες με ειδικές ανάγκες, τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αλλά και τα χαρακτηριστικά των προγραμμάτων που παρακολουθούν. Η τελευταία έκθεση σχετικά με τη δομή και τον πληθυσμό της Ειδικής Αγωγής δημοσιεύτηκε το 1994 με βάση στοιχεία του 1989 (Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής, 1994). Από τότε δεν έγινε καμιά συστηματική προσπάθεια χαρτογράφησης του χώρου της Ειδικής Αγωγής.

Η παραπάνω κατάσταση σε συνδυασμό με την ενεργητική και σημαντική προσπάθεια της Πολιτείας τα τελευταία χρόνια για αναδιοργάνωση και βελτίωση της Ειδικής Αγωγής, αναδεικνύει την αναγκαιότητα και τη σημασία της χαρτογράφησης. Η εκπόνηση και η υλοποίηση ενός σοβαρού προγραμματισμού ανάπτυξης του χώρου, προφανώς, απαιτεί γνώση σχετικά με τον πληθυσμό που εξυπηρετείται, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του. Η κατανομή των πόρων συνολικά και ειδικότερα, η ίδρυση νέων μονάδων Ειδικής Αγωγής, η επιλογή τύπων σχολικών μονάδων, η εξειδίκευση και η προετοιμασία κατάλληλων στελεχών προϋποθέτει τη χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής. Η χαρτογράφηση της Ειδικής Αγωγής είναι αναγκαία, επίσης, για οποιαδήποτε επιστημονική μελέτη που θα επιτρέψει έναν εθνικό σχεδιασμό για την Ειδική Αγωγή μακριά από μιμητισμούς, στηριγμένο στις πραγματικές ανάγκες, χαρακτηριστικά και δυνατότητες της ελληνικής πραγματικότητας.

Τα τελευταία χρόνια παγκόσμια αλλά και στη χώρα μας, έχει εδραιωθεί η άποψη πως όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ιδιαίτερη ανάγκη ή χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την εθνική, πολιτισμική ή κοινωνική τους ταυτότητα, πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες μάθησης με τους υπόλοιπους μαθητές μέσα σε ένα σχολείο για όλους. Η παροχή ίσων ευκαιριών υπερβαίνει την ισότητα στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, περιλαμβάνοντας και τη διαφοροποίηση-προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος συνολικά. Η διασφάλιση, δηλαδή, της ύπαρξης ίσων ευκαιριών προϋποθέτει από τη μια την ενσωμάτωση των αρχών της Ειδικής Αγωγής σε αυτές του γενικού αναλυτικού προγράμματος, και από την άλλη, τη λήψη μέτρων ώστε να διασφαλίζονται οι ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών καθώς και οι συνθήκες για την επιτυχή εφαρμογή της ένταξης/συνεκπαίδευσης. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Γενικής Εκπαίδευσης είναι ευέλικτα, ενώ παρέχονται παράλληλα και διαφοροποιημένα ή ειδικά ΑΠΣ για κάθε κατηγορία μαθητών με ειδικές ανάγκες, όπως συμβαίνει στις χώρες της Ευρώπης.

Στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι η Ειδική Αγωγή λειτουργεί οργανωμένα πάνω από 25 χρόνια, δεν έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα κατάλληλα αναλυτικά προγράμματα, που να αντα-

ποκρίνονται στο σύνολο των ειδικών αναγκών των μαθητών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έντονη διαφοροποίηση του περιεχομένου αλλά και των στόχων διδασκαλίας στις διάφορες μονάδες Ειδικής Αγωγής ή την ανεπιτυχή προσπάθεια εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος της γενικής εκπαίδευσης. Οι παραπάνω συνθήκες θέτουν σε σοβαρή αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης Ειδικής Αγωγής στη χώρα μας. Ακόμη, αμφισβητείται, η ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση στο βαθμό που δεν εφαρμόζεται το ίδιο αναλυτικό πρόγραμμα σε όλες τις σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής.

Οι σύγχρονες συνθήκες εκπαίδευσης και ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο σχολείο, στην εργασία και συνολικά στην κοινωνία αναδεικνύουν επιτακτικά την ανάγκη για ουσιαστική και συστηματική προσέγγιση της εκπαίδευσης τους. Σήμερα, η Ειδική Αγωγή είναι διεθνώς ένας επιστημονικός χώρος και έχει απομακρυνθεί από τις προνοιακές-ιατρό κεντρικές αντιλήψεις του παρελθόντος. Τα ερευνητικά δεδομένα της τελευταίας εικοσαετίας τεκμηριώνουν τις μαθησιακές ικανότητες των μαθητών με ειδικές ανάγκες και τις δυνατότητες εκπαιδευτικής, επαγγελματικής και κοινωνικής τους ένταξης στο βαθμό που δεχθούν κατάλληλη εκπαίδευση. Οι σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής δεν αποτελούν χώρο θεραπείας ή φύλαξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες, αλλά χώρο εκπαίδευσης και μάθησης. Όμως, για να είναι εφικτή η υλοποίηση μιας συστηματικής, επιστημονικής και κατάλληλης εκπαίδευσης, είναι απαραίτητη η ύπαρξη κατάλληλων αναλυτικών προγραμμάτων, που να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε κατηγορίας αλλά και κάθε παιδιού στην ειδική αγωγή, ώστε να μπορεί να υλοποιείται η εξατομικευμένη εκπαίδευση του.

Στο νόμο 2817/2000 της Ειδικής Αγωγής ορίζονται σαφώς οι κατηγορίες μαθητών που έχουν ειδικές ανάγκες και η υποχρέωση του σχολείου και της πολιτείας να εφαρμόσει ειδικά προγράμματα, μεθόδους και υλικό, ώστε να διευκολυνθεί η εκπαίδευση τους στα πλαίσια κυρίως της γενικής εκπαίδευσης.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκπόνησε πρόσφατα Ενιαίο Διαθεματικό Πλαίσιο και νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Η προσπάθεια αυτή έγινε για να εναρμονισθούν τα Προγράμματα Σπουδών της γενικής εκπαίδευσης με τα καινούργια δεδομένα της κοινωνίας της πληροφορίας και της γνώσης, της πολύ πολιτισμική της αλλά και της αναγνώρισης των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών και των δικαιωμάτων τους για ένταξη και ισότιμη εκπαίδευση σε ένα ενιαίο σχολείο.

Για πρώτη φορά στα προγράμματα αυτά γίνονται αρκετές αναφορές στους μαθητές με ειδικές ανάγκες. Παρ' όλα αυτά και ενώ δημιουργούνται κάποιες ευνοϊκές συνθήκες στο γενικό σχολείο, οι μαθητές με ειδικές ανάγκες χωρίς κατάλληλες προσαρμογές ή διαφοροποιημένα ΑΠΣ συναντούν τεράστια εμπόδια στην εκπαίδευση τους.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ανταποκρινόμενο στις παραπάνω ανάγκες του χώρου της Ειδικής Αγωγής ανέλαβε την υλοποίηση ενός αρκετά φιλόδοξου προγράμματος με σκοπό α) την πλήρη χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής και β) τη μελέτη και εκπόνηση/ προσαρμογή Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ) για διαφορετικές κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες. Το πρόγραμμα αυτό εντάχθηκε στο 2^ο Επιχειρηματικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (2^ο ΕΠΕΑΕΚ) του ΥΠΕΠΘ και υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια 2003-2004. Λόγω της έλλειψης Συμβούλων και Παρέδρων στο Π.Ι. εξειδικευμένων σε διάφορες κατηγορίες Ειδικών Αναγκών, τον συντονισμό των ΑΠΣ για κάθε κατηγορία μαθητών ανέλαβαν ειδικοί του χώρου, κυρίως Πανεπιστημιακοί, δάσκαλοι, οι οποίοι συγκρότησαν συγγραφικές ομάδες για κάθε κατηγορία ειδικών αναγκών.

Την ευθύνη για τη σύνταξη των ΑΠΣ για τους μαθητές με βαριά νοητική καθυστέρηση ανέλαβε ο κ. Σπυρίδων Σούλης, Επίκουρος Καθηγητής Ειδικής Αγωγής του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Τη σύνταξη ΑΠΣ για μαθητές με ελαφριά και μέτρια νοητική καθυστέρηση ανέλαβε η Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του ΠΤΔΕ του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σταυρούλα Πολυχρονοπούλου. Την ευθύνη των ΑΠΣ για τους μαθητές με προβλήματα όρασης ανέλαβε η Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του ΠΤΝ του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Αθηνά Σιδέρη και των ΑΠΣ για τους μαθητές με κινητικές αναπηρίες η Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής των ΤΕΦΑΑ Αθηνών κ. Δήμητρα Κουτσούκη. Την ανάπτυξη ΑΠΣ για τους μα-

θητές με προβλήματα ακοής ανέλαβε η υπογράφουσα, ενώ το ΑΠΣ για την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ο Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής του Π.Ι. κ. Βασίλης Κουρμπέτης. Τα ΑΠΣ για παιδιά με αυτισμό ανέλαβε η Λέκτορας Ειδικής Αγωγής του ΠΤΕΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Σοφία Μαυροπούλου, τα ΑΠΣ για τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.) ανέλαβε ο κ. Γεώργιος Αλεβίζος, διευθυντής του ΕΕΕΕΚ Καλλιθέας, ενώ τα ΑΠΣ των ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής η Πάρεδρος του Π.Ι. κ. Μαρία Δροσινού. Τη σύνταξη ειδικού πλαισίου ΑΠΣ για παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες- τυφλοκωφά ανέλαβε ο ειδικός στο αντικείμενο εκπαιδευτικός κ. Πέτρος Ορφανός. Επίσης, η κ. Ιωάννα Λόξα ανέλαβε τη σύνταξη οδηγού ΑΠΣ για τους μαθητές με ιδιαίτερες ικανότητες και ταλέντα, οι οποίοι έχουν συμπεριληφθεί ως κατηγορία μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες πρόσφατα στο νόμο της Ειδικής Αγωγής. Τον συντονισμό όλων των ομάδων ανάπτυξης των ΑΠΣ ανέλαβε ο ε.τ. Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κ. Εμμανουήλ Μαρκάκης.

Η χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής έγινε σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ (τον Διευθυντή κ. Κωνσταντίνο Θηβαίο και τη Γενική Διευθύντρια κ. Ελένη Τσάπρα). Τον όλο συντονισμό της δράσης αυτής ανέλαβε η κ. Σουζάνα Παντελιάδου, Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του ΠΤΕΑ του Πανεπιστημίου της Θεσσαλίας. Τα αποτελέσματα της χαρτογράφησης περιλαμβάνονται σε ειδικό τόμο, ο οποίος διατίθεται από το Π.Ι. και το ΥΠΕΠΘ (Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής). Περιλαμβάνει μια λεπτομερειακή καταγραφή α) του μαθητικού πληθυσμού που φοιτά στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑ), β) των δομών της Ειδικής Αγωγής, γ) των εκπαιδευτικών και των εργαζομένων στο χώρο της Ειδικής Αγωγής, δ) των φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ειδική Αγωγή και ε) της σχετικής νομοθεσίας.

Τα στοιχεία της χαρτογράφησης προέκυψαν από την ανάλυση 1.192 ερωτηματολογίων που στάλθηκαν σε όλες τις μονάδες Ειδικής Αγωγής καθώς και από συνεντεύξεις και στοιχεία που αντλήθηκαν από άλλες πηγές. Ο τόμος της χαρτογράφησης είναι ένας χρήσιμος τόμος για τους ενδιαφερόμενους φορείς και τους Επιστήμονες. Περιλαμβάνει αρκετά συγκεντρωτικά και αναλυτικά στοιχεία τα οποία διατίθενται και ηλεκτρονικά. Η πλούσια βάση δεδομένων που έχει ειδικά σχεδιαστεί μπορεί να εγκατασταθεί στις ηλεκτρονικές σελίδες του Π.Ι. ή του ΥΠΕΠΘ έτσι ώστε να αποτελεί πηγή ενημέρωσης και να εμπλουτίζεται συνεχώς.

Η ανάπτυξη των ΑΠΣ Ειδικής Αγωγής περιλαμβάνει 6 κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες: α) με βαριά και μέτρια-ελαφριά νοητική καθυστέρηση, β) με προβλήματα ακοής, γ) με προβλήματα όρασης, δ) με κινητικές αναπηρίες, ε) με αυτισμό, ζ) με πολλαπλές αναπηρίες (τυφλοκωφά).

Για την κατηγορία των μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες θα αναπτυχθούν ΑΠΣ σε επόμενη φάση σύμφωνα με το σχεδιασμό του Π.Ι. και του 2ου ΕΠΕΑΕΚ.

Για καθεμία από τις παραπάνω 6 κατηγορίες ειδικών αναγκών αναπτύχθηκαν ειδικά ΑΠΣ ή έγιναν κατάλληλες προσαρμογές ή διαφοροποιήσεις των ΑΠΣ γενικής εκπαίδευσης σύμφωνα με τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε κατηγορίας. Έτσι για τους μαθητές, για παράδειγμα, με κινητικές αναπηρίες ή αυτούς με προβλήματα όρασης ή ακοής, κλπ, όπου κρίθηκε απαραίτητο από τις ειδικές ομάδες συγγραφής των ΑΠΣ, χρησιμοποιήθηκαν αυτούσια ή με ελάχιστες διαφοροποιήσεις τα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης του Π.Ι. Αυτό απαιτούσε προσεκτική μελέτη και γνώση των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης από όλες τις ομάδες καθώς και γνώση των αναγκών κάθε κατηγορίας. Οι όποιες διαφοροποιήσεις ή η ανάπτυξη για μερικά μαθήματα ειδικών ΑΠΣ έγιναν μόνο για τις κατηγορίες των μαθητών που κρίθηκε αναγκαίο από τους ειδικούς. Για μερικές κατηγορίες μαθητών αναπτύχθηκαν (ή έγιναν προσαρμογές) ΑΠΣ τόσο για την πρωτοβάθμια όσο και για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ για άλλες κατηγορίες μαθητών, όπως για παράδειγμα για τους μαθητές με νοητική καθυστέρηση, αυτισμό, κλπ, αναπτύχθηκαν ΑΠΣ πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ΕΕΕΕΚ και ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής.

Συνολικά εργάστηκαν για το έργο της χαρτογράφησης και των ΑΠΣ Ειδικής Αγωγής 170 άτομα, στην πλειοψηφία τους εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε διάφορες μονάδες Ειδικής Αγωγής. Πολλοί από τους συμμετέχοντες έχουν μακροχρόνιες σπουδές και εμπειρία στο χώρο της εκπαίδευσης των μαθητών με ειδικές ανάγκες. Συμμετείχαν, επίσης, όλοι οι συνάδελφοι από

τα Πανεπιστήμια της χώρας με εξειδικευμένες γνώσεις σε κάποια κατηγορία ειδικών αναγκών. Τα μέλη του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Π.Ι. καθώς και άλλοι ειδικοί από την Ελλάδα και το εξωτερικό συμμετείχαν ως αξιολογητές.

Γενικά το θεωρητικό φιλοσοφικό υπόβαθρο που πλαισίωσε το έργο αυτό αντλήθηκε από τα νέα δεδομένα της επιστήμης σχετικά με την ένταξη και την ισότιμη εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές ανάγκες. Ο απώτερος σκοπός του έργου αυτού ήταν διττός:

α) να συγκεντρωθούν στοιχεία για τη χαρτογράφηση που να επιτρέπουν τον προγραμματισμό της ενσωμάτωσης της Ειδικής Αγωγής στο ενιαίο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας,

β) να δημιουργηθούν προοπτικές μέσω των ΑΠΣ για υψηλής ποιότητας, απαιτητικής, ισότιμης και κατάλληλης εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές με ειδικές ανάγκες που φοιτούν στις διάφορες δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Οι στόχοι αυτοί αποτέλεσαν και το κυριότερο κίνητρο όλων όσων εργάστηκαν συλλογικά, συντονισμένα, εντατικά και με ενθουσιασμό, για να ολοκληρωθεί το έργο αυτό με την υποστήριξη του Π.Ι., του ΥΠΕΠΘ και του 2^{ου} ΕΠΕΑΕΚ.

Βενέττα Λαμπροπούλου,
Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής
Επιστημονική Υπεύθυνη του Έργου

[ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ](#)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΙΑΣ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗΣ.

Τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση συνιστούν μίαν από τις πλέον ανομοιογενείς και εκπαιδευτικά απαιτητικές ομάδες ατόμων με ειδικές ανάγκες, λόγω των ποικίλων και πολύ σοβαρών μαθησιακών προβλημάτων που παρουσιάζουν στους περισσότερους από τους τομείς της λειτουργικότητάς τους. Πρόκειται για άτομα τα οποία έχουν δείκτη νοημοσύνης μικρότερο του 40 (Δ.Ν.<40) και χρειάζονται συνεχή και εκτεταμένη υποστήριξη σε όλες, σχεδόν, τις δραστηριότητές τους. Κατά την προσπάθεια προσαρμογής τους στο φυσικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση παρουσιάζουν στο μέγιστο βαθμό τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται συνήθως στην κατηγορία της νοητικής καθυστέρησης. Συγκεκριμένα:

- χαμηλή γενική νοητική ικανότητα
- σημαντικά περιορισμένη μνήμη
- σοβαρές δυσκολίες στο σχηματισμό εννοιών και στην εξαγωγή συμπερασμάτων, στη διαμόρφωση κριτικής σκέψης και στην κατανόηση λογικομαθηματικών εννοιών
- παθητικότητα
- μεγάλα προβλήματα με τη γενίκευση και τη μεταφορά μάθησης
- διαταραχές προσοχής
- αναποτελεσματικές επικοινωνιακές ικανότητες
- αδυναμία χειρισμού συμβολικών συστημάτων
- αποτυχία στην κλασική σχολική μάθηση
- χαμηλή γενική κοινωνική προσαρμοστικότητα
- δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής
- περιορισμένες ικανότητες αυτοεξυπηρέτησης
- αδυναμία οργάνωσης ελεύθερου χρόνου
- σοβαρές δυσκολίες στην επίλυση προβλημάτων καθημερινής ζωής

Εξαιτίας όλων των παραπάνω χαρακτηριστικών, τα οποία συνοδεύονται συχνά και από προβλήματα υγείας, τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση παρουσιάζουν ρυθμό και τελικό επίπεδο ανάπτυξης που βρίσκονται, συνήθως, κάτω του ενός δευτέρου του ρυθμού και του επιπέδου που αντιστοιχεί σε κάθε ηλικία. Για το λόγο αυτό αποτελούσαν πάντοτε, και εξακολουθούν να αποτελούν, μια πρόκληση για το εκπαιδευτικό σύστημα γενικά και την Ειδική Παιδαγωγική ειδικότερα. Μάλιστα, οι σοβαρές δυσκολίες της εκπαίδευσής τους αποτέλεσαν την κύρια αιτία του γεγονότος ότι, σε παγκόσμιο επίπεδο, η συγκεκριμένη ομάδα σχετικά πρόσφατα (από τα τέλη της δεκαετίας του '70) απέκτησε πρόσβαση στα δημόσια (ειδικά κυρίως) σχολεία.

1.2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ.

Μια ιστορική αναδρομή στις δομές και στις διαδικασίες εκπαίδευσης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση κατά την τελευταία τριακονταετία επιτρέπει την επισήμανση των εξής φάσεων:

α) Μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του '70 οι οργανωμένες εκπαιδευτικές παροχές προς τα παιδιά με βαριά καθυστέρηση είχαν, σχεδόν αποκλειστικά, τη μορφή ιδρυματικής φροντίδας και περίθαλψης, στο πλαίσιο της οποίας λάμβανε χώρα κάποια μορφή άσκησης των στοιχειωδέστερων δεξιοτήτων αυτοεξυπηρέτησης, καθώς τα άτομα αυτά δε θεωρούνταν ικανά να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις οποιασδήποτε διαδικασίας άξιας να φέρει τον τίτλο «εκπαιδευτικό πρόγραμμα», με διακριτές γνωστικές περιοχές και συγκεκριμένη μεθοδολογία. Στη διαμόρφωση αυτού του μοντέλου αντιμετώπισης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση, το οποίο οδήγησε στον εξοστρακισμό της συγκεκριμένης ομάδας από τον πυρήνα του κοινωνικού και εκπαιδευτικού γίγνεσθαι, σημαντικό ρόλο έπαιξαν, ασφαλώς, οι ελλείψεις γνώσεις για τη φύση της κατάστασής τους, αλλά και η άποψη περί ανάγκης απομόνωσης των ατόμων με σοβαρές ιδιαιτερότητες και έντονη διαφοροτικότητα, η οποία για πολλά χρόνια δέσμευσε την κοινωνική πολιτική και διαστρέβλωσε την εκπαιδευτική πρακτική που αφορούσε τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

β) Η σταδιακή επικράτηση νέων αντιλήψεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικά για το δικαίωμα όλων των ατόμων να τύχουν μιας εκπαίδευσης που θα τους δίνει τη δυνατότητα να αναπτύξουν πλήρως το ψυχοπνευματικό δυναμικό τους, σε συνδυασμό με την καθιέρωση της Ειδικής Παιδαγωγικής, ως αυτόνομου επιστημονικού κλάδου και την εξάπλωση των ιδεών για κοινωνική και σχολική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες, συνέβαλαν στη διεύρυνση και στη βελτίωση της εκπαιδευτικής υποστήριξης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, και εντονότερα κατά τη δεκαετία του '90, σημειώθηκε μια μαζική εισαγωγή των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση στα δημόσια ειδικά σχολεία, χωρίς βέβαια να εξαλειφθεί τελείως η ιδρυματική μορφή υποστήριξης. Όμως, η σημαντική αυτή εξέλιξη, που σηματοδότησε την παύση του χρόνιου αποκλεισμού των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση από τον κορμό της εκπαίδευσης, δεν έλυσε τα εκπαιδευτικά προβλήματα της συγκεκριμένης ομάδας, διότι δε συνοδεύτηκε από την εκπόνηση και την εφαρμογή εξειδικευμένων προγραμμάτων από τις επίσημες εκπαιδευτικές αρχές, καθώς ούτε από τη διεπιστημονική αντιμετώπιση του θέματος. Η εκπαιδευτική στήριξη των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση αφέθηκε στα χέρια των επαγγελματιών των μονάδων ειδικής αγωγής, οι οποίοι βρέθηκαν μπροστά στην υποχρέωση να εκπαιδεύσουν μια ομάδα παιδιών με σοβαρές ανάγκες χωρίς να διαθέτουν την απαραίτητη γνώση και εμπειρία και χωρίς να διαθέτουν τις κατάλληλες υλικοτεχνικές υποδομές (σύγχρονο αναλυτικό πρόγραμμα, εκπαιδευτικό υλικό, αξιοποίηση νέων τεχνολογιών). Τα περισσότερα από τα προγράμματα με τα οποία υποστηρίχθηκαν –και εν πολλοίς εξακολουθούν να υποστηρίζονται– τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση στηρίχθηκαν, κυρίως, σε δύο άδηλες και ισχυρές, αν και αντίθετες μεταξύ τους, αντιλήψεις:

Σύμφωνα με την πρώτη αντίληψη, οι ιδιαίτερα σοβαρές ανάγκες των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση δεν επιτρέπουν τίποτε πιο ουσιαστικό από την υλοποίηση μιας οργανωμένης απασχόλησης, εμπλουτισμένης με άσκηση της βασικής ψυχοσωματικής ωριμότητας και δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης (πρόκειται για την επιβίωση των απόψεων της προ του '80 εποχής). Σύμφωνα με τη δεύτερη αντίληψη τα παιδιά αυτά είναι ανάγκη να κατακτήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που περιλαμβάνονται στα κλασικά σχολικά αντικείμενα της Ανάγνωσης, της Γραφής και των Μαθηματικών, προκειμένου να έχουν ελπίδες για μια αξιοπρεπή παρουσία στο κόσμο των ενηλίκων (πρόκειται για μεταφορά των πρακτικών του γενικού σχολείου στην ειδική εκπαίδευση).

Τα προγράμματα που υλοποιούνται με βάση την πρώτη αντίληψη επικεντρώνονται σε θεματικές ενότητες και δραστηριότητες που προέρχονται κυρίως από το χώρο της αισθητικής αγωγής (παραδείγματα χάριν ζωγραφική, μουσική, κατασκευές, χειροτεχνίες κ.λπ.), των κοι-

νωνικών δεξιοτήτων (παραδείγματος χάριν επισκέψεις σε τόπους αναψυχής), της φυσικής αγωγής καθώς και από διάφορες εξειδικευμένες περιοχές, όπως τη λογοθεραπεία, την εργοθεραπεία, τη φυσικοθεραπεία κλπ. Τα προγράμματα που εδράζονται στη δεύτερη αντίληψη χαρακτηρίζονται από μια επικέντρωση στις λεγόμενες «ακαδημαϊκές δεξιότητες», οι οποίες απλουστευμένες και κατακερματισμένες προσφέρονται σε καθημερινή βάση στο μαθητή και μάλιστα χωρίς τις αναγκαίες προσαρμογές και τροποποιήσεις από άποψη διδακτικής μεθοδολογίας, αλλά και χωρίς τη διασύνδεσή τους με το χώρο της εργασίας (μετάβαση από το σχολείο στην αγορά εργασίας και στην κοινότητα).

Τόσο τα προγράμματα που στηρίζονται στην πρώτη όσο και αυτά που στηρίζονται στη δεύτερη ψυχοπαιδαγωγική αντίληψη, προσφέρουν γνώσεις με χαμηλό βαθμό χρησιμότητας για την καθημερινή ζωή των συγκεκριμένων ατόμων, καθώς δεν περιλαμβάνουν ουσιαστικές δραστηριότητες προσαρμογής στο κοινωνικό σύνολο, αυτονομίας και αυτοδιάθεσης. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι τα περισσότερα από τα υφιστάμενα προγράμματα για τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά όχι ως μαθητές που προετοιμάζονται για την κοινωνική τους ενηλικίωση, αλλά ως αιώνια παιδιά, που θα φοιτούν σε όλη τους τη ζωή στο σχολείο. Επιπλέον και τα δύο είδη προγραμμάτων διαθέτουν ένα άλλο, κοινό, χαρακτηριστικό, το οποίο μειώνει δραστικά την αποτελεσματικότητά τους. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι η επιμονή στην «εξελικτική» ή στην «από τη βάση προς την κορυφή» προσέγγιση της ύλης, η οποία πρεσβεύει ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες κατακτώνται από όλους τους μαθητές με την ίδια προδιαγεγραμμένη σειρά. Επομένως, όλοι οι μαθητές, ανεξαρτήτως ηλικίας, ικανοτήτων και χρόνου ενασχόλησης με τις συγκεκριμένες γνώσεις, θα πρέπει πρώτα να κατακτήσουν τις δεξιότητες που θεωρούνται προαπαιτούμενες για κάθε αντικείμενο και κατόπιν να εισαχθούν στους προχωρημένους και σύνθετους στόχους της γνωστικής περιοχής από την οποία προέρχεται το αντικείμενο αυτό. Η αντίληψη αυτή έχει ως αποτέλεσμα την καθήλωση των παιδιών με βαριά καθυστέρηση για πολλά χρόνια στους ίδιους μαθησιακούς στόχους και την ενασχόλησή τους με δραστηριότητες που δεν ταιριάζουν στην ηλικία τους. Για παράδειγμα, το πέρασμα χαντρών σε κλωστή, μια συνήθης δραστηριότητα των μονάδων υποστήριξης των παιδιών με βαριά καθυστέρηση, θεωρείται ότι συμβάλλει στην ενίσχυση της λεπτής κινητικότητας, ενώ παράλληλα υποστηρίζει και την άσκηση των δεξιοτήτων παρατήρησης, επιμονής στην επίτευξη ενός σκοπού και τήρησης ακολουθιών. Οι δεξιότητες αυτές, με τη σειρά τους, παίζουν σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων της καθημερινής ζωής όπως παραδείγματος χάριν το ράψιμο, ο χειρισμός συσκευών με μικρά κουμπιά (παραδείγματος χάριν τηλεφωνικές συσκευές), το κούμπωμα ρούχων, η αγορά προϊόντων από αυτόματους πωλητές κ.λπ.. Ωστόσο, η υπόθεση ότι με την επιμονή στο έργο (πέρασμα χαντρών) για πολλά χρόνια, θα τελειοποιηθούν οι διάφορες δεξιότητές του παιδιού που συνδέονται με το συγκεκριμένο έργο και στη συνέχεια το παιδί θα μπορέσει να οδηγηθεί, μόνο του ή με σχετική διδασκαλία, στην επίτευξη των προαναφερόμενων, αλλά και άλλων συναφών, καθημερινών δραστηριοτήτων δεν είναι ρεαλιστική και μαρτυρεί μια ατελή εκτίμηση του χρονικού παράγοντα της εκπαίδευσης, αλλά και των δυσκολιών των παιδιών της συγκεκριμένης ομάδας. Ένα παιδί με βαριά καθυστέρηση θα χρειαστεί πολύ χρόνο να μάθει να περνά χάντρες με ικανοποιητική ακρίβεια και ταχύτητα και θα δυσκολευτεί ιδιαίτερα να μεταφέρει τις επιμέρους δεξιότητες της δραστηριότητας αυτής σε άλλες περιοχές γνώσης.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με την προσπάθεια για ανάγνωση, όταν χρησιμοποιείται η «από τη βάση προς την κορυφή» προσέγγιση. Το παιδί μπορεί να ασχολείται για χρόνια με την αναγνώριση, μικρών και κεφαλαίων γραμμάτων και τις αντιστοιχίες τους με τους σχετικούς φθόγγους, επενδύοντας –άθελά του– το χρόνο του σε μια δραστηριότητα, η οποία δεν το οδηγεί άμεσα -κι ίσως δεν τον οδηγήσει ποτέ- στην αναγνώριση λέξεων του άμεσου περιβάλλοντος (παραδείγματος χάριν «κίνδυνος», «είσοδος», «έξοδος» κ.λπ.), οι οποίες είναι απαραίτητες για την κοινωνική προσαρμογή του.

Ένα άλλο εγγενές πρόβλημα της «εξελικτικής» προσέγγισης των υφιστάμενων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι το γεγονός ότι οι διδακτικοί στόχοι που επιλέγονται στα πλαίσιά της αναφέρονται αποκλειστικά σε μεμονωμένες δεξιότητες, σε τμήματα σύνθετων διαδικασιών και ενοτήτων, τα οποία το παιδί καλείται να διατηρήσει στη μνήμη και να συνδυάσει, χωρίς να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα και πλήρη εμπειρία της συνολικής κατάστασης. Πρόκειται δη-

λαδή για έναν κατατεμαχισμό της γνώσης. Η προσέγγιση αυτή έχει ήδη κριθεί μη παραγωγική για τα παιδιά χωρίς ειδικές ανάγκες και για αυτό τα σύγχρονα προγράμματα της γενικής εκπαίδευσης έχουν υιοθετήσει τη **διαθεματική** προσέγγιση της ύλης, βασικό χαρακτηριστικό της οποίας είναι η προσφορά πλήρων εμπειριών και η εξέταση ενός συνολικού θέματος από όσο το δυνατό περισσότερες γνωστικές περιοχές και σε όσο το δυνατό πιο φυσικές συνθήκες.

1.3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ – ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΕΠΠΣ ΚΑΙ ΑΠΣ

Η έλλειψη ικανοποίησης από τα υπάρχοντα προγράμματα της εκπαίδευσης των παιδιών με βαριά καθυστέρηση οδήγησε στην αναζήτηση άλλων προσεγγίσεων. Η προσέγγιση που συγκεντρώνει αυτή τη στιγμή την προτίμηση των επιστημόνων της Αγωγής και δείχνει ότι μπορεί να προσφέρει ουσιαστικές λύσεις είναι αυτή που έχει γίνει γνωστή με τους όρους **«Λειτουργικό πρόγραμμα»**, **«πρόγραμμα στόχων ζωής»** ή **«προσέγγιση από την κορυφή προς τη βάση»**. Βασική αρχή αυτής της αντίληψης για την εκπαίδευση των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση είναι η **«αρχή της ουσιαστικής λειτουργικότητας»**, σύμφωνα με την οποία η επιλογή των στόχων δε γίνεται με κριτήριο την αναπτυξιακή ηλικία του παιδιού, αλλά στηρίζεται σε παράγοντες όπως τη χρονολογική ηλικία, την άμεση χρησιμότητα της δεξιότητας στην καθημερινή ζωή και το βαθμό ανεξαρτησίας και αυτοδιάθεσης που θα προσφέρει η απόκτηση της δεξιότητας στον εκπαιδευόμενο. Οι δεξιότητες στις οποίες αναφέρονται οι στόχοι των λειτουργικών προγραμμάτων:

- α) είναι άμεσα χρήσιμες για την καθημερινή ζωή, τόσο μέσα όσο και έξω από το σχολείο,
- β) αποσκοπούν στη διασφάλιση της προσωπικής ύπαρξης του παιδιού,
- γ) οδηγούν σε λιγότερη εξάρτηση του παιδιού από τους ανθρώπους του άμεσου περιβάλλοντός του και άρα βοηθούν στη μεγαλύτερη ανεξαρτησία και αυτονομία τους,
- δ) διευρύνουν τις δυνατότητες πρόσβασης του παιδιού σε ποικιλία πλαισίων και περιβαλλόντων,
- ε) ενισχύουν τη συμμετοχή σε διαδικασίες επικοινωνίας μέσα σε μια ομάδα
- στ) συμβάλλουν στην κοινωνική του ένταξη,
- ζ) προωθούν την αυτονομία και αυτοδιάθεσή του,
- η) προάγουν τις όποιες ικανότητές και δυνατότητές του,
- θ) αναπτύσσουν τα ταλέντα, τις κλίσεις και τις επιθυμίες τους και
- ι) βοηθούν στον προεπαγγελματικό και επαγγελματικό προσανατολισμό τους.

Για να γίνει δυνατή η υλοποίηση της **«λειτουργικής προσέγγισης»** είναι ανάγκη να υπάρξουν κάποιες προσαρμογές της διδασκαλίας, οι οποίες συνιστούν μία ρήξη με τις γενικές παραδοχές και τις επιδιώξεις των έως τώρα εφαρμοζόμενων προγραμμάτων. Για παράδειγμα, ένας απολύτως αποδεκτός στόχος σε ένα λειτουργικό πρόγραμμα είναι η διδασκαλία με ολικό τρόπο της αναγνώρισης βασικών λέξεων καθημερινής επιβίωσης (παραδείγματος χάριν δηλητήριο, κίνδυνος,...) σε παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση που δε γνωρίζει πλήρως τα γράμματα και τις αντιστοιχίες τους με τους φθόγγους. Επίσης, αποδεκτό είναι να μάθει ένα παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση να πληρώνει με ένα νόμισμα που είναι μεγαλύτερο από το ποσό των αγορών του, χωρίς να γνωρίζει πλήρως το αριθμητικό σύστημα, τις πράξεις ή τους δεκαδικούς αριθμούς.

Η διδασκαλία, σύμφωνα με τους οπαδούς της λειτουργικής αντίληψης πρέπει να εξασφαλίζει στο μαθητή τη δυνατότητα για πλήρεις εμπειρίες, δηλαδή για ολοκληρωμένες δραστηριότητες, στο πλαίσιο των οποίων ασφαλώς διδάσκονται, και μάλιστα με ιδιαίτερη προσοχή, μεμονωμένες γνώσεις. Το ζήτημα δηλαδή, δεν είναι αν θα διδαχθούν ή όχι μεμονωμένες γνώσεις, αλλά σε ποιο πλαίσιο θα ενταχθούν, πώς θα συνδεθούν τόσο μεταξύ τους όσο και με γνώσεις και δεξιότητες από άλλες περιοχές και με ποιο τρόπο θα περάσουν στο λειτουργικό ρεπερτόριο του μαθητή με νοητική καθυστέρηση. Είναι φανερό ότι αναφερόμαστε σε μια διαθεματική

προσέγγιση της ύλης, η οποία ως γνωστόν αποτελεί την επιλογή και για το σύγχρονο γενικό σχολείο.

Στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης ιδιαίτερη θέση έχουν οι δραστηριότητες που αναφέρονται στην κοινωνική αλληλεπίδραση, δεδομένου ότι και σύμφωνα με τη λειτουργική αντίληψη για την εκπαίδευση των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση, η κοινωνική προσαρμογή είναι ο κυριότερος στόχος του προγράμματός τους.

Οι απόψεις, οι επιλογές και οι συγκεκριμένες πρακτικές των λειτουργικών προγραμμάτων, συμπληρωμένες με μερικές μεθοδολογικές επισημάνσεις για τον τρόπο χειρισμού των προβλημάτων συμπεριφοράς που συχνά παρουσιάζουν τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Οι δεξιότητες που διδάσκονται πρέπει να είναι λειτουργικές και να χρησιμοποιούνται συχνά ώστε να αυτοματοποιηθούν.
- Η διδασκαλία πρέπει, κατά το δυνατό, να λαμβάνει χώρα στους φυσικούς χώρους εφαρμογής των διαφόρων δεξιοτήτων ή σε πλαίσια που μοιάζουν όσο το δυνατό περισσότερο με τους χώρους αυτούς και πρέπει να δίνει την ευκαιρία για πολλές εφαρμογές σε φυσικές συνθήκες.
- Οι διάφορες δεξιότητες είναι ανάγκη να διδάσκονται στο πλαίσιο φυσικών ακολουθιών δραστηριοτήτων και να συνδέονται άμεσα με τις διάφορες πραγματικές εφαρμογές τους, ώστε να γίνει κατανοητή η σημασία τους και να διευκολυνθεί η μνημονική συγκράτησή τους.
- Οι συνήθειες ή οι εναλλακτικές μέθοδοι επικοινωνίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης είναι ανάγκη να έχουν κεντρική θέση στο πρόγραμμα για να διασφαλιστεί η ένταξη στο κοινωνικό σύνολο.
- Κατά τη διδασκαλία νέων δεξιοτήτων πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα, ώστε να ενισχύονται μόνο αυτές και όχι οι παλιές, ανεπιθύμητες και ανταγωνιστικές δεξιότητες.
- Σε περίπτωση διατήρησης παλαιών ακατάλληλων συμπεριφορών, στην επίμονη δηλαδή εμφάνιση ανεπιθύμητων συμπεριφορών είναι ανάγκη να γίνει λειτουργική ανάλυση της κατάστασης, ώστε να εντοπισθούν τα γεγονότα ή οι συνθήκες που προηγούνται ή έπονται των συμπεριφορών αυτών και συμβάλλουν στη διατήρησή τους.
- Η παροχή προσεκτικά επιλεγμένων προτύπων μίμησης αποτελεί μια αποτελεσματική στρατηγική διδασκαλίας σύνθετων κοινωνικών συμπεριφορών.
- Η αυστηρή τήρηση των σταδίων της μάθησης και η χρησιμοποίηση συστηματικής αξιολόγησης πριν από τη λήψη διδακτικών αποφάσεων είναι κρίσιμοι παράγοντες της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας.
- Αξιοποιούνται οι γονείς, οι οποίοι δρουν ως συν-εκπαιδευτές προκειμένου να εξασφαλισθεί η συνεχής εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος και στο σπίτι.

Η καθημερινή πράξη της εκπαίδευσης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση και οι απόψεις των ειδικών επιστημόνων συμπίπτουν στην εκτίμηση, ότι ένα νέο αναλυτικό πρόγραμμα με διαθεματικό χαρακτήρα είναι απαραίτητο για τη βελτίωση της ειδικής εκπαίδευσης που παρέχεται στη συγκεκριμένη κατηγορία ειδικών αναγκών.

Στα πλαίσια των προαναφερομένων προτείνεται το παρακάτω Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, γνωρίζοντας όμως ότι όσες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις κι αν έχει κανείς, πάλι διatrέχει τον κίνδυνο να μην καλύψει κάποιο τμήμα αυτής της απαιτητικής ομάδας μαθητών. Θεωρούμε ωστόσο, ότι αυτή η προσπάθεια αποτελεί ένα ριζοσπαστικό μετασχηματισμό της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση.

2. ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Σκοπός του Νηπιαγωγείου σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία είναι να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα το πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ για το Νηπιαγωγείο, 2002, 1). Το ΔΕΠΠΣ για το Νηπιαγωγείο προτείνει προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων για τη Γλώσσα, τα Μαθηματικά, τη Μελέτη του Περιβάλλοντος, τη Δημιουργία και Έκφραση (Εικαστικά, Δραματική Τέχνη, Μουσική, Φυσική Αγωγή) και Πληροφορική.

Αντίστοιχα «Σκοπός του Πλαισίου Αναλυτικού Προγράμματος Ειδικής Αγωγής (Π.Α.Π.Ε.Α.) είναι η υποστήριξη των Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΑμΕΕΑ), ώστε να προαχθούν σωματικά, νοητικά, συναισθηματικά, κοινωνικά, ηθικά και αισθητικά στο βαθμό που οι δυνατότητές τους επιτρέπουν και τελικά να ενταχθούν στο σχολικό και στο κοινωνικό περιβάλλον, μέσα σε κλίμα ισοτιμίας, ελευθερίας, ασφάλειας και σεβασμού της προσωπικότητάς τους» (Π. Δ.301/96, 1)

Τόσο το Δ.Ε.Π.Π.Σ. όσο και το Π.Α.Π.Ε.Α. φαίνεται να βασίζονται σε κοινό παρονομαστή όσον αφορά το σκοπό. Παράλληλα, είναι αξιόλογο ότι όσον αφορά το το Δ.Ε.Π.Π.Σ. γίνεται για πρώτη φορά προσπάθεια να ακολουθηθεί μια κοινή γραμμή τόσο για τη Γενική όσο και για την Ειδική Εκπαίδευση. Ενώ πρωτοπορία αποτελεί επίσης για τα ελληνικά δεδομένα η διαμόρφωση ενός Αναλυτικού Προγράμματος Ειδικής Αγωγής για την Προσχολική Ηλικία.

Λόγω της ιδιαιτερότητας της αναφερόμενης ομάδας με την οποία θα ασχοληθούμε παρακάτω, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στους τομείς εκείνους που θα προάγουν βάσει των ικανοτήτων των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση την κοινωνικοποίησή και την αυτοπραγμάτωσή τους.

Ιδιαίτερα στην ηλικία των 4 –7 ετών κατά την οποία το παιδί εντάσσεται για πρώτη φορά σε μια ομάδα (μετά την οικογένεια) είναι πολύ σημαντικό να ενεργοποιηθούν εκείνοι οι μηχανισμοί μάθησης, αντίληψης και σκέψης που θα αποτελέσουν θεμέλιο για την περαιτέρω εκπαίδευση του παιδιού αποβλέποντας στη μελλοντική του σχολική και κοινωνική ένταξη.

Λαμβάνοντας υπόψη τα Γνωστικά Αντικείμενα του Δ.Ε.Π.Π.Σ., του Αναλυτικού Προγράμματος της Προσχολικής Αγωγής και το Π.Δ. 301/96 για την Ειδική Αγωγή προτείνεται η εφαρμογή των εξής Γνωστικών Αντικειμένων για τα παιδιά ηλικίας 4-7 ετών με βαριά νοητική καθυστέρηση:

1. Βίωση του Εαυτού
2. Αυτοεξυπηρέτηση και Υγιεινή Σώματος
3. Εισαγωγή στη Δόμηση της Επικοινωνίας (Γλώσσα)
4. Εισαγωγή στη Δόμηση της Μαθηματικής Σκέψης (Μαθηματικά)
5. Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον
6. Δημιουργία - Έκφραση

Τόσο η ονομασία όσο και η επιλογή αυτών έχει γίνει με γνώμονα την άμεση και δυνατή προαγωγή της ανάπτυξης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση αλλά

και την κατανόηση από πλευράς του εκπαιδευτικού της αμεσότητας του έργου του για την καθημερινή ζωή του παιδιού.

2.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.2.1. Διδακτικό πλαίσιο

Σκοπός της εκπαίδευσης των ατόμων με βαριά νοητική καθυστέρηση είναι να επιτευχθεί ο καλύτερος δυνατός τρόπος επαφής και σχέσης με τον κόσμο. Η μορφή των δραστηριοτήτων είναι ανοιχτή και προσαρμοσμένη στην ιδιαιτερότητα (ατομικότητα) του κάθε παιδιού, καθώς στη βαριά νοητική καθυστέρηση χαρακτηριστικό είναι η απουσία μιας σταθερά δομημένης συμπεριφοράς. Τις περισσότερες φορές οι παιδαγωγικές αποφάσεις που σχετίζονται με τους διδακτικούς στόχους, τα περιεχόμενα, τις μεθόδους και τα μέσα, παίρνονται κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σχετίζονται άμεσα με το δυναμικό του παιδιού και τη σχέση που καταφέρνει ή δεν καταφέρνει να αναπτύξει το παιδί με το διδακτικό υλικό ή με την/ τον εκπαιδευτικό. Μέσα σε μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης και ασφάλειας μπορεί η/ ο εκπαιδευτικός να θέσει τις βάσεις για μια σχέση με το παιδί (επικοινωνία) και να είναι έτοιμη/ -ος ανά πάσα στιγμή να αναδιαμορφώσει το πλαίσιο των δραστηριοτήτων βάσει των τυχόν νέων καταστάσεων που μπορεί να προκύπτουν (ευελιξία). Ως επί το πλείστον η δομή των δραστηριοτήτων θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην καθημερινή ζωή (εγγύτητα στη ζωή) και να εξασφαλίζει μια συνέχεια μέσα από την επιλογή των στόχων (συνοχή), που με τη σειρά τους θα προσβλέπουν στην «ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του παιδιού» σε όλους τους τομείς ανάπτυξης (ολότητα).

2.2.2. Μορφή και δομή της διδασκαλίας

Η διδασκαλία στη συγκεκριμένη περίπτωση περιλαμβάνει όλες τις παιδαγωγικές καταστάσεις από τη φροντίδα και υγιεινή μέχρι και εξατομικευμένες παρεμβάσεις. Για τη διαμόρφωση και οργάνωση λειτουργικά αποδεκτών παιδαγωγικών καταστάσεων προς όφελος του διδακτικού έργου πρέπει να ληφθούν υπόψη:

- η ηλικιακή προσαρμογή των δραστηριοτήτων και των απαιτήσεων
- ο ατομικός μαθησιακός χαρακτήρας του κάθε παιδιού
- η σωματική του ανάπτυξη και οι κινητικές ικανότητές του
- η κοινωνικο-συναισθηματική συμπεριφορά του και
- η οργάνωση της τάξης-αίθουσας

Ως **χώρος διδασκαλίας** δε νοείται μόνο η αίθουσα του Νηπιαγωγείου αλλά και η αυλή ή οποιοσδήποτε άλλος χώρος χρησιμοποιείται για τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας (όπως η τουαλέτα για την αυτοεξυπηρέτηση). Ο χώρος θα πρέπει να παρέχει στο παιδί τα απαιτούμενα ερεθίσματα για αυτοοργάνωση (χαλάρωση, κινητική δράση, παιχνίδι, μάθηση μέσα από τις αισθήσεις). Σημαντικό είναι η διδασκαλία να σχετίζεται με **λειτουργικές καταστάσεις καθημερινής ζωής** αποβλέποντας στην αμεσότητα και βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων. Ως επί το πλείστον, η μορφή διδασκαλίας καθορίζεται από το δυναμικό των παιδιών ξεκινώντας από ατομικές και προχωρώντας σε ομαδικές δραστηριότητες (καλωσόρισμα στην τάξη κατά τη διάρκεια της προσέλευσης, αποχαιρετισμός κατά τη διάρκεια της αποχώρησης, ώρα φαγητού, παιχνίδι, ελεύθερες και οργανωμένες δημιουργικές δραστηριότητες). Ακόμα όμως και η συμμετοχή σε οργανωμένες δραστηριότητες θα πρέπει να γίνεται σταδιακά μέσα από εξατομικευμένη ενισχυτική στήριξη.

2.2.3. Στοιχεία εφαρμογής εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος

Καθώς το Νηπιαγωγείο αποτελεί μια πρώτη μορφή κοινωνικοποίησης το παιδί μαθαίνει να συμβιώνει, να συνυπάρχει, να αποδέχεται και να αλληλεπιδρά. Λόγω όμως της ιδιαιτερότητας των παιδιών είναι απαραίτητη η εξατομικευμένη παρέμβαση προκειμένου η/ ο εκπαιδευτικός να εξασφαλίσει σταθερότητα στις ικανότητες που αποκτά σταδιακά το παιδί. Για αυτό, πρώτα-πρώτα, η παρακολούθηση του διδακτικού προγράμματος του Νηπιαγωγείου από ένα παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση προϋποθέτει μια προσεγμένη και λειτουργική διαμόρφωση του χώρου. Οι ονομαζόμενες «γωνίες» στο χώρο του Νηπιαγωγείου είναι ιδιαίτερα λειτουργικές, καθώς η/ ο Νηπιαγωγός έχει τη δυνατότητα να δουλέψει σε αυτές με το παιδί εξατομικευμένα προκειμένου να το ενισχύσει σε τομέα που υστερεί ή για να ελέγξει το επίπεδο κατάκτησης κάποιου συγκεκριμένου εκπαιδευτικού στόχου. Για παράδειγμα, η γωνιά της μουσικής δίνει ακουστικά ερεθίσματα και βοηθά το παιδί να πειραματιστεί με ήχους γνωστούς και μη, να δομήσει κινήσεις για την παραγωγή του ήχου, να μιμηθεί δοσμένο ρυθμικό μοτίβο.

Η επιλογή αυτών των γωνιών δράσης και απασχόλησης αποφασίζεται από τη/ το Νηπιαγωγό βάσει των αναγκών της ομάδας και των προδιαγραφών για εξατομικευμένη παρέμβαση. Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς είναι καλό να προστίθενται ή να απομακρύνονται κάποιες γωνίες προκειμένου να δοθούν περισσότερες εμπειρίες στο παιδί. Απαραίτητο όμως είναι να διατηρούνται στο χώρο κάποιες σταθερές γωνίες, οι οποίες εξυπηρετούν τις ατομικές ανάγκες των παιδιών, όπως χαλάρωση. Άλλωστε για να μπορέσει να λάβει χώρα ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα θα πρέπει τα άλλα παιδιά να απασχολούνται σε κάποια από τις άλλες γωνίες (σε περίπτωση έλλειψης προσωπικού), για παράδειγμα στη γωνιά «χαλάρωσης» ή στη γωνιά «κίνησης» χωρίς να αποσπάται η προσοχή του παιδιού, με το οποίο απασχολείται η/ ο Νηπιαγωγός.

2.2.4. Ο ρόλος των γονέων

Η εμπλοκή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία κρίνεται απαραίτητη. Οι συζητήσεις με τους γονείς είναι σημαντικές για τη συγκέντρωση πληροφοριών που θα βοηθήσουν την καλύτερη οργάνωση της μορφής της διδασκαλίας. Καθώς απώτερος σκοπός του μαθήματος είναι η δομή ενός καθημερινού ρυθμού στη ζωή του παιδιού, η γνώση κάποιων συνηθειών της ζωής του στο σπίτι και μη λεκτικών μορφών επικοινωνίας βοηθά στην καλύτερη προσαρμογή του παιδιού στην τάξη, όταν η/ ο εκπαιδευτικός τα υιοθετεί, αλλά και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ τους. Οι γονείς είναι αυτοί που ξέρουν καλύτερα τις προτιμήσεις, τις αδυναμίες, συμπάθειες και αντιπάθειες των παιδιών τους.

Η μετάβαση του παιδιού στο Νηπιαγωγείο μπορεί να είναι δύσκολη και για τους ίδιους τους γονείς, καθώς είναι συχνή η υπερευαισθησία τους απέναντι στα παιδιά τους, που έχουν τόσο μεγάλη ανάγκη από βοήθεια. Επίσης αρκετά συχνά οι οικογένειες παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής αποδοχής και προσαρμογής και επομένως η ένταξη των παιδιών τους σε έναν οργανωμένο εκπαιδευτικό χώρο τους γεμίζει χαρά και τους δίνει δύναμη. Έτσι οι πληροφορίες που μπορούν να δοθούν στους γονείς από την εφαρμογή και επιτυχή διεκπεραίωση δραστηριοτήτων για παράδειγμα στον τομέα της αυτοεξυπηρέτησης βοηθούν στη γενίκευση και μεταφορά των κερτημένων ικανοτήτων στο χώρο του σπιτιού και ενισχύουν την εικόνα του παιδιού απέναντι στους γονείς, δίνοντάς τους κίνητρα για μια πιο συστηματική απασχόληση με το παιδί.

Το δύσκολο και επίπονο αυτό έργο επιτυγχάνεται μόνο μέσα από τον εβδομαδιαίο και μηνιαίο προγραμματισμό. Η σωστή συνεργασία με τους γονείς μπορεί να βοηθήσει στην ανατροφοδότηση και αναπροσαρμογή του προγράμματος ή ακόμα και στην επιλογή του υλικού.

2.3. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

2.3.1. Προδιαγραφές διδακτικού υλικού

Το διδακτικό υλικό πρέπει αρχικά να μην είναι διαφορετικό από αυτό που γνωρίζει και χρησιμοποιεί το παιδί στην καθημερινή του ζωή. Πρέπει δηλαδή να του είναι οικείο, να έχει χαρακτηριστικά ή ιδιότητες, ώστε να το αναγνωρίζει σε διαφορετικούς χώρους και να κατανοεί τον τρόπο χρήσης και τη λειτουργία του (π.χ. το κουτάλι). Απαραίτητο είναι επίσης να προσαρμόζεται στις δυνατότητες του παιδιού ανάλογα φυσικά με το στόχο που τίθεται κάθε φορά. Για παράδειγμα, εάν ο στόχος είναι το παιδί να μάθει να πίνει (γνωστικό αντικείμενο: αυτοεξυπηρέτησης) μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα ποτήρι με λαβές, καθώς η αδρή και λεπτή κινητικότητα μπορεί να εξασκηθεί μέσα από ψυχοκινητικές δραστηριότητες (γνωστικό αντικείμενο: βίωση του εαυτού) ή μέσα από την αλληλεπίδραση με διαφορετικό υλικό (γνωστικό αντικείμενο: επαφή και γνωριμία με το περιβάλλον).

Σημαντικό είναι επίσης να ελέγχεται ο βαθμός επικινδυνότητας στην περίπτωση που ένα παιδί βάζει το υλικό πρώτα στο στόμα του. Δηλαδή να μην αποτελείται από μικρά κομμάτια, ενώ η χρήση του από το παιδί θα πρέπει να γίνεται με την παρουσία της/ του εκπαιδευτικού. Αναμφίβολα η/ο Νηπιαγωγός πρέπει να γνωρίσει, μέσα από συστηματική παρατήρηση ή μετά από συζήτηση με τους γονείς, κατά πόσο κάποιο υλικό είναι ή όχι επιθυμητό/ αρεστό από το παιδί. Προκειμένου η/ο Νηπιαγωγός να εξασφαλίσει μια επικοινωνιακή σχέση με το παιδί, πρέπει να του προσφέρει υλικό που να ενισχύει αυτό το στόχο.

2.3.2. Αξιοποίηση Νέων Τεχνολογιών

Οι Νέες Τεχνολογίες είναι ένας σημαντικός και αξιόλογος νεωτερισμός στο χώρο της εκπαίδευσης. Η εφαρμογή τους αποσκοπεί στην επίτευξη ενός καλύτερου τρόπου επικοινωνίας. Υπάρχουν συγκεκριμένες μέθοδοι παρέμβασης μέσω του Η/Υ για την εφαρμογή των οποίων είναι απαραίτητη η συνεχής επιμόρφωση της/ του Νηπιαγωγού. Για πολλούς αυτό μπορεί να αποτελεί πολυτέλεια αλλά ήδη σε πολλές χώρες ο Η/Υ αποτελεί απαραίτητο υλικό στήριξης σε επίπεδο επικοινωνίας (Facilitated Communication/ Unterstützte Kommunikation). Ο συνδυασμός οπτικο-ακουστικών μέσων ενισχύει το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση στην ανάπτυξη λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας.

2.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

2.4.1. Χαρακτηριστικά στοιχεία της αξιολόγησης

Ένα βασικό στάδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η αξιολόγηση, που όσο πιο συστηματική και οργανωμένη μπορεί να είναι τόσο πιο δυναμικά σημαντικά είναι τα αποτελέσματά της. Η αξιολόγηση αφορά κάθε παιδί μονωμένα, την ομάδα στο σύνολό της και την εκπαιδευτική διαδικασία. Αποβλέπει στην εκτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών με απώτερο σκοπό την ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την επανεκτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών για έναν περαιτέρω σχεδιασμό των δραστηριοτήτων.

Η δομή των δραστηριοτήτων στο Νηπιαγωγείο δεν προάγει μια τυποποιημένη μορφή μάθησης και για αυτό μιλώντας για αξιολόγηση δε γίνεται λόγος για αξιολόγηση της επίδοσης και απόδοσης των παιδιών σε κάποια «μαθήματα». Επιπλέον ιδιαίτερα για το χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής μια παιδαγωγική και ψυχολογική αξιολόγηση πρέπει να συμπεριλαμβάνει τα χαρακτηριστικά στοιχεία του παιδιού και να δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα της προσωπικότητάς του.

2.4.2. **Μορφές αξιολόγησης**

Αναφορικά με τις μορφές αξιολόγησης υιοθετούνται οι προτεινόμενες του ΔΕΠΠΣ: αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση, σταδιακή ή διαμορφωτική αξιολόγηση και τελική ή συνολική αξιολόγηση. Η αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση βοηθά τη/ το Νηπιαγωγό να διαμορφώσει μια εικόνα για τις δυνατότητες του παιδιού, να εντοπίσει τυχόν δυσκολίες προσαρμογής και να ελέγξει τη λειτουργικότητα του χώρου. Αυτή η πρώτη μορφή αξιολόγησης είναι η πιο σημαντική, καθώς αυτή θα καθορίσει όλο το πλαίσιο οργάνωσης των δραστηριοτήτων. Ειδικά για τα παιδιά που έρχονται για πρώτη φορά στο Νηπιαγωγείο σε αυτήν την αρχική εκτίμηση θα πρέπει η/ ο Νηπιαγωγός να αφιερώνει όσο περισσότερο χρόνο θεωρεί αναγκαίο. Η σταδιακή ή διαμορφωτική αξιολόγηση αποτελεί εκείνη τη μορφή που θα επισημάνει τη σωστή ή μη επιλογή των στόχων διδασκαλίας, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα για αναδόμηση και αναδιαμόρφωση του πλαισίου. Τέλος, με την τελική ή συνολική αξιολόγηση γίνεται σύγκριση των καταστάσεων, γεγονότων και ικανοτήτων των παιδιών στους διάφορους τομείς ανάπτυξης.

Οι μορφές αυτές θα πρέπει να γίνονται σε τρία επίπεδα: σε ατομικό για το κάθε παιδί, σε ομαδικό αναφορικά με τη δυναμική και αλληλεπίδραση της ομάδας και σε επίπεδο εκπαιδευτικής διαδικασίας, όσον αφορά δηλαδή την επιλογή του διδακτικού υλικού, των στόχων διδασκαλίας.

2.4.3. **Τεχνικές αξιολόγησης**

Η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται περιγραφικά με χαρακτηρισμούς που να ενισχύουν τη σωστή εκτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών και να μη φέρνουν στο προσκήνιο τις αδυναμίες του. Για παράδειγμα, ο έλεγχος των ικανοτήτων με εκφράσεις όπως «κατέχει – δεν κατέχει» ή «ναι – όχι» δε δίνει μια εικόνα του παιδιού, ως ολότητας που δρα και αλληλεπιδρά μέσα σε έναν παιδαγωγικό χώρο. Η/Ο Νηπιαγωγός μέσα από συστηματική παρατήρηση καταγράφει στοιχεία, καταστάσεις, γεγονότα που θεωρεί σημαντικά για αυτήν/-όν αλλά και για το ίδιο το παιδί. Η ιδιαιτερότητα της κατηγορίας αυτής καθιστά πολλές φορές λειτουργικά αδύνατο να επιτευχθεί κάποιος στόχος μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα προκειμένου να αισθανθεί η/ο Νηπιαγωγός ότι έχει καταφέρει κάτι. Τα βήματα ανάπτυξης του παιδιού είναι απειροελάχιστα και επομένως η αξιολόγηση είναι ακόμα πιο δύσκολη, καθώς πρέπει να ελέγχονται οι πιο λεπτομερείς αλλαγές. Ακόμα και ένα βλέμμα του παιδιού κάποια δεδομένη στιγμή προς την/ τον Νηπιαγωγό μπορεί να σημαίνει πολλά. Στη δεδομένη στιγμή αυτό που μετρά είναι όχι μόνο η αντίδραση του παιδιού αλλά και το περιβαλλοντικό και διαπροσωπικό πλαίσιο που προκάλεσε τη συγκεκριμένη αντίδραση. Το βλέμμα είναι ένα υλικό εκτίμησης για την/τον Νηπιαγωγό όπως σε κάθε άλλη περίπτωση θα μπορούσε να είναι μια ζωγραφιά ή ένα δείγμα γραφής. Η αξιολόγηση θα πρέπει να κινείται στο εύρος των γνωστικών αντικειμένων που περιγράφονται στο αναλυτικό πρόγραμμα έτσι ώστε να υπάρχει αντιστοίχιση.

2.4.4. **Φάκελος αξιολόγησης**

Όλο αυτό το υλικό αξιολόγησης, συζήτησης με τους γονείς ή και κάποιο άλλο βοηθητικό ή εκπαιδευτικό προσωπικό συγκεντρώνεται σε ένα φάκελο στον οποίον έχουν πρόσβαση όλοι οι προαναφερόμενοι. Ο φάκελος εμπεριέχει ταξινομημένα χρονολογικά όλα τα φυλλάδια παρατήρησης – σημειώσεων της/ του Νηπιαγωγού και το υλικό καταγραφής γεγονότων. Μέσα στο φάκελο υπάρχει επίσης η διάγνωση, αξιολόγηση και κατάταξη από το Κ.Δ.Α.Υ και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία παρέχουν οι γονείς από άλλη πηγή (όπως παραδείγματος χάριν, ιατρικό ιστορικό). Σκοπός είναι ο φάκελος αυτός να παρέχει μια όσο το δυνατόν ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης και ανάπτυξης του παιδιού στους διάφορους τομείς. Η δημιουργία ενός ηλεκτρονικού φακέλου αξιολόγησης και η χρήση προγραμμάτων σύγκρισης κάποιων δεδομένων μπορεί να βοηθήσει πιο συστηματικά το έργο του εκπαιδευτικού.

2.5. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ

Κεντρικός σκοπός αυτού του γνωστικού αντικειμένου είναι να βιώσει το παιδί τον εαυτό του λαμβάνοντας υπόψη το σώμα του, ως Όλο μέσα από αισθητηριακές και αντιληπτικές δομές. Η/ Ο Νηπιαγωγός μέσα από διάφορες δραστηριότητες προσπαθεί να δομήσει και να εδραιώσει μια σταθερή σχέση με το παιδί. Βασική προϋπόθεση είναι η διαμόρφωση μιας συναισθηματικής κατάστασης που θα προάγει την ευεξία. Η σωματική επαφή και οι δυνατότητες σωματικής έκφρασης προκαλούν αντιδράσεις που αναδεικνύουν την ανάγκη του παιδιού να αισθανθεί ολοκληρωμένο άτομο. Το σώμα λειτουργεί ως το πιο σημαντικό και μοναδικό πεδίο μάθησης. Μέσα από δραστηριότητες που σχετίζονται με το σώμα το παιδί βάζει των αναγκών του διαφοροποιεί τις ικανότητές του στους διάφορους τομείς ανάπτυξης και αντίληψης. Για την εκπλήρωση των στόχων αυτού του γνωστικού τομέα είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη η θέση/ στάση του σώματος του παιδιού, προκειμένου να λάβει τα μηνύματα και ερεθίσματα σύμφωνα με τους στόχους. Η κατάλληλη θέση/ στάση του σώματος σχετίζεται άμεσα με τη σωματική-κινητική δομή του παιδιού, τη μορφή της αναπηρίας και θα πρέπει απαραίτητως να συζητείται με κάποιο ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό (φυσικοθεραπευτή, εργοθεραπευτή), αν υπάρχει στο χώρο της Σχολικής Μονάδας και αν δεν υπάρχει με κάποια ειδικότητα που παρακολουθεί το παιδί εκτός σχολικού ωραρίου. Όλες οι δραστηριότητες είτε υπάρχει είτε όχι λεκτική επικοινωνία συνοδεύονται λεκτικά με έναν χαμηλό, σταθερό τόνο ή ακόμα και με τραγούδι. Απαραίτητο είναι να παρατηρούνται οι αντιδράσεις του παιδιού και να ελέγχεται κατά πόσο χρειάζεται να εντατικοποιηθεί, να διακοπεί ή να αναδιαμορφωθεί το πλαίσιο της δραστηριότητας. Ουσιαστικά οποιοδήποτε υλικό δε θα πρέπει να χρησιμοποιείται παραπάνω από 15' με 20' λόγω της κόπωσης των αισθητηριακών ερεθισμάτων.

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο έχει άμεση σχέση με την καθημερινή ζωή του παιδιού, καθώς βοηθά το παιδί να οικειοποιηθεί το περιβάλλον. Αυτό σημαίνει ότι τόσο το υλικό όσο και η επιλογή των δραστηριοτήτων θα γίνονται με γνώμονα το ήδη γνωστό και άμεσο περιβάλλον του παιδιού. Οριοθετώντας το πλαίσιο των δυνατοτήτων του μαθαίνει να ανταποκρίνεται άμεσα στα ερεθίσματα που λαμβάνει. Συγχρόνως οι δραστηριότητες αυτές ενισχύουν την αυτοεικόνα μέσα από το μοναδικό όργανο που έχει αποκλειστικά στη διάθεσή του, το σώμα του. Η γνώση των δυνατοτήτων του σώματος βοηθά γενικότερα στην κατάκτηση δεξιοτήτων που προάγουν έναν καλύτερο τρόπο επικοινωνίας και διαμόρφωσης σχέσεων με το άμεσο και έμμεσο περιβάλλον.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Βίωση του εαυτού μέσα από το σώμα	<p>Η/ Ο Νηπιαγωγός μέσα από μια χαλαρή, ευχάριστη και άνετη ατμόσφαιρα σε ελεύθερες ή οργανωμένες δραστηριότητες δίνει στο παιδί τη δυνατότητα με λεκτική περιγραφή και φυσική καθοδήγηση:</p> <p>Na βιώσει το σώμα του μέσα από το δέρμα του</p>	<p>► Na έρθει το δέρμα του παιδιού σε επαφή με διαφορετικό υλικό: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός πλένει τα μέρη του σώματος του παιδιού με διάφορα είδη από σφουγγάρια. 2) Η/Ο Νηπιαγωγός αλείφει το σώμα του με διάφορα λάδια, ή κρέμες</p> <p>► Na αντιδρά σε δερματικά ερεθίσματα: 1) Na αγγίζει διαφορετικό υλικό και να εκφράζει προτιμήσεις 2) Na βιώσει την αλλαγή της θερμοκρασίας σε διά-</p>

**Βίωση του
εαυτού μέσα
από το σώμα**

Να ενισχυθεί η λεπτή κινητικότητα

σφάλεια

► Να αποκτήσει εμπειρίες, να αντιληφθεί και να αισθανθεί μέσα από την επαφή του εσωτερικού της παλάμης με διαφορετικό υλικό: 1) Να καλυφθούν οι τοίχοι της αίθουσας με διαφορετικό υλικό δίνοντας στο παιδί τη δυνατότητα να βιώσει και να αντιληφθεί τις διαφορές στην αφή 2) Βιώνει τη διαφορά θερμοκρασίας (κρύο/ ζέστη) μέσα από διαφορετικό υλικό: νερό, άμμο, πέτρα

► Να χρησιμοποιεί όλη την παλάμη του: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός δίνει διάφορα ερεθίσματα προκειμένου να χαλαρώσει η παλάμη του παιδιού. Για παράδειγμα προσεκτικό μασάζ του εσωτερικού της παλάμης ή σύρσιμο της παλάμης σε διαφορετικές επιφάνειες, που είναι καλυμμένες με μια κρέμα ή αλοιφή, προκειμένου να χαλαρώσει σταδιακά η παλάμη 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός δίνει τη δυνατότητα στο παιδί τοποθετώντας αντικείμενα ή παιχνίδια στο χέρι του να τα πιάνει και να τα αφήνει με βοήθεια.

► Να χρησιμοποιεί το χέρι σε συντονισμό με άλλες αισθήσεις: 1) Αντικείμενα που αρέσουν στο παιδί (οπτικά, ακουστικά, οσφρητικά κ.λπ.) κρέμονται ή τοποθετούνται σε σημείο που να έχει άμεση πρόσβαση το παιδί 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός αλείφει ένα κουτάλι με μέλι και κρατώντας το μαζί με το παιδί, το οδηγεί στο στόμα, δίνοντας την ευκαιρία στο παιδί να αντιληφθεί τη σχέση κουτάλι-κίνηση χεριού-γεύση

► Να αναπτύξει λειτουργικές κινήσεις του χεριού: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός διαμορφώνει παιχνίδια που εμπεριέχουν διαδικασίες «δίνω και παίρνω». 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός προσφέρει παιχνίδια, τα οποία είναι κατάλληλα να τα αγγίζει με το χέρι και να πειραματίζεται σε διάφορες κινήσεις, όπως μπάλες, ηχητικά παιχνίδια, παιχνίδια με φωτισμό

► Να μάθει να χρησιμοποιεί τα δάχτυλά του: 1) Να παίρνει αντικείμενα από μια επιφάνεια. Η/ Ο Νηπιαγωγός οδηγεί το χέρι του παιδιού σε ένα αντικείμενο, φέρνει το εσωτερικό της παλάμης σε επαφή με το αντικείμενο και σφίγγει τα δάχτυλά του γύρω από αυτό. 2) Να παίρνει μικρά αντικείμενα από μια επιφάνεια κάνοντας χρήση των δακτύλων. Η/ Ο Νηπιαγωγός οδηγεί τον αντίχειρα και το δείκτη του παιδιού να πάρει ψίχες ψωμιού από ένα πιάτο

<p>Βίωση του εαυτού μέσα από το σώμα</p>	<p>► Να βιώσει το σώμα του σε σχέση με το χώρο και το χρόνο: 1) Σε σχέση με κάποιες δραστηριότητες που γίνονται ή οργανώνονται σε συγκεκριμένες ώρες της εκπαιδευτικής διαδικασίας η/ο Νηπιαγωγός οργανώνει διαφορετικές θέσεις του σώματος. Για παράδειγμα στη σίτιση. 2) Να βιώνει την τοποθέτηση των αντικειμένων στο χώρο με βάση τις ανάγκες του. Για παράδειγμα, την ώρα του παιχνιδιού τα αντικείμενα-παιχνίδια γύρω του είναι τοποθετημένα σε συγκεκριμένες θέσεις.</p>
---	---

2.6. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ ΣΩΜΑΤΟΣ

Τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση είναι άμεσα εξαρτώμενα από το οικείο περιβάλλον και επομένως χρειάζονται ιδιαίτερη ενίσχυση στον τομέα της αυτοεξυπηρέτησης. Κεντρικός σκοπός αυτού του γνωστικού αντικείμενου είναι να βιώσει το παιδί την ευχαρίστηση της ικανοποίησης και εκπλήρωσης βασικών υπαρξιακών αναγκών. Η ενίσχυση του παιδιού σε αυτόν τον τομέα του παρέχει τη δυνατότητα να αποκτήσει αυτονομία και ανεξαρτησία, γεγονός που οδηγεί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας. Η αυτοεξυπηρέτηση είναι σκοπός του μαθήματος και δεν πρέπει να αποτελεί σε καμία περίπτωση μέτρο για την επιλογή και ένταξη του παιδιού στο σχολείο. Η επίτευξη των στόχων της διδασκαλίας μπορεί να επιτευχθεί μέσα από εξατομικευμένη παρέμβαση, μέσα από διδασκαλία σε μικρές ομάδες ή και μέσα από βραχυπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο χρονοδιάγραμμα του πλαισίου του μαθήματος. Επίσης είναι σημαντικό να ακολουθείται μια σταθερή και συνεχής πορεία στη δομή και σειρά των δραστηριοτήτων. Κάποιες ρουτίνες και συνήθειες ως προς την επιλογή για παράδειγμα της μουσικής ή κάποιου αρώματος πρέπει να είναι σταθερές. Είναι σημαντικό, επειδή όλες αυτές οι δραστηριότητες έχουν να κάνουν με το σώμα του παιδιού, η/ο Νηπιαγωγός να γνωρίζει τυχόν ευαισθησίες ή αλλεργίες που μπορεί να έχει το παιδί σε σαμπουάν ή αντικείμενα που σχετίζονται με αυτές τις διαδικασίες (πλύσιμο, βούρτσισμα). Η εκμάθηση κάποιων δεξιοτήτων πρέπει να γίνεται σταδιακά αρχικά με φυσική καθοδήγηση και λεκτικές οδηγίες μέχρι τελικώς το παιδί να αυτονομηθεί σε ένα μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων πάντα στα πλαίσια των δυνατοτήτων του. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία μπορεί να παίξει και κάποιο άλλο άτομο (Κοινωνική λειτουργός, Επιμελήτρια/ -λητής ή κάποιο άλλο πρόσωπο που θα έχει το ρόλο της/ του συνοδού) με απώτερο σκοπό να λειτουργήσει ενισχυτικά στη διαμόρφωση και οργάνωση των δραστηριοτήτων τόσο απέναντι στο παιδί όσο και απέναντι στην/ στον Νηπιαγωγό.

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Προκειμένου να ανταπεξέλθει το γνωστικό αντικείμενο στην καθημερινή ζωή είναι απαραίτητη η συνεργασία με τους γονείς. Μέσα από τις πληροφορίες που θα δώσουν οι γονείς για τις συνήθειες διατροφής και υγιεινής σώματος η/ο εκπαιδευτικός θα μπορεί να οργανώσει τις δραστηριότητες με βάση ένα πλαίσιο που θα είναι γνωστό στο παιδί και πάνω σε αυτό να βοηθήσει στην περαιτέρω εκμάθηση νέων δεξιοτήτων. Όταν επιβεβαιώνεται η κατάκτηση μιας δεξιότητας μέσα στο σχολικό χώρο είναι επίσης σημαντικό να ενημερώνεται η οικογένεια προκειμένου να μεταφερθεί η ικανότητα αυτή στον οικείο καθημερινό χώρο που ζει το παιδί. Μέσα από καθημερινές δραστηριότητες στη διάρκεια της σχολικής ζωής ενεργοποιείται το παιδί να αναπτύξει μια σχέση με το ρουχισμό. Για παράδειγμα η τοποθέτηση του μπουφάν και της τσάντας σε ένα συγκεκριμένο σημείο, η χρήση μιας παλιάς μπλούζας στη διάρκεια των εικαστικών για να μη λερώσει τα ρούχα του.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
<p>Αυτοβοήθεια στο ντύσιμο</p>	<p>H/ O Νηπιαγωγός μέσα από μια χαλαρή, ευχάριστη και άνετη ατμόσφαιρα σε ελεύθερες ή οργανωμένες δραστηριότητες δίνει στο παιδί τη δυνατότητα με λεκτική περιγραφή και φυσική καθοδήγηση:</p> <p>Na αποδέχεται να το ντύνουν και να το ξεντύνουν</p> <p>Na συμμετάσχει στη διαδικασία του ντυσίματος</p> <p>Na γνωρίσει τη λειτουργικότητα του κουμπώματος ή δεσίματος</p>	<p>► Na αποδέχεται το ντύσιμο και ξεντύσιμο σε μια ήρεμη και χαλαρωτική ατμόσφαιρα που διαμορφώνει η/ ο εκπαιδευτικός μέσα από τραγουδοπαιχνίδια. Κατά προτίμηση το παιδί κάθεται. Αν θα πρέπει να είναι ξαπλωμένο, θα πρέπει το κεφάλι να είναι λίγο πιο ψηλά τοποθετημένο για να υπάρχει οπτική επαφή με την/ τον Νηπιαγωγό.</p> <p>► Na μάθει να αναγνωρίζει τα διάφορα είδη ρουχισμού: H/O Νηπιαγωγός μέσα από διάφορες δραστηριότητες δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να επιλέγει ρούχα που θα φορέσει. Ακόμη να κρατά το χέρι του σταθερό, προκειμένου να του περάσει η/ο Νηπιαγωγός το μανίκι ενός πουκάμισου.</p> <p>Διαθεματική Σύνδεση με: Βίωση του Εαυτού (να γνωρίσει το σώμα), Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον (να γνωρίσει τα αντικείμενα που εντάσσονται στο ρουχισμό), Εισαγωγή στη δόμηση της μαθηματικής σκέψης (πάνω στο κεφάλι φοράμε το σκουφάκι) κ. λ.π.</p> <p>► Na μπορεί να συμμετάσχει σε προασκίσεις αδρής κινητικότητας μια με το ένα χέρι μία με το άλλο: 1) Na τραβά να βγάλει τις κάλτσες ή το μανίκι 2) Na πιάνει και να φέρνει το μπουφάν του για να το φορέσει, όταν είναι η ώρα αποχώρησης</p> <p>► Na μπορεί να ακολουθεί μια λεκτική οδηγία και με φυσική καθοδήγηση να βοηθά στη διαδικασία του ντυσίματος: 1) «Νίκο, έλα. Δώσε το ένα χέρι» 2) «Μαρία, έλα βάλε το ένα πόδι στο παπούτσι..... τώρα το άλλο πόδι»</p> <p>► Na κατανοήσει την έννοια κουμπώνω/ ξεκουμπώνω, λύνω/ ξελύνω: 1) Na γνωρίσει τη λειτουργικότητα των κουμπωμάτων σε διάφορα αντικείμενα που έχει μαζί του για παράδειγμα στην τσάντα 2) Na εξασκηθεί σε διάφορα κουμπώματα που έχουν κατασκευασθεί (από χαρτόνια, ξύλο) ανάλογα με τις ικανότητές του (ιδιαίτερα στον τομέα λε-</p>

<p>Αυτοβοήθεια στο ντύσιμο</p>	<p>Να ντύνεται και να ξεντύνεται μόνο του</p>	<p>πτής κινητικότητας). 3) Να τραβά ένα σχοινί για να το ξελύσει</p> <p>► Να γνωρίσει ότι τα ρούχα κουμπώνουν και ξεκουμπώνουν: 1) Να εντοπίσει κουμπιά ή άλλου είδους κουμπώματα στα ρούχα και να ζητήσει βοήθεια 2) Να εντοπίσει ανοιχτά κουμπώματα για παράδειγμα στο μπουφάν του το χειμώνα, όταν είναι η ώρα αναχώρησης και να ζητήσει να το κουμπώσουν. 3) Αρχικά, προσπαθεί να βγάλει το πουκάμισο του, ενώ είναι κουμπωμένο. Στη συνέχεια προσπαθεί να το βγάλει ξεκούμπωτο. Έτσι καταλαβαίνει ότι τα ρούχα βγαίνουν καλύτερα, όταν είναι ξεκούμπωτα.</p> <p>► Να γνωρίσει σε ποιες καταστάσεις ντύνεται ή ξεντύνεται: 1) Στην αίθουσα για τη φυσική αγωγή βγάζουμε για παράδειγμα τα παπούτσια ή φοράμε μια φόρμα. 2) Να γνωρίζει την αναγκαιότητα να ξεντυθεί, όταν ζεσταίνεται.</p> <p>► Να γνωρίζει πως φοριέται κάθε ρούχο και να διαλέγει τη σωστή θέση: 1) Κάθεται για να φορέσει τα παπούτσια 2) Μπροστά στον καθρέφτη βάζει ένα καπέλο</p> <p>► Να τηρεί τάξη στο ρουχισμό του: 1) Να αναγνωρίζει τα προσωπικά του ρούχα 2) Τοποθέτηση των ρούχων του σε συγκεκριμένο ράφι ή κρεμάστρα</p>
<p>Εκπαίδευση στη σίτιση</p>	<p>Να αποδέχεται τη σίτιση από άλλους</p>	<p>► Να βιώσει το φαγητό ως μια ευχάριστη διαδικασία: 1) Να κάθεται σε μια άνετη καρέκλα με κατάλληλη θέση του σώματός του και δίπλα του να καθίσει η/ο Νηπιαγωγός 2) Η/Ο Νηπιαγωγός να αγγίζει το παιδί την ώρα της σίτισης βάζοντάς το να ακουμπήσει το χέρι του πάνω στο δικό της/ το ή να το ταΐζει έχοντάς το στην αγκαλιά της</p> <p>► Να αναγνωρίζει τη δομή της διαδικασίας της σίτισης: 1) Να γίνεται πάντα μια συγκεκριμένη ώρα η σίτιση 2) Να μάθει να δίνει κάποιο σήμα, όταν έχει χορτάσει</p> <p>► Να γνωρίζει τις διαδικασίες και συνήθειες του φαγητού: 1) Να γίνεται χρήση διαφορετικών αντικειμένων από τη/ το Νηπιαγωγό. Το παιδί να κρατά ένα κουτάλι, όταν η σίτιση γίνεται με κουτάλι από τη/ το Νηπιαγωγό. 2) Να αποκτήσει αρχικές δεξιότητες απαραίτητες για τη σίτιση. Για παράδειγμα να μάθει να κάθεται όλην τη διάρκεια της σίτισης. Οι δεξιότητες αυτές θα επεκταθούν κατά τη φοίτησή του στο Δημοτικό Σχολείο</p>

<p>Εκπαίδευση στη σίτιση (συνέχεια)</p>	<p>Να αποκτήσει βασικές δεξιότητες για την προετοιμασία και επεξεργασία του φαγητού</p> <p>Να τρώει και να πίνει μόνο του</p> <p>Να βιώσει τη διαδικασία του φαγητού, ως μια κοινωνική διαδικασία</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να αναγνωρίζει διάφορα αντικείμενα σίτισης: 1) Να αναγνωρίζει το δικό του παγουρίνο ή ποτήρι 2) Μέσα από παιχνίδι ρόλων στη γωνιά του κουκλόσπιτου να επιλέγει διάφορα αντικείμενα της σίτισης 3) Να μάθει να τρώει με τα χέρια του ένα τόστ σε κομμάτια ή κρατώντας το όλο με το ένα χέρι ή με τα δύο, ανάλογα με τις ικανότητές του. ▶ Να κάνει χρήση των διάφορων αντικειμένων της σίτισης: 1) Να πίνει νερό από δικό του ποτήρι ή παγούρι 2) Να μάθει να πίνει με το καλαμάκι 3) Να δοκιμάζει διάφορες γεύσεις με διαφορετικά αντικείμενα. Για παράδειγμα γιαουρτάκι με το κουτάλι ▶ Να προμηθεύεται μόνο του για να φάει και να πει: 1) Να βγάζει το φαγητό από την τσάντα του και να το βάζει στο τραπέζι 2) Να φέρνει την κανάτα με το νερό στο τραπέζι 3) Να γεμίζει το ποτήρι του με χυμό ή νερό. ▶ Να προετοιμάζει το τραπέζι: 1) Τοποθετεί το ποτήρι ή το παγουρίνο στο τραπέζι 2) Στρώνει την πετσέτα στη θέση του τραπεζιού που κάθετα 3) Να συμμαζεύει τα πράγματά του με τη λήξη του φαγητού ▶ Να οργανωθεί επίσκεψη με συνοδούς σε κάποιο εστιατόριο ▶ Να προσκληθούν τα αδέρφια ή παιδιά από άλλο σχολείο για να φάνε γλυκό σε γενέθλια ή ονομαστική γιορτή ▶ Να οργανωθεί Χριστουγεννιάτικο ή άλλο εορταστικό γεύμα. <p>Διαθεματική σύνδεση με: Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον (να βιώσει την παρουσία των Άλλων), Δημιουργία-Έκφραση (να αποκτήσει κοινωνικές εμπειρίες μέσα από μουσικές-ρυθμικές δραστηριότητες), Εισαγωγή στη δόμηση της μαθηματικής σκέψης (να βιώσει τη διάσταση του χώρου σε καθορισμένες χρονικές δομές) κ. λ. π.</p>
<p>Φροντίδα και υγιεινή σώματος</p>	<p>Να αποδέχεται το πλύσιμο και το μπάνιο από άλλους</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να βιώσει το πλύσιμο ή το μπάνιο ως μια ευχάριστη διαδικασία: 1) Μέσα σε μια λεκάνη με νερό η/ ο Νηπιαγωγός βάζει διάφορα είδη από σφουγγάρια 2) Χρησιμοποιούνται διάφορα αρωματικά σαπούνια 3) Παιχνίδι με σαπουνόφουσκες ή άλλα ζωάκια πλαστικά για το μπάνιο ▶ Να δέχεται το πλύσιμο ή το μπάνιο

<p>Φροντίδα και υγιεινή σώματος</p>	<p>Na πλένει μόνο του τα χέρια και το πρόσωπο</p> <p>Na βουρτσίζει τα δόντια του</p>	<p>σε συγκεκριμένες καταστάσεις που θα προάγουν την αναγκαιότητά του: 1) Πλύσιμο χεριών ή άλλων μερών του σώματος μετά τη χρήση της τουαλέτας 2) Πλύσιμο χεριών πριν το φαγητό</p> <p>► Na αναγνωρίζει τα αντικείμενα του μπάνιου ή πλυσίματος: 1) Όταν γίνει η χρήση της τουαλέτας η/ο Νηπιαγωγός του δείχνει το σαπούνι, να το μυρίσει και μετά του πλένει τα χέρια 2) Η/Ο Νηπιαγωγός ζητά από το παιδί να της/του δώσει τα χέρια του για να τα σκουπίσει με την πετσέτα</p> <p>► Na αναγνωρίζει την αναγκαιότητα της καθαριότητας: 1) Μετά από το φαγητό 2) Μετά από δραστηριότητες αισθητικής αγωγής για παράδειγμα δαχτυλομπογιές</p> <p>► Na μάθει τα βήματα για την ολοκλήρωση της διαδικασίας: 1) Na ανοίγει τη βρύση 2) Na βάζει τα χέρια κάτω από το νερό 3) Na κρατά στα χέρια του το σαπούνι ή να πιέζει τη συσκευή με το υγρό σαπούνι 4) Na ξεπλένει τα χέρια του 5) Na κλείνει τη βρύση 6) Na ξεκρεμά την πετσέτα 7) Na σκουπίζει τα χέρια του 8) Na κρεμά την πετσέτα</p> <p>► Na γνωρίζει τα αντικείμενα του βουρτσίσματος των δοντιών: 1) Με την οδοντόβουρτσα αγγίζουμε τη στοματική κοιλότητα (τα χείλη) 2) Μπροστά στον καθρέφτη να κάνει μορφασμούς με το στόμα του προκειμένου να παρατηρήσει τα δόντια του και να πειραματιστεί με την οδοντόβουρτσα 3) Na δοκιμάσει διάφορες γεύσεις οδοντόπαστας</p> <p>► Na γνωρίζει τη διαδικασία του βουρτσίσματος των δοντιών: 1) Na χρησιμοποιήσει μέσα από το παιχνίδι την οδοντόπαστα, να πιέσει το σωληνάριο και να το αλείψει σε μια επιφάνεια με τη χρήση της παλάμης του 2) Na βάζει νερό στο στόμα του και να το φτύνει χωρίς να το καταπιεί 3) Na πλένει την οδοντόβουρτσα 4) Na βάζει πάνω στην οδοντόβουρτσα την οδοντόπαστα 5) Na βάζει την οδοντόβουρτσα στα δόντια του να τα τρίβει (αρχικά με βοήθεια και σταδιακή μείωσή της)</p> <p>► Na αναγνωρίζει την αναγκαιότητα του πλυσίματος των δοντιών: 1) Βουρτσίζουμε τα δόντια μετά το φαγητό 2) Οργάνωση επίσκεψης σε οδοντίατρο</p>
--	--	--

<p>Φροντίδα και υγιεινή σώματος</p>	<p>Να προσέχει την εξωτερική του εμφάνιση</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να δέχεται περιποίηση και σταδιακά να περιποιείται μόνο του το πρόσωπό του: 1) Να σκουπίζει τη μύτη του. 2) Να σκουπίζει το στόμα του 3) Να χτενίζει τα μαλλιά του. ▶ Να απολαμβάνει την ωραία μυρωδιά στο σώμα του: 1) Να δέχεται να του βάζουν κολόνια 2) Να βάζει κολόνια στα χέρια του και μετά να την αλείφει κάτω από το λαιμό του ▶ Να αποκτήσει κριτική άποψη για την εμφάνισή του: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός του λέει για τα όμορφα ρούχα που φοράει 2) Μπροστά στον καθρέφτη φοράει διάφορα ρούχα ή καπέλα και παροτρύνεται να αποφασίσει τι του αρέσει ή τι του ταιριάζει.
<p>Εκπαίδευση στην τουαλέτα</p>	<p>Να αντιληφθεί τις διαδικασίες απόδευσης</p> <p>Να δηλώνει την ανάγκη του (πιθανή χρήση της τουαλέτας)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να βιώσει την απόδευση ως μια σωματική λειτουργία: 1) Όταν η/ο Νηπιαγωγός αντιληφθεί ότι γέμισε η πάνα το επισημαίνει λεκτικά στο παιδί και δείχνει την καινούργια πάνα ▶ Να νιώσει άνετα στην αλλαγή πάνας: 1) Να υπάρχει ξεχωριστός ευάερος χώρος αλλαγής πάνας κατάλληλα διαμορφωμένος 2) Να χρησιμοποιούνται μυρωδικά μαντηλάκια καθαρισμού και λάδι ▶ Να αναγνωρίσει τη διαδικασία της υγιεινής σώματος: 1) Να δίνεται κάποιο συγκεκριμένο σήμα για την έναρξη ή τη λήξη της δραστηριότητας 2) Να γνωρίσει το χώρο που γίνεται η αλλαγή πάνας ▶ Να γνωρίσει το χώρο της τουαλέτας, ως χώρο της απόδευσης: 1) Μπροστά στην πόρτα τοποθετείται ένα σημάδι αναγνωρίσιμο για το χώρο της τουαλέτας 2) Να συνοδεύεται το παιδί συχνά στο χώρο της τουαλέτας, όπου θα πλένει αρχικά τα χέρια του αλλά και θα του μεταφέρεται το μήνυμα της ανάγκης του. ▶ Να γνωρίσει τη διαδικασία: 1) Να μάθει να γδύνεται μόνο του στην τουαλέτα 2) Να μάθει να κάθεται στην τουαλέτα 3) Να μάθει, πριν προβεί στην εκκένωση, ότι δεν πρέπει να σηκωθεί 4) Να μάθει να κόβει χαρτί τουαλέτας 5) Να μάθει να καθαρίζεται 6) Να μάθει να τραβά το καζανάκι 7) Να μάθει να ντύνεται 8) Να μάθει να πλένει τα χέρια του. ▶ Να οργανώσει τον τρόπο που θα δηλώνει την ανάγκη του: 1) Να δοθεί κάποιο σημάδι (λεκτικά ή μη λεκτικά) για την αναγνώριση της ανάγκης του 2) Να επισκέπτεται την τουαλέτα κάποια συ-

<p>Φροντίδα προσωπικών αντικειμένων</p>	<p>Να προμηθεύεται αντικείμενα καθημερινής ανάγκης</p> <p>Να μπορεί τακτοποιεί τα πράγματά του και να αποδέχεται αλλαγές</p>	<p>Διαθεματική σύνδεση με: Βίωση του εαυτού (να γνωρίσει το σώμα του), Εισαγωγή στη δόμηση της μαθηματικής σκέψης (να συμμετάσχει στην οργάνωση του χώρου), Σχέση και Αλληλεπίδραση με το περιβάλλον (να συμμετάσχει στη διαμόρφωση κοινωνικών δομών) κ.λπ.</p> <p>► Να προμηθεύεται αντικείμενα για να εξυπηρετεί τις ανάγκες του: 1) Να παίρνει το ποτήρι του να πιει νερό 2) Να παίρνει το μπουφάν του για να το φορέσει και να βγει έξω.</p> <p>► Να προμηθεύεται αντικείμενα για να συμμετάσχει στη σχολική ζωή: 1) Να παίρνει κάποιο μουσικό όργανο όταν η/ο Νηπιαγωγός παροτρύνει για μουσικές δραστηριότητες 2) Να επιλέγει μια μπάλα όταν η/ο Νηπιαγωγός παροτρύνει για δραστηριότητες φυσικής αγωγής</p> <p>► Να αποκτήσει την αίσθηση της τάξης: 1) Όταν ένας μαρκαδόρος δε βάφει να το δείξει στη/ στο Νηπιαγωγό ή να πάρει άλλον 2) Να μάθει να πετά τα σκουπίδια στο καλάθι των αχρήστων</p> <p>► Να συμμαζεύει τα πράγματά του: 1) Να μαζεύει τα πράγματα στην τσάντα του μετά το φαγητό 2) Όταν πέσει και λερωθεί να τινάζει το ρούχο του</p>
--	--	--

2.7. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΓΛΩΣΣΑ)

Λόγω της ιδιαιτερότητας της κατηγορίας αυτής για τον προσδιορισμό του γνωστικού αντικειμένου της Γλώσσας χρησιμοποιείται η έκφραση «Εισαγωγή στη δόμηση της επικοινωνίας». Τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση παρουσιάζουν πολύ συχνά αδυναμία λεκτικής επικοινωνίας και για αυτό είναι απαραίτητο να εξασκείται το παιδί κατά την προσχολική ηλικία στις βασικές δομές και μορφές κάθε είδους επικοινωνίας. Ο κεντρικός σκοπός είναι η ανάπτυξη της γλωσσικής κατανόησης και έκφρασης προκειμένου το παιδί να μπορέσει να δομεί διαπροσωπικές σχέσεις, να εκφράζει αισθήματα και μέσα από τη συμβολική λειτουργία να αναδι-αμορφώνει την εικόνα του κόσμου. Για αυτό, άλλωστε, πρώτα προάγεται η μη λεκτική επικοινωνία, καθώς το παιδί θα πρέπει μέσα από καθημερινές καταστάσεις να βιώσει την αναγκαιότητα της επικοινωνίας. Στο επίπεδο της λεκτικής επικοινωνίας για αυτή την ηλικία είναι πρωταρχικό να μπορεί το παιδί να κατανοεί και να ανταποκρίνεται στον προφορικό λόγο. Η αναγνωστική ικανότητα ενισχύεται μέσα από τη μη λεκτική επικοινωνία κατά την οποία το παιδί μαθαίνει να «διαβάζει» εικόνες, αντικείμενα και καταστάσεις και να τα εντάσσει στην καθημερινή του ζωή. Η γραφή και η γραπτή έκφραση, καθώς προϋποθέτουν έναν μεγάλο βαθμό αφηρημένης σκέψης, συνδυάζονται με τη μη λεκτική επικοινωνία όπου το παιδί με έναν άμεσα βιωματικό τρόπο καλείται να κατανοήσει τη ζωτική σημασία σημείων και συμβόλων.

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Η οργάνωση δραστηριοτήτων που ανταποκρίνονται στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο αποβλέπει στη ενίσχυση του παιδιού στο ευρύ φάσμα της επικοινωνίας. Το πιο δύσκολο στα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση είναι να οργανωθεί ένας κοινά αποδεκτός τρόπος επικοινωνίας. Σε αυτή την ηλικία το παιδί μετέχοντας για πρώτη φορά σε μια ομάδα, καλείται να αποδεχτεί τη δομή και τη λειτουργία καθημερινών καταστάσεων των οποίων η οργάνωση αναδομείται ανάλογα με τις ατομικές και ομαδικές ανάγκες. Οι δραστηριότητες στηρίζονται σε καθημερινά βιώματα του παιδιού ακολουθώντας έναν τελετουργικό τρόπο. Σκοπός είναι το παιδί να βιώσει την ανάγκη της επικοινωνίας και να αισθανθεί άνετα με τη χρήση κάποιου κώδικα επικοινωνίας που ταιριάζει με το εύρος των δυνατοτήτων του. Η/ Ο Νηπιαγωγός θα πρέπει να χρησιμοποιεί τις ίδιες εκφράσεις και κινήσεις σε συγκεκριμένες καταστάσεις, ώστε το παιδί να καθιερώσει τα οργανωμένα αυτά βιώματα συνδέοντάς τα με το πιο ευρύ πλαίσιο της ζωής του. Πάντα υπάρχει λεκτική περιγραφή εκ μέρους της/ του Νηπιαγωγού με συγκεκριμένες διατυπώσεις, έτσι ώστε το παιδί να συνηθίσει τον τρόπο κάθε φορά που του ζητείται κάτι.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
<p>Επικοινωνία</p> <p>(Α' επίπεδο)</p>	<p>Η/ Ο Νηπιαγωγός μέσα από ελεύθερες ή οργανωμένες δραστηριότητες δίνει στο παιδί τη δυνατότητα με λεκτική περιγραφή και φυσική καθοδήγηση:</p> <p>Να αναγνωρίζει ερεθίσματα</p>	<p>► Να αποδέχεται απτικά ερεθίσματα: 1) Το παιδί θα πρέπει να αισθανθεί και να διαχωρίσει επαφές (διαφορά θερμοκρασίας, την αίσθηση του πόνου, της πίεσης, της χαλάρωσης) με την αφή σταδιακά και με κλειστά μάτια. Θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί διαφορετικό υλικό όπως βαμβάκι, νερό σε διάφορες θερμοκρασίες, πούπουλο, μπάλες από διαφορετικό υλικό, άμμος, ρύζι, όσπρια κ.λπ. Τα ερεθίσματα αυτά στο χέρι θα μεταφερθούν στην εσωτερική και εξωτερική πλευρά της παλάμης, όπως επίσης και στα πόδια. 2) Πριν το φαγητό τα παιδιά πλένουν τα χέρια. Παράλληλα με τη χρήση του σαπουνιού μπορεί να χρησιμοποιηθούν σφουγγάρια διαφορετικής ποιότητας, π.χ. μαλακά, σκληρά, με διπλή επιφάνεια (τραχιά και μαλακή)</p> <p>► Να αντιλαμβάνεται, να αναγνωρίζει και να χρησιμοποιεί χειρονομίες και στάσεις σώματος: 1) Το παιδί μέσα από κινητικά παιχνίδια που πραγματοποιούνται σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο βιώνει διάφορες στάσεις και θέσεις του σώματός του. 2) Υλικό όπως</p>

<p>Επικοινωνία (Α' επίπεδο)</p>	<p>Να αντιδρά σε ερεθίσματα</p>	<p>κούνιες, τραμπάλες, τραμπολίνο, τσουλήθρα, διάφορα στρώματα, σκεπάσματα βοηθούν ενισχυτικά σε αυτές τις δραστηριότητες. 3) Το παιδί ρολλάρει, μεταφέρεται στο χώρο ξαπλωμένο ανάσκελα ή μπρούμυτα σε σανίδι με ρόδες.</p> <p>► Να ελέγχει λεπτές κινήσεις: 1) Να γεμίζει το ποτήρι του με νερό 2) Να αλείφει βούτυρο σε μια φέτα ψωμί 3) Να κατασκευάζει μια αλυσίδα με χάντρες</p> <p>► Να ελέγχει αδρές κινήσεις: 1) Να αναγνωρίζει και να προσπερνά αντικείμενα 2) Να γνωρίζει τα όρια του χώρου του όταν κάθεται στο τραπέζι</p> <p>Διαθεματική σύνδεση με: Βίωση του Εαυτού (να βιώσει το σώμα του μέσα από διάφορες στάσεις), Σχέση και Αλληλεπίδραση με το περιβάλλον (να αποδέχεται υλικά/αντικείμενα και να ασχολείται με αυτά), Αυτοεξυπηρέτηση και Υγιεινή σώματος (να αποδέχεται να το ντύνουν και να το ξεντύνουν), κ. λπ.</p> <p>► Να εντοπίζει ερεθίσματα γεύσης και όσφρησης: 1) Πριν το φαγητό τα παιδιά πλένουν τα χέρια. Καλό είναι να χρησιμοποιείται διαφορετικό αρωματικό σαπούνι. 2) Να μυρίσει μέσα από αρωματικά λάδια που έχουμε ρίξει πάνω σε ύφασμα ή βαμβάκι 3) Κατά τη διάρκεια του φαγητού να του δίνουμε εναλλακτικές και αντίθετες γεύσεις να δοκιμάσει. Η ουδετεροποίηση της γεύσης θα γίνεται με νερό. 4) Στο πλύσιμο το δοντιών να δοκιμάζουμε διαφορετικές γεύσεις οδοντόπαστας.</p> <p>► Να αναγνωρίζει ακουστικά ερεθίσματα: 1) Να ακούσει τη μαγνητοφωνημένη φωνή του (κάποιον ήχο που παράγει) 2) Οι διάφορες δραστηριότητες μπορούν να συνοδεύονται από αντίστοιχα ηχητικά ερεθίσματα. Για παράδειγμα, προετοιμασία για την αυλή με σφύριγμα. Αποχώ-</p>
---	---------------------------------	--

<p>Επικοινωνία</p> <p>(Α' επίπεδο)</p>	<p>Να επαναλαμβάνει και να αναμένει ερεθίσματα</p>	<p>ρηση από την τάξη και ερχομός γονέων με ήχο από ντέφι. 3) Να ακούσει το χτύπο της καρδιάς του ή κάποιου άλλου παιδιού από στηθοσκόπιο.</p> <p>► Να αναγνωρίζει οπτικά ερεθίσματα: 1) Σε διάφορες θέσεις μέσα στο χώρο της τάξης να δίνονται εικόνες (κινούμενες ή χρωματιστές) έτσι ώστε να τραβάνε το ενδιαφέρον του παιδιού για δράση 2) Οι διάφορες δραστηριότητες να συνοδεύονται με οπτικά ερεθίσματα που να δηλώνουν τον τρόπο αντίδρασης. Η/Ο Νηπιαγωγός κρατά την μπάλα και λέει « Γιώργο, έλα να παίξουμε με τη μπάλα»</p> <p>► Να αναπτύξει αντανακλαστικά: 1) Στη διαδικασία του φαγητού να ενισχυθούν τα αντανακλαστικά κατάποσης. 2) Η/Ο Νηπιαγωγός έχει το παιδί αγκαλιά και κάνοντας μια ελαφριά κίνηση χαλάρωσης του μυϊκού του τόνου να αισθανθεί το παιδί ότι θα πέσει, έτσι ώστε να προσπαθήσει να κρατηθεί μόνο του</p> <p>► Να δείξει προτίμηση ή απέχθεια και να δηλώνει τις επιθυμίες του: 1) Να δηλώνει ότι δε θέλει άλλο φαγητό κλείνοντας το στόμα. 2) Όταν πεινάει ή όταν πονάει να εκφράζει τη δυσαρέσκεια του 3) Ιδιαίτερα μέσα από την παροχή διαφορετικών ερεθισμάτων δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να εκφράσει τις προτιμήσεις του. Για παράδειγμα η/ ο Νηπιαγωγός δίνει άλλοτε δυνατούς και σιγανούς ήχους.</p> <p>► Να εκφράσει την επιθυμία για επανάληψη: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός βοηθά το παιδί να βιώσει διάφορες θέσεις και στάσεις του σώματος σε μια δραστηριότητα. 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει διαβαθμίσεις σε μια δραστηριότητα. Για παράδειγμα στην τραμπάλα τραμπαλιζόμαστε στην αρχή σιγά και σταδιακά αυξάνεται η ένταση και ακολουθεί ελάττωση. 3) Η/ Ο</p>
--	--	---

<p>Επικοινωνία (Α' επίπεδο)</p>	<p>Να εκπαιδευτεί στο συντονισμό των αισθήσεων</p>	<p>Νηπιαγωγός τραγουδά ένα καινούργιο τραγούδι.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Να αντιδρά παρόμοια ή με ίδιο τρόπο σε γνωστά ερεθίσματα: Μέσα από δραστηριότητες κατά τις οποίες έχει γίνει χρήση κάποιου υλικού καλείται μια άλλη στιγμή να χρησιμοποιήσει το ίδιο υλικό. Για παράδειγμα βλέποντας το μπαλόνι να θελήσει να το χτυπήσει για να το φέρει σε κίνηση ▶ Να επηρεάζεται η συμπεριφορά του παιδιού και να μαθαίνει να αντιδρά σε αλλαγές: 1) Η/Ο Νηπιαγωγός κρατά μια μπάλα και την απομακρύνει ή τη φέρνει κοντά στο παιδί. 2) Η/Ο Νηπιαγωγός αλλάζει το φωτισμό στο χώρο ή με ένα φακό με διαβαθμίσεις φωτισμού προκαλείται το παιδί να κοιτάξει σε διάφορα σημεία της τάξης. ▶ Να συνδέσει την αφή με το άγγιγμα: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός τοποθετεί ένα αντικείμενο σε κάποιο σημείο του σώματος του παιδιού και καλείται το παιδί να το απομακρύνει μόνο του. 2) Σε μια επιφάνεια το παιδί καλείται με τη χρήση των δαχτυλομπογιών με ανοιχτή παλάμη να αφήσει σημάδια πάνω σε χαρτόνι. Κατόπιν να χρησιμοποιήσει σφουγγάρια που θα βουτά στις δαχτυλομπογιές για να αφήσει σημάδια ▶ Να αποκτήσει ακουστικοκινητικό συντονισμό: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός δίνει έναν ήχο από κάποιο μουσικό-ρυθμικό όργανο. Όταν το παιδί στραφεί προς την κατεύθυνση που το άκουσε η/ο Νηπιαγωγός σταματά και πηγαίνει σε άλλο σημείο του χώρου να αναπαράγει τον ήχο. 2) Δίνονται στο παιδί διαφορετικά μουσικά-ρυθμικά όργανα και μαθαίνει να κάνει κινήσεις αντίστοιχες προκειμένου να τα κάνουν να ηχήσουν (Π.χ. το ντέφι το χτυπάμε με την παλάμη, το ταμπορίνο με μια μικρή μπαγκέτα, τα ξυλάκια τα χτυπάμε μεταξύ τους)
---	--	---

<p>Επικοινωνία (Α' επίπεδο)</p>	<p>Να δείχνει</p> <p>Να ελέγχει καταστάσεις οπτικά</p>	<p>► Να σταθεροποιήσει τον οπτικοκινητικό συντονισμό: 1) Η/Ο Νηπιαγωγός βοηθά το παιδί να κάνει κινήσεις με τα χέρια. Μεταφέρει τα χέρια από πίσω προς τα μάτια του παιδιού. Τα χέρια χτυπάνε παλαμάκια, χαιρετάνε, κάνουν κουπεπέ, κάνουν ζήλια, το τραγούδι «μια ωραία πεταλούδα» 2) Παιχνίδια με οικοδομικό υλικό ή παιδαγωγικό υλικό (εξάσκηση λεπτής κινητικότητας)</p> <p>► Να διαμορφώσει οπτικο-ακουστικοκινητικό συντονισμό: 1) Η/Ο Νηπιαγωγός χτυπά το ντέφι μπροστά στο παιδί και μετά το κρύβει πίσω του παρωθώντας το να το αναζητήσει και να το χτυπήσει το ίδιο 2) Η/Ο Νηπιαγωγός δείχνει το ένα ξυλάκι στο παιδί, στο κασετόφωνο ακούγεται ο ηχογραφημένος ήχος. Το παιδί παρωθείται να αναζητήσει το άλλο ξυλάκι και να παράγει τον ήχο που άκουσε.</p> <p>► Το παιδί δείχνει αρχικά τον εαυτό του, τον/την Νηπιαγωγό, τους συμμαθητές. Στη συνέχεια δείχνει αντικείμενα από το χώρο.</p> <p>► Να επαναλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες με αντικείμενα: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός μιμείται ήχους ή κινήσεις που παράγει το ίδιο το παιδί προκειμένου το παιδί να προωθηθεί στη διαδικασία της μίμησης 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός κάθεται απέναντι από το παιδί και παίζουν παιχνίδια μίμησης. Ανάλογα με την περίπτωση κατάλληλη είναι και η χρήση του καθρέφτη.</p> <p>► Να αναπτύξει την ικανότητα αναζήτησης: 1) Παιχνίδια κρυφτού με αντικείμενα (Παιχνίδι: Κου κου τσα) 2) Την ώρα του φαγητού να απουσιάσει το ποτήρι από το τραπέζι και να το αναζητήσει.</p> <p>► Να διαμορφώσει μια στάση αναμονής: 1) Μέσα από την τυπική οργάνωση των δραστηριοτή-</p>
---	--	---

		<p>μέσα από εικόνες; 1) Την ώρα του φαγητού σε πίνακα αναφοράς η/ ο Νηπιαγωγός κρεμά εικόνες των αντικειμένων που σχετίζονται με το φαγητό 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός δείχνει εικόνα του σπιτιού του παιδιού την ώρα που είναι η αποχώρηση.</p>
<p>Επικοινωνία (Β' επιπέδου)</p>	<p>Να αποκτήσει εμπειρίες με τον προφορικό λόγο</p> <p>Να εξασκήσει τα όργανα ομιλίας</p>	<p>► Να αισθανθεί άνετα με τη χρήση του προφορικού λόγου:</p> <p>1) Η/ Ο Νηπιαγωγός να κερδίσει την εμπιστοσύνη του παιδιού μέσα από τη σωματική επαφή «Έλα στην αγκαλιά μου» «Δώσε μου το χέρι σου» 2) Σύνδεση του προφορικού λόγου με κινήσεις για παράδειγμα καλωσόρισμα και αποχαιρετισμός με χειραψία.</p> <p>► Να βιώσει την απάντηση σε προσωπικές του καταστάσεις: Η/Ο Νηπιαγωγός λαμβάνει μη λεκτικά μηνύματα από το παιδί και απαντά σε αυτά λεκτικά. Για παράδειγμα το παιδί πηγαίνει μπροστά στην πόρτα της τουαλέτας «Θέλεις να πας τουαλέτα;»</p> <p>► Να κατανοεί γλωσσικά σημάδια: 1) Να αναγνωρίζει φωνές από οικεία πρόσωπα ή ζώα. Για παράδειγμα όταν έρχονται οι γονείς να το πάρουν, να το φωνάζουν πίσω από την κλειστή πόρτα και να αναγνωρίσει ποιος μπορεί να είναι. 2) Να αναγνωρίζει το όνομά του και να ανταποκρίνεται σε αυτό. Σε κάθε προσφώνηση πρώτα θα πρέπει να ακούει το όνομά του και μετά την οδηγία «Νίκο, έλα εδώ» «Μαρία, μπράβο» 3) Να αντιληφθεί ότι όλα τα πρόσωπα, αντικείμενα και ζώα έχουν κάποιο όνομα. Για παράδειγμα όταν δει ένα σκύλο δεν είναι «γαβ-γαβ» αλλά είναι σκύλος που κάνει «γαβ-γαβ»</p> <p>► Να κατακτήσει βασικές λειτουργίες της κινητικής δομής του στόματος: μασάω, καταπίνω, δαγκώνω, ρουφώ. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη διαδικασία της σίτισης. Το παιδί έχει τη δυνατότητα να δοκιμάσει το</p>

<p>Επικοινωνία (Β' επιπέδου)</p>	<p>Να βιώσει το λόγο ως μέσο έκφρασης</p>	<p>σκληρό και μαλακό γλυκό, τη μεγάλη και μικρή μπουκιά.</p> <p>► Να εκτελέσει δραστηριότητες που ενισχύουν τη εξάσκηση της στοματικής περιοχής: πλύσιμο δοντιών, σκούπισμα και πλύσιμο στόματος μετά το φαγητό</p> <p>Διαθεματική σύνδεση με: Αυτοεξυπηρέτηση και Υγιεινή σώματος (να τρώει και να πίνει μόνο του), Βίωση του Εαυτού (να αποκτήσει εμπειρίες μέσα από τη γεύση και την όσφρηση), Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον (να χρησιμοποιεί υλικά/αντικείμενα σκόπιμα και κατάλληλα), κ. λ.π.</p> <p>► Να αναπτύξει κινητικές δομές του στόματος μέσα από την αίσθηση της γεύσης: πικρό, ξινό, αλμυρό, γλυκό, κρύο, ζεστό. Για παράδειγμα η/ο Νηπιαγωγός δίνει στο παιδί να δοκιμάσει διαφορετικές γεύσεις που θα προκαλέσουν αντιδράσεις στο στόμα.</p> <p>► Να παρατηρήσει το πρόσωπό του μπροστά στον καθρέφτη ή με πρότυπο την/ τον Νηπιαγωγό κάνοντας κινήσεις: βγάζει τη γλώσσα για να κοροϊδέψει, ανοίγει το στόμα σα λύκος κ. λ. π.</p> <p>► Να αποκτήσει έλεγχο της αναπνοής του: 1) Να φυσήξει σφουρίχτρα, μπαλόκι 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός να το πάρει αγκαλιά και να κάνει μαζί του ασκήσεις αναπνοής</p> <p>► Να οδηγηθεί στη χρήση του προφορικού λόγου: 1) Να εκφράσει ικανοποίηση όταν πιει νερό «αααα» ή όταν φάει κάτι που του αρέσει «μμμμ» 2) Να συνδέσει κινήσεις με φωνητικά σχήματα: Όταν βγαίνουμε στην αυλή είμαστε τρενάκι που κάνει τσαφ-τσουφ. Η/ Ο Νηπιαγωγός παίρνει το παιδί στα γόνατα και μιμείται ηχητικά το γκαλόπ του αλόγου</p>
--	---	---

<p>Επικοινωνία</p> <p>(Β' επιπέδου)</p>	<p>Να ακροάται συνειδητά τον ομιλητή</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να βιώσει τη φωνή του: <ul style="list-style-type: none"> 1) Μέσα από σωλήνες, μικρόφωνα κ.λπ. να ενισχυθεί η χρήση της φωνής του 2) Να βιώσει την ηχώ της φωνής του σε διαφορετικούς χώρους. ▶ Να εξασκηθεί στην ικανότητα ακρόασης: <ul style="list-style-type: none"> 1) Να ακούει ήχους διαφορετικής έντασης (σιγά – δυνατά) και ύψους (ψηλά – χαμηλά) 2) Να αναγνωρίζει και να διακρίνει ήχους που σχετίζονται με αντικείμενα και δραστηριότητες: όταν ακούει τον ήχο από τη φλογέρα να αντιλαμβάνεται ότι είναι η ώρα του φαγητού, ενώ στον ήχο από το ντέφι ότι βγαίνουμε στην αυλή ▶ Να αντιλαμβάνεται τη διαφορετική χροιά της φωνής σε σχέση με τα αισθήματα και τις οδηγίες: η απαγόρευση θα πρέπει να δίνεται με ένα πιο δυνατό τόνο στη φωνή, ή στην παράκληση θα πρέπει να έχει η/ ο Νηπιαγωγός πιο ήπιο τόνο ▶ Να αισθανθεί σιγουριά και ασφάλεια με τον ομιλητή προκειμένου να προσαρμόζεται στον προφορικό λόγο: <ul style="list-style-type: none"> 1) Η/Ο Νηπιαγωγός παίρνει το νήπιο στην αγκαλιά και του μιλά πρόσωπο με πρόσωπο. 2) Όλες οι δραστηριότητες πρέπει να συνοδεύονται λεκτικά με ένα σταθερά δομημένο τρόπο εύκολα αναγνωρίσιμο από το παιδί. 3) Κατά την παρατήρηση αντικειμένων ή καταστάσεων και γενικότερα για ό,τι λαμβάνει χώρα στην τάξη θα πρέπει να γίνεται λεκτική περιγραφή από την/ τον Νηπιαγωγό προκειμένου το παιδί να συνηθίσει στην ακρόαση του προφορικού λόγου. ▶ Να αναγνωρίζει και να ολοκληρώνει δοσμένες οδηγίες: <ul style="list-style-type: none"> 1) Να αναγνωρίσει τη λειτουργικότητα των οδηγιών. Η/ Ο Νηπιαγωγός θα πρέπει να δίνει στις οδηγίες μια συγκεκριμένη μορφή - πρώτα το όνομα του παιδιού, μετά το ρήμα και κατόπιν το α-
---	--	--

<p>Επικοινωνία (Β' επιπέδου)</p>		<p>ντικείμενο. Θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα ρήματα για κάποιες δραστηριότητες και να μην τα αλλάζει. Για παράδειγμα για την τακτοποίηση των παιχνιδιών «Χάρη, μάζεψε τα παιχνίδια» και να μην παραλλάσσεται με το «Χάρη, τακτοποίησε τα παιχνίδια» 2) Να εκτελεί απλές οδηγίες «Γιώργο, κλείσε την πόρτα» «Ελένη, έλα να πλύνουμε τα χέρια»</p>
<p>Εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας</p>	<p>Να κάνει χρήση των νέων τεχνολογιών για να επικοινωνεί</p> <p>Να γνωρίζει ειδικούς γλωσσικούς κώδικες</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να χρησιμοποιεί βασικό λεξιλόγιο επικοινωνίας με χρήση πολυμέσων, όπως ο Η/Υ ▶ Να προσαρμοσθούν χαμηλής τεχνολογίας τεχνικές για την ενίσχυση της επικοινωνίας ▶ Να χρησιμοποιεί εναλλακτικά συστήματα ή προγράμματα επικοινωνίας όπως Makaton, Bliss-symbols κ.λπ.

2.8. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ)

Ο κόσμος γίνεται αντιληπτός εν μέρει μέσα από μαθηματικές έννοιες και σχέσεις, οι οποίες με τη σειρά τους γίνονται κατανοητές μέσα από τη λεκτική περιγραφή και την κατανόηση των όρων. Στην περίπτωση της βαριάς νοητικής καθυστέρησης η οργάνωση της διδασκαλίας αυτού του γνωστικού αντικείμενου αποσκοπεί σε ένα πρακτικό περιεχόμενο με το οποίο θα δίνεται η δυνατότητα στο παιδί για προσωπική δράση. Επειδή το συγκεκριμένο αντικείμενο ανταποκρίνεται στην ποσοτική δομή της σκέψης, τα παιδιά δεν μπορούν να προβούν σε ποσοτικές διαφοροποιήσεις και να αντιληφθούν την έννοια του αριθμού. Για αυτό εδώ οι στόχοι διδασκαλίας είναι αρκετά ενδεικτικοί και αναδιαμορφώνονται ανάλογα με την κάθε περίπτωση, ενώ για την προσχολική ηλικία μέσα από αυτές τις δραστηριότητες επιδιώκεται η εισαγωγή στη δόμηση της μαθηματικής σκέψης. Το γνωστικό αυτό αντικείμενο δεν αποβλέπει στη λεκτική εκμάθηση εννοιών αλλά στην άμεση βιωματική εμπειρία της αίσθησης του χώρου και του χρόνου μέσα από καθημερινά επαναλαμβανόμενες καταστάσεις.

ΧΩΡΟΣ: Το παιδί θα πρέπει να αποκτήσει βασικές εμπειρίες σχετικά με το χώρο και να αναπτύξει πρακτικές δεξιότητες οργάνωσης του προσωπικού και του ευρύτερου χώρου.

ΧΡΟΝΟΣ: Το παιδί θα πρέπει να αποκτήσει βασικές εμπειρίες σχετικά με τη χρονική διάσταση της καθημερινής ζωής και να αναπτύξει πρακτικές δεξιότητες οργάνωσης του προσωπικού χρόνου.

ΧΩΡΟΧΡΟΝΟΣ: Το παιδί θα πρέπει να συνειδητοποιήσει μέσα από καθημερινές βιωματικές καταστάσεις ότι ο χώρος και ο χρόνος είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους.

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαιτερότητα της κατηγορίας αυτής των παιδιών, καθώς και τη χρονολογική ηλικία τους, η οργάνωση δραστηριοτήτων σε σχέση με τη δόμηση της μαθηματικής σκέψης αποβλέπει στην ενίσχυση της δομής και οριοθέτησης του χώρου και του χρόνου. Το παιδί ερχόμενο στο Νηπιαγωγείο πρέπει να μάθει να λειτουργεί πάνω σε μια καινούργια βάση κοινωνικών, συναισθηματικών και υλικών δεδομένων. Ο χώρος του Νηπιαγωγείου είναι διαμορφωμένος στις λεγόμενες γωνίες απασχόλησης οι οποίες αποτελούν παράλληλα και χώρο - ερέθισμα εκτέλεσης μιας οργανωμένης δραστηριότητας. Συγχρόνως είναι απαραίτητη η τήρηση της αλληλουχίας όσον αφορά την οργάνωση του χρόνου: ώρα άφιξης στο χώρο του Νηπιαγωγείου, ώρα ελεύθερης απασχόλησης, ώρα φαγητού, ώρα διαλείμματος, ώρα οργανωμένης δραστηριότητας, ώρα χαλάρωσης, ώρα αποχώρησης. Η/ Ο Νηπιαγωγός καλείται να βοηθήσει το παιδί στην καλύτερη προσαρμογή του στα καινούργια χωροχρονικά δεδομένα. Μέσα από δραστηριότητες που ενισχύουν το παιδί στη λειτουργικότητα του χώρου και στην αντίληψη της δομής του χρόνου επηρεάζεται αδιαμφισβήτητα η δόμηση της μαθηματικής σκέψης σε ένα πρωταρχικό στάδιο.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Χώρος	<p>Η/ Ο Νηπιαγωγός μέσα από ελεύθερες ή οργανωμένες δραστηριότητες δίνει στο παιδί τη δυνατότητα με λεκτική περιγραφή και φυσική καθοδήγηση:</p> <p>Να αποκτήσει εμπειρίες σε σχέση με το χώρο</p>	<p>► Να γνωρίσει ότι ο χώρος μπορεί να είναι άδειος ή γεμάτος: 1) Το ποτήρι είναι άδειο να το γεμίσουμε με χυμό «Πιες το χυμό για να αδειάσει το ποτήρι». 2) Καθόμαστε όλοι σε ένα παγκάκι. «Αυτό το παγκάκι είναι γεμάτο.</p>

<p>Χώρος</p>	<p>Na συμμετάσχει στην οργάνωση του χώρου</p>	<p>μπορεί μαξιλάρια, ή υφάσματα ή κουρτίνα για να απομονώνεται και να χαλαρώνει. 2) Να τοποθετεί την πετσέτα μπροστά του την ώρα του φαγητού.</p> <p>► Na οργανώσει και να συμμετάσχει στη δομή του προσωπικού του χώρου: 1) Με το στεφάνι να οριοθετεί τον προσωπικό του χώρο 2) Na επιλέγει αντικείμενα που θέλει να έχει μαζί του όταν βγαίνει στην αυλή ή όταν είναι στη γωνία χαλάρωσης.</p> <p>► Na οργανώσει και να συμμετάσχει στη δομή του χώρου της τάξης: 1) Όταν μπαίνει στην τάξη να κρεμά το πανωφόρι του και να τοποθετεί την τσάντα του στα ράφια (ή σε προκαθορισμένο χώρο) 2) Na τακτοποιεί τα παιχνίδια στη θέση τους ή να πετά τα σκουπίδια στο καλάθι με τα σκουπίδια</p> <p>► Na βιώσει χωρικές σχέσεις και έννοιες: 1) Το παιδί συμμετέχοντας στην οργάνωση του χώρου μαθαίνει σταδιακά να κατανοεί έννοιες και σχέσεις πάνω – κάτω, μέσα – έξω σε σχέση με το σώμα του «Κάθισε πάνω στην καρέκλα» 2) Το παιδί συμμετέχοντας στην οργάνωση του χώρου μαθαίνει σταδιακά να κατανοεί έννοιες πάνω – κάτω, μέσα – έξω ανάμεσα σε δύο αντικείμενα «Βάλε την οδοντόβουρτσα μέσα στο ποτήρι»</p>
<p>Χρόνος</p>	<p>Na αποκτήσει εμπειρίες σε σχέση με το χρόνο</p> <p>Na βιώσει τη χρονική ακολουθία καθημερινών καταστάσεων</p>	<p>► Na βιώσει χρονικές διαδικασίες: 1) Την ώρα του πρωινού κύκλου, την έναρξη μιας δραστηριότητας με κάποιο τραγούδι, την ώρα του φαγητού 2) Την έναρξη, τη διάρκεια και τη λήξη μιας δραστηριότητας</p> <p>► Na βιώσει χρονικές σχέσεις και έννοιες: 1) Στην παιδική χαρά πάνω στην κούνια να βιώσει το γρήγορα – αργά</p> <p>► Na βιώσει χρονικές ακολουθίες: 1) Σε διάφορες δραστηριότητες να βιώσει το τώρα – μετά. Na βιώσει την ακολουθία μιας ημερήσιας δραστηριότητας «Τώρα θα φάμε και μετά θα βγούμε στην αυλή» 2) Στη διάρκεια της ημέρας βιώνει την χρονική ακολουθία δραστηριοτήτων «Μετά το φαγητό θα κάνουμε διάλειμμα στην αυλή». «Πριν φύγουμε πρέπει να πάρουμε την τσάντα»</p> <p>Διαθεματική σύνδεση με: Αυτοε-</p>

<p>Χρόνος</p>	<p>Να βιώσει τον προσωπικό του ρυθμό</p> <p>Να προσανατολίζεται χρονικά στην καθημερινότητα με βοηθητικά μέσα</p>	<p>Ξυπηρέτηση και Υγιεινή σώματος (να αποκτήσει βασικές δεξιότητες για τη διαδικασία του φαγητού)</p> <p>Εισαγωγή στη δόμηση της Επικοινωνίας (να αναγνωρίζει πρόσωπα, αντικείμενα και καταστάσεις)</p> <p>Σχέση και Αλληλεπίδραση με το περιβάλλον (να συμμετάσχει στη διαμόρφωση κοινωνικών δομών), κ.λπ.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Να μετακινείται με διάφορους τρόπους: να τρέχει, να πηδά σύμφωνα με δοσμένο ρυθμό ▶ Να μετακινείται σε διάφορους χώρους ομαδικά: κρατάνε ένα σχοινί ή μέσα σε στεφάνια που είναι δεμένα για να βγουν στην αυλή. Έτσι βιώνουν το ρυθμό όλης της ομάδας και προσπαθούν να τον ακολουθήσουν ▶ Να αντιλαμβάνεται κάποιες καταστάσεις μέσα από ένα συγκεκριμένο ερέθισμα (οπτικό – κινητικό – ακουστικό) για παράδειγμα με το χτύπημα στο ντέφι να αντιλαμβάνεται την ώρα του φαγητού.
<p>Χωροχρόνος</p>	<p>Να βιώσει τη διάσταση του χώρου σε καθορισμένες χρονικές δομές</p> <p>Να βιώσει τη σχέση τοπικών και χρονικών γεγονότων (πού – πότε)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να βιώσει τη διάρκεια παραμονής σε έναν χώρο (παιδική χαρά, στο τραπέζι για το φαγητό) ▶ Να βιώσει την έναρξη και το τέλος μιας κατάστασης: Για παράδειγμα όταν φάμε μπορούμε να σηκωθούμε από το τραπέζι . ▶ Να αντιληφθεί ότι οι δραστηριότητες γίνονται συγκεκριμένες στιγμές σε συγκεκριμένες γωνίες. Για παράδειγμα με τις μπάλες παίζουμε στην αυλή όταν βγαίνουμε για διάλειμμα. ▶ Να βιώσει την έννοια της αναμονής, της σειράς: Όταν δε χωράει άλλο παιδί στη γωνία του κουκλόσπιτου, θα πρέπει να περιμένει «Πρέπει να περιμένεις να μπεις μετά μέσα στο κουκλόσπιτο»

2.9. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Μέσα από αυτό το γνωστικό αντικείμενο επιδιώκεται η ενίσχυση του παιδιού στην ενεργό δράση και συμμετοχή με το φυσικό, τεχνητό και κοινωνικό περιβάλλον. Βασικός σκοπός είναι να αποκτήσει πρόσβαση, πάντα στα πλαίσια των δυνατοτήτων του, σε ό,τι το περιβάλλει και να αποκτήσει αυτονομία και σιγουριά στις κινήσεις και μετακινήσεις του μέσα σε αυτό. Τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση καλούνται μέσα από την παρατήρηση και την άμεση

δράση να βιώσουν και να διαμορφώσουν την εικόνα εκείνη του περιβάλλοντος, που θα τους δώσει τη δυνατότητα να διευρύνουν τα όρια των προσωπικών τους δυνατοτήτων και επιλογών. Μόνο μέσα από αυτή τη διαδικασία θα περάσουν στη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητας. Ο σκοπός του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου είναι να ενισχυθεί το παιδί στον τομέα της ανάπτυξης, διαμόρφωσης και τήρησης σχέσεων μέσα και έξω από το σχολικό περιβάλλον προκειμένου να διασφαλισθεί η σχολική και κοινωνική του ένταξη. Η ολοκλήρωση των στόχων διδασκαλίας πραγματοποιείται άμεσα μέσα από τη σύνδεσή τους με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. Αποφασιστικός είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού, καθώς το παιδί τον έχει ανάγκη όχι μόνο ως εκπαιδευτικό αλλά ιδιαίτερα ως συνάνθρωπο. Η κατηγορία της βαριάς νοητικής καθυστέρησης συνοδεύεται συχνά από διαταραχές στη συμπεριφορά και στην κοινωνική προσαρμογή, για αυτό πρέπει το παιδί να ενισχυθεί στον τομέα των κοινωνικών δεξιοτήτων με απώτερο σκοπό την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη και την ανάπτυξη της μαθησιακής ικανότητας.

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Η οργάνωση δραστηριοτήτων που ανταποκρίνονται στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο αποβλέπει στην ενίσχυση της σχέσης και της αλληλεπίδρασης του παιδιού με το γύρω κόσμο. Μέσα από τις δραστηριότητες στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να αναπτύξει σχέσεις με αντικείμενα και πρόσωπα από το περιβάλλον. Το παιδί καλείται να αντιληφθεί μέσα από καταστάσεις που είναι ήδη γνωστές και άμεσα βιώσιμες, ότι αποτελεί μέλος μιας ομάδας, ενός κοινωνικού συνόλου είτε αυτό είναι η οικογένεια είτε το σχολείο. Καλείται να ανακαλύψει τις σχέσεις με τους άλλους γύρω του και να αντιληφθεί τα αντικείμενα και τα υλικά σε ένα ευρύτερο λειτουργικό πλαίσιο. Οι δραστηριότητες θα πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο δομημένες, ώστε να παρέχουν συνοχή και να είναι λειτουργικές στην καθημερινή σχολική ζωή για το ίδιο το παιδί, προκειμένου να τις μεταφέρει στην καθημερινή του ζωή έξω από το σχολείο. Σημαντικό είναι να αποφευχθεί το ενδεχόμενο, οι οποιεσδήποτε συνθήκες με πρόσωπα ή αντικείμενα να μετατραπούν σε στερεοτυπίες.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Κοινωνικό περιβάλλον	<p>H/ O Νηπιαγωγός μέσα από μια χαλαρή, ευχάριστη και άνετη ατμόσφαιρα σε ελεύθερες ή οργανωμένες δραστηριότητες δίνει στο παιδί τη δυνατότητα με λεκτική περιγραφή και φυσική καθοδήγηση:</p> <p>Na βιώσει την παρουσία των Άλλων</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Na αντιληφθεί τη σημασία της συνύπαρξης: 1) H/ O Νηπιαγωγός να δείξει τη συμπάθειά του προς το παιδί και να διαμορφώνει καταστάσεις κοινής ευχαρίστησης: κάποιο αγαπητό μουσικό κομμάτι 2) H/O Νηπιαγωγός αναπτύσσει μια άμεσα προσωπική σχέση με το παιδί μέσα από το χαϊδεμα, αγκάλιασμα, ώστε το παιδί να αντιληφθεί ότι η συνύπαρξη με τον άλλο εξυπηρετεί κάποιες ανάγκες του ▶ Na δείξει ότι αντιλαμβάνεται την παρουσία άλλων προσώπων: 1) Μέσα στη σχολική ζωή δίνεται η δυνατότητα διαμόρφωσης καθημερινών καταστάσεων κοινής συνύπαρξης, για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της σίτισης. 2) H/O Νηπιαγωγός να οργανώνει ευκαιρίες κοινής συνύπαρξης με άλλα παιδιά, για παράδειγμα σε μια γιορτή γενεθλίων

<p>Κοινωνικό περιβάλλον</p>	<p>Να αποδέχεται την επαφή και τις σχέσεις με τους Άλλους</p>	<p>► Να αντιλαμβάνεται και να αποδέχεται την επαφή με τους Άλλους: 1) Μέσα από την άμεση σωματική επαφή με την/τον παιδαγωγό συνηθίζει το παιδί στην παρουσία του και οργανώνει δραστηριότητες που εμπλέκουν και τα άλλα παιδιά 2) Με τη μέθοδο του «σφιχταγκαλιάσματος» η/ ο παιδαγωγός βοηθά το παιδί να αποδέχεται την παρουσία του άλλου, ως κατασταλτικού παράγοντα εντόνων καταστάσεων.</p> <p>► Να προσαρμόζει συμπεριφορές και καταστάσεις ανάλογα με πρόσωπα: 1) Να αντιλαμβάνεται μέσα από χειρονομίες, λεκτικές εκφράσεις διαφορετικές καταστάσεις που συνδέονται με πρόσωπα. Για παράδειγμα την παρουσία του φυσικοθεραπευτή 2) Να συνηθίσει έναν συγκεκριμένο ομαδικό τρόπο χαιρετισμού προσέλευσης ή αποχώρησης.</p> <p>► Να αναγνωρίζει τα πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντος: 1) Να στρέφει το βλέμμα του όταν έρχεται να τον πάρει κάποιο οικείο πρόσωπο 2) Να κάνει κινήσεις ή χειρονομίες προσέγγισης προς τον παιδαγωγό</p> <p>Διαθεματική σύνδεση με: Βίωση του Εαυτού (να βιώσει το σώμα του μέσα από διάφορες στάσεις), Εισαγωγή στη δόμηση της Επικοινωνίας (να εκπαιδευτεί στο συντονισμό των αισθήσεων), Δημιουργία-Έκφραση (να αποκτήσει μουσικές και ρυθμικές εμπειρίες), κ. λ. π.</p>
<p>Κοινωνικό περιβάλλον</p>	<p>Να εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο</p> <p>Να συμμετάσχει στη διαμόρφωση κοινωνικών δομών</p>	<p>► Να τηρεί βασικούς κανόνες συμπεριφοράς: 1) Να μάθει να παραμένει στη θέση του κατά τη διάρκεια ομαδικών δραστηριοτήτων, όπως κατά τη διάρκεια της σίτισης. 2) Να περιμένει τη σειρά του όταν η/ ο Νηπιαγωγός ασχολείται με άλλο παιδί.</p> <p>► Να δομήσει συνήθειες/ ρουτίνες σε σχέση με το σώμα και με το περιβάλλον: 1) Να αναγνωρίζει κανόνες που διέπουν μια διαδικασία. Για παράδειγμα η σίτιση γίνεται στο τραπέζι σε καθιστή θέση 2) Να αναγνωρίσει αντικείμενα που σχετίζονται με κάποιες καθημερινές δραστηριότητες ή με κάποια πρόσωπα.</p> <p>► Να ξεκινά και να τελειώνει από κοινού μια δραστηριότητα: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να συμμετάσχει σε μια κοινή δραστηριότητα. Για παράδειγμα όλα τα παιδιά μαζί σε έναν κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο πειρα-</p>

		<p>ματίζονται με διάφορα μουσικά όργανα</p> <p>2) Όλα τα παιδιά μαζί αγγίζουν ένα αντικείμενο, όπως στεφάνι ή σχοινί και το τραβούν από διαφορετικά σημεία</p> <p>▶ Να κάνει κάτι για τους άλλους ή να δεχθεί άλλοι να κάνουν κάτι για αυτό: 1) Να τον σπρώχνουν στο αναπηρικό καροτσάκι ή να σπρώχνει κάποιο καροτσάκι 2) Να συμμετάσχει στο στρώσιμο του τραπεζιού και γενικότερα στη διαδικασία της σίτισης</p>
<p>Φυσικό περιβάλλον</p>	<p>Na αποκτήσει εμπειρίες από την επαφή του με τη φύση</p> <p>Na αποκτήσει εμπειρίες με την επαφή με τα ζώα</p> <p>Na αποκτήσει εμπειρίες με την επαφή με τα φυτά</p>	<p>▶ Na αποκτήσει εμπειρίες με τη φύση: Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει ευκαιρίες όπου το παιδί απολαμβάνει έξω στην αυλή τον ήλιο ή το γρασίδι</p> <p>▶ Na δώσει προσοχή στη φύση: Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει ευκαιρίες όπου το παιδί έξω στην αυλή επικεντρώνεται στις αλλαγές, όταν βρίσκεται στον ήλιο και όταν είναι στη σκιά</p> <p>▶ Na χαίρεται με τη φύση: Όταν βρέχει, με κατάλληλο ντύσιμο περπατάμε στη βροχή και πατάμε μέσα στις λακούβες με νερό.</p> <p>▶ Na αντιληφθεί τα ζώα ως ζωντανούς οργανισμούς: Επίσκεψη σε αγρόκτημα ή σε χώρο όπου το παιδί θα έχει τη δυνατότητα να έρθει σε άμεση επαφή με ζώα και θα μπορεί να παρατηρήσει ότι τρώνε, περπατάνε κ. λ. π.</p> <p>▶ Na αντιλαμβάνεται κινδύνους από τη συναναστροφή με ζώα: Μέσα από διάφορες δραστηριότητες η/ ο Νηπιαγωγός καθοδηγεί το παιδί να αντιληφθεί επικίνδυνες συμπεριφορές ζώων: όταν ο σκύλος γρυλίζει, ή η γάτα γουργουρίζει.</p> <p>▶ Na βιώσει ένα αίσθημα χαράς με την επαφή με τα ζώα: Na αφουγκραστεί το κελάηδισμα των πουλιών, να παίξει με ένα σκύλο.</p> <p>▶ Na αποκτήσει εμπειρίες με οικεία φυτά/ φυτά της περιοχής και της εποχής: Η/Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες όπου το παιδί έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει εμπειρίες μέσα από όλες τις αισθήσεις από τα φυτά της περιοχής, όπως επίσκεψη σε βαμβακοκαλλιέργειες.</p> <p>▶ Na βιώσει ότι τα φυτά εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες του ανθρώπου: Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες όπου το παιδί έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει εμπειρίες χρήσης των φυτών μέσα από όλες τις αισθήσεις, όπως τη χρήση του βαμβακιού.</p> <p>▶ Na βιώσει ένα αίσθημα χαράς με την</p>

<p>Φυσικό περιβάλλον</p>	<p>Να αντιληφθεί αλλαγές στις καιρικές συνθήκες</p>	<p>επαφή με τα φυτά: Η/ Ο Νηπιαγωγός φροντίζει να υπάρχουν στην τάξη λουλούδια, τα παιδιά μυρίζουν τα λουλούδια, παρατηρούν τους διάφορους χρωματισμούς</p> <p>► Να αποκτήσει εμπειρίες με τις καιρικές αλλαγές: Όταν χιονίζει να συμμετάσχει στην κατασκευή χιονάνθρωπου ή να παίξει με τα άλλα παιδιά χιονοπόλεμο</p> <p>► Να προσαρμόζεται σε καιρικές αλλαγές: Να παρατηρήσει το ρουχισμό με την αλλαγή του καιρού. Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει διαδικασίες κατά τις οποίες το παιδί βιώνει τις αλλαγές του καιρού για παράδειγμα 1) όταν βρέχει ανοίγουμε την ομπρέλα, 2) στον ήλιο φοράμε καπέλο για τον ήλιο ή γυαλιά ηλίου. Αυτές οι δραστηριότητες είναι καλό να πραγματοποιούνται μπροστά στον καθρέφτη, οπότε το παιδί να παρατηρεί τις αλλαγές πάνω στο σώμα του σε σχέση με τον καιρό.</p>
<p>Τεχνητό Περιβάλλον</p>	<p>Να αποδέχεται υλικά/ αντικείμενα και να ασχολείται με αυτά</p> <p>Να χρησιμοποιεί υλικά/ αντικείμενα σκόπιμα και κατάλληλα</p>	<p>► Να γνωρίσει τα διάφορα υλικά: 1) Να αντιλαμβάνεται τα υλικά/ αντικείμενα με τις αισθήσεις. Υλικά που μαζί με τον παιδαγωγό τα αντιλαμβάνεται μέσα από την αφή τραχιά, σκληρά, μαλακά 2) Να δοκιμάζει υλικά και να γνωρίζει διαφορές. Υλικά που δοκιμάζοντας να τα πάρει να καλείται να γνωρίσει διαφορές, για παράδειγμα μια μπάλα και ένα μπαλόνι</p> <p>Να χρησιμοποιεί τα διάφορα υλικά: 1) Να αντιληφθεί και να επαναλαμβάνει τυχαίες χειρωνακτικές ενέργειες με υλικά. Μέσα σε μια λεκάνη με ρεβίθια να προσπαθήσει να πιάνει τα ρεβίθια ένα ένα με τα δάχτυλά του 3) Να αναγνωρίζει προσωπικό του έργο.</p> <p>Διαθεματική σύνδεση με: Αυτοεξυπηρέτηση και Υγιεινή σώματος (να γνωρίσει τη λειτουργικότητα του κουμπώματος ή δεσίματος), Βίωση του Εαυτού (να ενισχυθεί η λεπτή κινητικότητα), Εισαγωγή στη δόμηση της μαθηματικής σκέψης (να βιώσει τη σχέση τοπικών και χρονικών γεγονότων), κ. λ. π.</p> <p>► Να συνδέσει μια κίνηση με ένα εργαλείο: Παιχνίδια-εργαλεία από ξύλο ή από πλαστικό δίνουν τη δυνατότητα στο παιδί μέσα από οργανωμένη δραστηριότητα να συνδέσει κάποιες τυπικά αναγνωρίσιμες κινήσεις με εργαλεία, όπως το σφυρί</p> <p>► Να ολοκληρώσει μια απλή ή πολλαπλή εργασία: Όταν το παιδί καταφέρνει</p>

<p>Τεχνητό Περιβάλλον</p>	<p>Να εκτελεί για κάποιο χρονικό διάστημα μια εργασία</p>	<p>να χτυπά με το παιχνιδι-σφυρί, τότε η/ ο παιδαγωγός δομεί μια δραστηριότητα, ώστε το παιδί να χτυπά με συγκεκριμένο στόχο ένα άλλο ξύλο.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Να αναγνωρίζει κινδύνους από τη χρήση υλικών και εργαλείων: Η/ Ο Νηπιαγωγός σε διάφορες ευκαιρίες όπως κατά τη σίτιση δίνει οδηγίες για τους κινδύνους της άστοχης χρήσης του μαχαιριού ή ότι η θέση του μαχαιριού είναι πάνω στο τραπέζι και δεν τρέχουμε με αυτό γύρω γύρω στην τάξη. ▶ Να αναπτύξει την ικανότητα να αποδέχεται και να συμμετάσχει σε μια δραστηριότητα για αρκετό χρόνο: Δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να αποδέχεται τη δομή μιας δραστηριότητας και να συμμετάσχει σε αυτήν για αρκετό χρονικό διάστημα, όπως μια κατασκευή με ζυμάρι ▶ Να συνηθίσει θορύβους μιας δραστηριότητας: Για παράδειγμα στη μουσική γωνιά
----------------------------------	---	---

2.10. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΕΚΦΡΑΣΗ

Η δημιουργικότητα αποβλέπει στην ενίσχυση της σκέψης μέσα από τις προσωπικές επιλογές και προτιμήσεις. Η προσχολική ηλικία είναι η πλέον κατάλληλη για την προαγωγή της δημιουργικής έκφρασης. Μέσα από τις δραστηριότητες στον τομέα αυτό ενισχύεται η αντίληψη και η έκφραση και δίνεται στο παιδί τη δυνατότητα να αποκτήσει την αίσθηση του ωραίου και της προσωπικής απόλαυσης. Η ιδιαιτερότητα της κατάστασης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση καθιστά αναγκαία την οργάνωση δραστηριοτήτων αισθητικής αγωγής, καθώς για παράδειγμα οι μουσικές και ρυθμικές δραστηριότητες δίνουν την ευκαιρία στο παιδί να βιώσει τον εαυτό του μέσα από ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες. Άλλωστε το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο κατά βάση εμπρικλείει στόχους που σχετίζονται με τις αισθήσεις. Απώτερος σκοπός είναι το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση να γνωρίσει και να προσανατολίζεται στον άμεσο και ευρύ περιβάλλον, να αποκτήσει την αίσθηση του ελεύθερου χρόνου και να μπορέσει να τον οργανώσει επιτυχάνοντας έτσι τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Το παιδί μαθαίνει να αντιλαμβάνεται το περιβάλλον του με μια διαφορετική διάσταση, καθώς γίνεται συν-δημιουργός και συν-εκφραστής του «κόσμου των αισθήσεων».

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Η μάθηση συνδέεται άμεσα με καταστάσεις των οποίων χαρακτηριστικά είναι το παιχνίδι, η χαρά, το βίωμα και η ελευθερία των επιλογών. Το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση έχει ανάγκη όπως κάθε άλλο παιδί να αφήσει το «σημάδι» του μέσα από απλά έργα. Οι δραστηριότητες προσανατολίζονται στα ενδιαφέροντα, στις ιδιαιτερότητες και στις εμπειρίες των παιδιών, ώστε να διευρυνθεί το ήδη γνωστό τους πλαίσιο δράσης σε καθημερινή βάση. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαφυλάττεται το δυναμικό αντίληψης και έκφρασης του παιδιού μέσα από την αποκωδικοποίηση και αναγνώριση της πραγματικότητας (προσώπων, αντικειμένων, καταστάσεων) με εργαλείο τον τομέα της αισθητικής αγωγής υπό μια ευρεία έννοια. Επειδή το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση μπορεί μόνο επιφανειακά να αντιληφθεί αντικείμενα, καταστάσεις και χώρους, μέσα από αισθητικές δραστηριότητες δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να ενισχυθεί στην παρατήρηση και στη διαφοροποίηση μέσα από καταστάσεις που ζει και από εικόνες που παρατηρεί.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
<p>Βίωση του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος μέσα από τις αισθήσεις</p>	<p>H/ O Νηπιαγωγός μέσα από μια χαλαρή, ευχάριστη και άνετη ατμόσφαιρα σε ελεύθερες ή οργανωμένες δραστηριότητες δίνει στο παιδί τη δυνατότητα με λεκτική περιγραφή και φυσική καθοδήγηση:</p> <p>Na αποκτήσει εμπειρίες με υλικά και αντικείμενα του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος</p> <p>Na αποκτήσει εμπειρίες αντικειμένων σε σχέση με καταστάσεις (χώρου και χρόνου)</p> <p>Na αναγνωρίζει και να δημιουργεί ίχνη</p>	<p>► Na αποκτήσει εμπειρίες με φυσικό υλικό: 1) H/ O Νηπιαγωγός αρχικά, για 2-3 λεπτά, δίνει υλικό (νερό, άμμο, πηλό, ξύλο, πέτρες, χαρτί) στο παιδί και το αφήνει να έρθει σε επαφή με αυτό και να πειραματιστεί. Στη συνέχεια το κατευθύνει σε συγκεκριμένη δράση. 2) H/ O Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες με αυτά τα υλικά δίνοντας τη δυνατότητα στο παιδί να αποκτήσει εμπειρίες από τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητές τους. Για παράδειγμα το νερό μπορεί να έχει διαφορετικές θερμοκρασίες, να παγώνει και να λιώνει.</p> <p>► Na αποκτήσει εμπειρίες για τις ιδιότητες και τη χρήση αντικειμένων (τεχνητό περιβάλλον): 1) Το παιδί γεμίζει και αδειάζει έναν κουβά με άμμο ή με κάποιο άλλο υλικό. 2) H/ O Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες με σαπουνόφουσκες και μπαλόνι. Το παιδί παρατηρεί, παίζει, δημιουργεί σαπουνόφουσκες, φουσκώνει και ξεφουσκώνει μπαλόνι</p> <p>► Na γνωρίσει τη χρήση των αντικειμένων σε καθημερινές καταστάσεις: 1) Χρήση του μαχαιριού, του πιρουνιού κ. λ. π. 2) Na αντιληφθεί τη διαφορά ανάμεσα στον ήχο του κουδουνιού για διάλειμμα και τον ήχο του τηλεφώνου</p> <p>► Na αντιλαμβάνεται τη χρήση των αντικειμένων σε οργανωμένες καταστάσεις: 1) H/ O Νηπιαγωγός τοποθετεί κάποια αντικείμενα ως εμπόδια τα οποία το παιδί καλείται να ξεπεράσει κατά τη διάρκεια της μετακίνησής του στο χώρο 2) H/ O Νηπιαγωγός κρύβει κάποιο αντικείμενο κάτω από ένα ύφασμα/ πανί και το παιδί πρέπει να τραβήξει του ύφασμα και να αποκαλύψει το αντικείμενο</p> <p>► Na δημιουργεί και να παρατηρεί ίχνη που προκλήθηκαν από κινήσεις: H/ O Νηπιαγωγός δημιουργεί καταστάσεις όπου το παιδί δημιουργεί ίχνη σε κίνη-</p>

		<p>ση. 1) Με ένα στραγγιστήρι το παιδί με τη βοήθεια της/ του Νηπιαγωγού απλώνει αλεύρι ή άμμο στο τραπέζι. Κατόπιν κάνοντας κινήσεις με τα δάχτυλα πάνω στην επιφάνεια δημιουργεί σχήματα 2) Μια σακούλα με νερό στην οποία υπάρχει μια μικρή τρύπα. Καθώς το παιδί μετακινείται και την κρατά αφήνει πίσω του ίχνη</p> <p>► Να δημιουργεί και να παρατηρεί τυπώματα: 1) Αφήνει σημάδια στο χιόνι 2) Χρησιμοποιεί την παλάμη του ως «σφραγίδα». Η παλάμη βουτηγμένη σε δαχτυλομπογιές και δημιουργεί αποτυπώματα στο χαρτί</p>
<p>Χειροτεχνικές δραστηριότητες</p>	<p>Να γνωρίσει τα μέσα και τα υλικά της χειροτεχνίας</p> <p>Να αποκτήσει εμπειρίες από τη χρήση διάφορων τεχνικών επεξεργασίας</p> <p>Να βιώσει τις χειροτεχνικές δραστηριότητες ως μια μορφή επικοινωνίας και έκφρασης</p>	<p>► Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες μέσα από τις οποίες το παιδί έρχεται σε επαφή με υλικά και μέσα χειροτεχνίας: πινέλο (διάφορα μεγέθη), μαρκαδόροι, ψαλίδι, κηρομπογιές, δαχτυλομπογιές, διάφορα είδη χαρτιού, υφάσματα, νήματα, πηλός, πλαστελίνη, κόλλα. Δίνεται χρόνος στο παιδί να ασχοληθεί και να πειραματιστεί με ή χωρίς βοήθεια με τα υλικά προκειμένου να βιώσει τις διαφορές και τις ιδιότητες τους.</p> <p>Διαθεματική Σύνδεση με: Βίωση του Εαυτού (να αντιλαμβάνεται απτικά ερεθίσματα), Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον (να αποδέχεται υλικά/ αντικείμενα και να ασχολείται με αυτά), Εισαγωγή στη δόμηση της επικοινωνίας (να εκπαιδευτεί στο συντονισμό των αισθήσεων), κ. λπ.</p> <p>► Η/Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες κατά τις οποίες το παιδί αποκτά εμπειρίες από τις διάφορες τεχνικές επεξεργασίας, από τις πιο απλές βασικές μέχρι πιο σύνθετες, ανάλογα με τις δυνατότητες του παιδιού: ζωγραφική – ιχνογραφία (ελεύθερο σχέδιο, πειραματισμοί με χρώματα), πλαστική (πλαστελίνη, ζυμάρι, πηλό), κολλάζ (χρήση κόλλας και άχρηστων υλικών από εφημερίδες, περιοδικά, όσπρια), χαρτοκοπτική (κόψιμο ή σκίσιμο χαρτιού), τυπώματα κ. λ. π.</p> <p>► Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (χρονικά και χωρικά) προκειμένου το παιδί να συνδέσει τις δραστηριότητες με καταστάσεις της ζωής: χριστουγεννιάτικη γιορτή, γενέθλια, απόκριες κ.λπ. Μέσα από αυτές τις δραστηριότη-</p>

		<p>τες έχει το παιδί τη δυνατότητα να συμμετάσχει στο στολισμό και τη διαμόρφωση του χώρου της τάξης ή του σχολείου και να αποκτήσει εμπειρίες έκφρασης και επικοινωνίας (ομαδικές δραστηριότητες).</p>
<p>Μουσική και Ρυθμική Αγωγή</p>	<p>Na αποκτήσει μουσικές και ρυθμικές εμπειρίες</p> <p>Na βιώσει την έννοια του ήχου</p> <p>Na γνωρίσει τα στοιχεία του μουσικού ήχου</p>	<p>► Na αποκτήσει μουσικά βιώματα:</p> <p>1) Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες συνδυάζοντας μουσικά ακούσματα: κάποιο συγκεκριμένο τραγούδι κατά την προσέλευση και κατά την αποχώρηση 2) Το παιδί ακούει ένα μουσικό κομμάτι πάνω σε χαρτί με τη βοήθεια της/ του Νηπιαγωγού ζωγραφίζει μιμούμενο το ρυθμό του κομματιού</p> <p>► Na αποκτήσει ρυθμικές εμπειρίες:</p> <p>1) Το παιδί με τη βοήθεια της/ του Νηπιαγωγού συνοδεύει ρυθμικά με παλαμάκια, γονυκρότημα, στράκες κ.λπ. ένα τραγούδι 2) Η/ Ο Νηπιαγωγός τοποθετεί τα χέρια του παιδιού πάνω στα ηχεία ενός ηχοσυστήματος προκειμένου να βιώσει τις ρυθμικές – παλμικές δονήσεις, χτυπώντας παράλληλα το ρυθμό ελαφρά στην πλάτη του.</p> <p>► Na αποκτήσει ηχητικές εμπειρίες: 1) Η/ Ο Νηπιαγωγός τραγουδά στο αυτί του παιδιού ή παράγει ήχους από διάφορα αντικείμενα προκειμένου να στρέψει το παιδί το βλέμμα του. 2) Το παιδί καλείται να συνδέσει ήχους με πρόσωπα, αντικείμενα ή ζώα. Για παράδειγμα τον ήχο της καμπάνας της εκκλησίας ή τον ήχο του κουδουνιού του σχολείου για το διάλειμμα</p> <p>► Na αρθρώνει διάφορους ήχους:</p> <p>1) Μπροστά στον καθρέφτη με τη βοήθεια κάποιου μουσικού – ρυθμικού ή ηχητικού ερεθίσματος το παιδί παροτρύνεται να αναπαράγει κάποιον ήχο (φ, ζ, α, ε, κ. λ. π.) 2) Σε σχέση με κάποιον ήχο ή φθόγγο που παράγει το παιδί η/ ο Νηπιαγωγός με ανάλογο ρυθμικό ερέθισμα, όπως ελαφρύ χτύπημα στην πλάτη προσπαθεί να δομήσει, να οργανώσει τον ήδη παραγόμενο ήχο, όπως σε σταθερό ρυθμικό α,α,α, ή σε συνεχόμενο αααααααα</p> <p>► Na αντιληφθεί την έννοια της διάρκειας και της παύσης: 1) Το παιδί καλείται με τη βοήθεια της/του Νηπιαγωγού να χτυπήσει παλαμάκια ή να κινηθεί γρήγορα ή αργά ανάλογα με το μουσικό-ρυθμικό ερέθισμα 2) Όταν το</p>

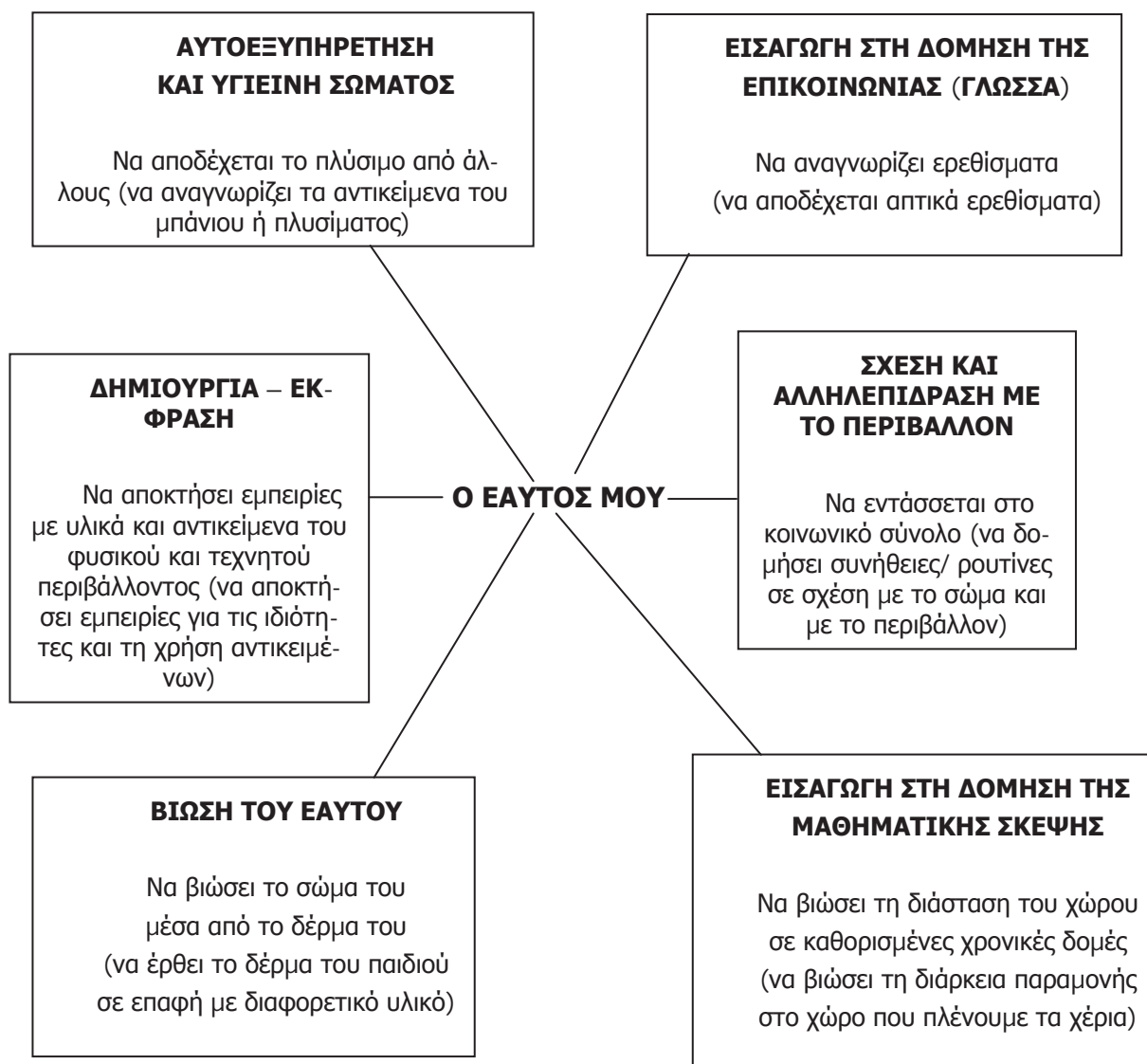

<p>Μουσική και Ρυθμική Αγωγή</p>	<p>Να αποκτήσει κοινωνικές εμπειρίες μέσα από μουσικές – ρυθμικές δραστηριότητες</p>	<p>► Να συνοδεύει ηχητικά κάποιο τραγούδι: Ανάλογα με τους ήχους, συλλαβές που παράγει το παιδί μαθαίνει να συνοδεύει ηχητικά ένα αγαπημένο τραγούδι, αλλάζοντας με τη βοήθεια της/ του Νηπιαγωγού το χρώμα ή την ένταση ή τη διάρκεια της φωνής του</p> <p>Διαθεματική σύνδεση με: Εισαγωγή στη δόμηση της επικοινωνίας (να εξασκήσει τα όργανα ομιλίας), Σχέση και Αλληλεπίδραση με το περιβάλλον (να βιώσει την παρουσία των Άλλων), Βίωση του Εαυτού (να αντιλαμβάνεται ήχους και θορύβους), κ. λ. π.</p> <p>► Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει ομαδικές μουσικές δραστηριότητες προκειμένου τα παιδιά να συμμετάσχουν στη μουσική γωνία σε ένα μουσικό δρώμενο, συνοδεύοντας για παράδειγμα ρυθμικά ένα τραγούδι</p> <p>► Στα πλαίσια διαφόρων εορτών (σχολικών, θρησκευτικών, εθνικών) και πολιτιστικών εκδηλώσεων οργανώνονται διάφορες μουσικές δραστηριότητες ή η μουσική πλαισιώνει ένα μέρος των εκδηλώσεων αυτών</p>
<p>Μορφές Θεατρικής Έκφρασης</p>	<p>Να αποκτήσει εμπειρίες με αντικείμενα, πρόσωπα και καταστάσεις μέσα από το παιχνίδι (μιμητικό, ρόλων)</p> <p>Να γνωρίσει το κουκλοθέατρο και το παιχνίδι με τις κούκλες ως μέσο έκφρασης</p>	<p>► Να χρησιμοποιεί διάφορα μέσα/ υλικά ως μια μορφή έκφρασης: Σε γωνίες απασχόλησης (γωνία κουκλοσπίτου ή γωνιά με καθρέφτη) το παιδί πειραματίζεται με διάφορα είδη ενδυμασίας (γυαλιά, καπέλα, ρουχισμός) πάνω στο σώμα του και παρατηρεί τον εαυτό του στον καθρέφτη</p> <p>► Να μιμηθεί κινήσεις ή ήχους από ζώα: Η/ Ο Νηπιαγωγός οργανώνει δραστηριότητες όπου το παιδί φορά μια μάσκα κάποιου ζώου ή είναι βαμμένο το πρόσωπο του παιδιού στη μορφή κάποιου ζώου. Το παιδί καλείται να μιμηθεί τον ήχο ή την κίνηση του ζώου</p> <p>► Να γνωρίσει τις διάφορες κούκλες: Κάθε είδος κούκλας παρέχει στο παιδί διαφορετικές εμπειρίες 1) Κούκλες και αρκουδάκια στο κουκλόσπιτο 2) Δακτυλοκούκλες, μαριονέτες, κούκλες κουκλοθέατρου, φιγούρες καραγκιόζη.</p> <p>► Να παρακολουθεί μια παράσταση κουκλοθέατρου: Η/Ο Νηπιαγωγός παίζει μια παράσταση στη γωνιά του κουκλοθέατρου.</p>

	<p>Na γνωρίσει το θέατρο σκιών και τις αλλαγές στις διάφορες μορφές</p> <p>Na βιώσει τις διάφορες μορφές θεατρικής έκφρασης ως κοινωνικού γεγονότος</p>	<p>► Na πειραματιστεί με τα φώτα:</p> <p>1) Na αποκτήσει εμπειρίες της σκιάς του σώματός του και άλλων αντικειμένων 2) Na αντιληφθεί κινήσεις και χρωματισμούς των φώτων</p> <p>► Na παρακολουθήσει μια παράσταση θεάτρου σκιών: Η/ Ο Νηπιαγωγός παίζει μια παράσταση θεάτρου σκιών</p> <p>► Στα πλαίσια διαφόρων εορτών (σχολικών, θρησκευτικών, εθνικών) και πολιτιστικών εκδηλώσεων οργανώνονται διάφορες δραστηριότητες θεατρικής έκφρασης κατά τις οποίες δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να συμμετάσχει με οποιοδήποτε τρόπο.</p>
--	---	--

1° ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Δραστηριότητες για όλα τα γνωστικά αντικείμενα

1. **Βίωση του Εαυτού:** Η/ Ο Νηπιαγωγός βάζει σε μια λεκάνη χλιαρό νερό και σαπούνι με απαλό άρωμα και πλένει τα χέρια του παιδιού χρησιμοποιώντας διάφορα σφουγγάρια (μαλακής ή σκληρής υφής). Φροντίζει να δίνει ερεθίσματα στο εσωτερικό και εξωτερικό μέρος της παλάμης, μία στο ένα χέρι μία στο άλλο.
2. **Αυτοεξυπηρέτηση και Υγιεινή Σώματος:** Χρησιμοποιούνται σταθερά τα ίδια υλικά για τη διαδικασία του πλυσίματος των χεριών. Στο τέλος η/ ο Νηπιαγωγός ζητά από το παιδί να της/ του δώσει τα χέρια για να τα σκουπίσει με την πετσέτα (μπορεί να προτιμηθεί ένα συγκεκριμένο χρώμα πετσέτας για κάθε παιδί).
3. **Εισαγωγή στη Δόμηση της Επικοινωνίας (Γλώσσα):** Κατά τη διάρκεια του πλυσίματος των χεριών επιλέγεται η θερμοκρασία του νερού να μην είναι πάντα ίδια ή τα σφουγγάρια να είναι διαφορετικής υφής ή τα σαπούνια διαφορετικής οσμής. Αν υπάρχει άμεσα ζεστό νερό μπορεί η/ ο Νηπιαγωγός να δώσει στο παιδί ερεθίσματα σταδιακής αλλαγής τη θερμοκρασίας του νερού.
4. **Εισαγωγή στη Δόμηση της Μαθηματικής Σκέψης (Μαθηματικά):** Η/ Ο Νηπιαγωγός πριν το φαγητό πλένει τα χέρια του παιδιού. Μπορεί να δημιουργήσει επιπλέον μια άνετη και ήρεμη ατμόσφαιρα με απαλή, χαλαρωτική μουσική. Καλό είναι κατά τη διάρκεια του πλυσίματος να επιλέγεται μια συγκεκριμένη μουσική που όταν θα σταματά θα δηλώνει το τέλος της δραστηριότητας.
5. **Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον:** Η/ Ο Νηπιαγωγός έχοντας δομήσει τη διαδικασία του πλυσίματος ακολουθεί την ίδια σειρά στην εκτέλεσή της δίνοντας στο παιδί τη δυνατότητα να αναγνωρίσει και να αποδέχεται τους κανόνες ή και τα αντικείμενα που σχετίζονται με τη διαδικασία αυτή.
6. **Δημιουργία – Έκφραση:** Το παιδί με τη βοήθεια της/ του Νηπιαγωγού γεμίζει ή αδειάζει τη λεκάνη με το νερό ή βουτά το σφουγγάρι στο νερό και μετά το στραγγίζει με τα δύο του χέρια.

Υλικά και Μέσα

- Νερό, σφουγγάρια, σαπούνι, πετσέτα, λεκάνη

Αξιολόγηση

- Η αξιολόγηση γίνεται για κάθε γνωστικό αντικείμενο ξεχωριστά. Ελέγχεται ο βαθμός βοήθειας που χρειάζεται το παιδί για να ολοκληρώσει τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Επίσης ελέγχεται σε ποιο βαθμό έχει κατακτήσει ένα παιδί κάποιες βασικές δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση του συγκεκριμένου στόχου. Οι μορφές αξιολόγησης είναι οι προτεινόμενες του Δ.Ε.Π.Π.Σ.: αρχική/ διαγνωστική, διαμορφωτική/ σταδιακή και τελική/ συνολική. Απαραίτητη είναι η συστηματική παρατήρηση και καταγραφή όλων εκείνων των αντιδράσεων του παιδιού που θα συμβάλουν σε μια πιο αντικειμενική αξιολόγηση.

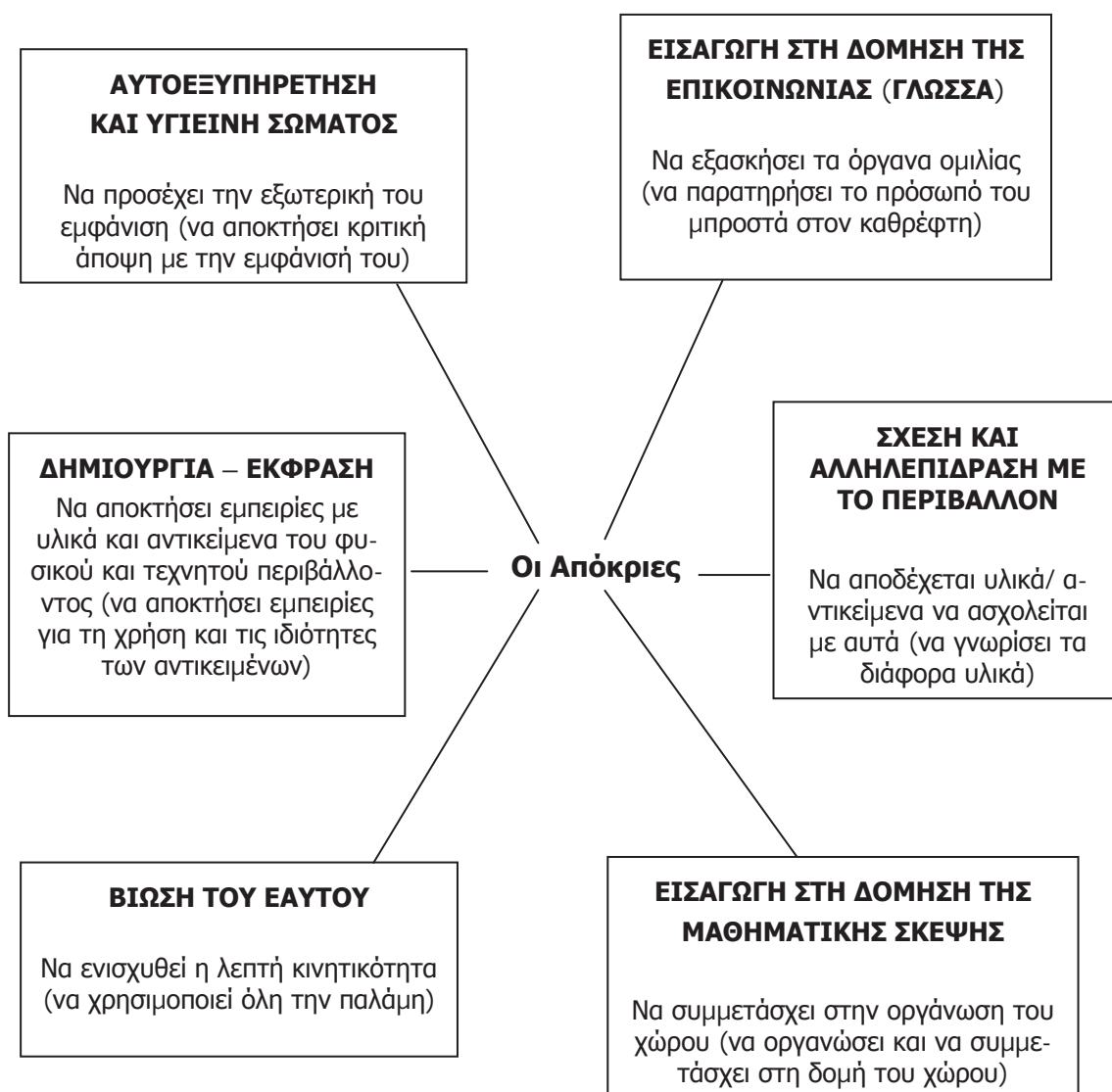
Εξατομικευμένο Πρόγραμμα

- Το συγκεκριμένο σχέδιο μπορεί και πρέπει να λάβει χώρα εξατομικευμένα καθώς βασίζεται σε ατομικές δεξιότητες και ικανοποιεί ατομικές ανάγκες. Ίσως να χρειαστεί η/ ο Νηπιαγωγός να προσαρμόσει τον περιβάλλοντα χώρο στις ατομικές ανάγκες του κάθε παιδιού ή να κάνει χρήση διαφορετικού υλικού, καθώς κάθε παιδί έχει ξεχωριστές ικανότητες και ευαισθησίες (όσον αφορά για παράδειγμα την αίσθηση της αφής ή της οσμής)

Εμπλοκή Γονέων:

- Πριν ακόμα ξεκινήσει η οργάνωση αυτής της διαδικασίας η/ο Νηπιαγωγός ενημερώνεται για τις συνήθειες του παιδιού κατά τη διάρκεια του πλουσίματος, προκειμένου να οργανωθούν οι οικείες εμπειρίες του παιδιού για να αισθανθεί αυτό άνετα. Κατόπιν γίνεται ενημέρωση στους γονείς για τον τρόπο που γίνεται η χρήση των υλικών, την τοποθέτηση του σώματος του παιδιού, τη διαμόρφωση του χώρου, καθώς και την προετοιμασία της διαδικασίας (έναρξη και λήξη).

2° ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Δραστηριότητες για όλα τα γνωστικά αντικείμενα

1. **Βίωση του Εαυτού:** Η/Ο Νηπιαγωγός βάζει μέσα σε μια λεκάνη κομφετί και την τοποθετεί μπροστά στο παιδί. Το παιδί με ή χωρίς τη βοήθειά της/ του βάζει το ένα χέρι του (ή και τα δύο ανάλογα με το μέγεθος της λεκάνης). Αρχικά κάνει κάποιες ελεύθερες κινήσεις μέσα στα κομφετί και κατόπιν η/ ο Νηπιαγωγός παροτρύνει να πιάσει κομφετί με την παλάμη του, να σηκώσει το χέρι ψηλά και μετά να ανοίξει την παλάμη και να αφήσει να πέσουν τα κομφετί μέσα στη λεκάνη πάλι.

2. **Αυτοεξυπηρέτηση και Υγιεινή Σώματος:** Μπροστά στον καθρέφτη δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να πειραματιστεί με διάφορα καπέλα, γυαλιά, μάσκες και να δείξει με όποιο τρόπο μπορεί (λεκτικά/ μη λεκτικά) αν του αρέσει κάτι. Η/ Ο Νηπιαγωγός συνοδεύει και παροτρύνει το παιδί λεκτικά.
3. **Εισαγωγή στη Δόμηση της Επικοινωνίας (Γλώσσα):** Η/ Ο Νηπιαγωγός κάθεται με το παιδί μπροστά στον καθρέφτη και παροτρύνει το παιδί να κάνει κινήσεις της στοματικής περιοχής: βγάζει τη γλώσσα για να κοροϊδέψει, χαμογελά, γελά (ενώ το γαργαλάει), ανοίγει το στόμα σα λύκος, κάνει διάφορες γκριμάτσες (θυμώνω, κλαίω κ.λπ.)
4. **Εισαγωγή στη Δόμηση της Μαθηματικής Σκέψης (Μαθηματικά):** Με τη βοήθεια της/ του Νηπιαγωγού συμμετάσχει στον αποκριατικό στολισμό της τάξης: κρεμά στον τοίχο μάσκες, από τη μια μεριά στην άλλη γιρλάντες, σε κάποια άλλα σημεία σερπαντίνες κ.λπ.
5. **Σχέση και Αλληλεπίδραση με το Περιβάλλον:** Η/Ο Νηπιαγωγός δίνει διαφορετικά είδη χαρτιού στο παιδί και καλείται το παιδί να πειραματιστεί με την υφή τους, τη δυνατότητα σκισίματος: από εφημερίδες, κανσόν, γκοφρέ, χαρτί περιτυλίγματος, κ.λπ.
6. **Δημιουργία – Έκφραση:** Η/Ο Νηπιαγωγός βοηθά το παιδί να φτιάξει από γλασέ χαρτί με διακορευτή κομφετί, το οποίο συγκεντρώνει μέσα σε μια λεκάνη (αυτό μπορεί να είναι και το υλικό για τη δραστηριότητα στο αντικείμενο Βίωση του Εαυτού)

Υλικά και Μέσα

- Χαρτί (γλασέ, γκοφρέ, κανσόν κ.λπ.), κομφετί, λεκάνη, σερπαντίνες, διακορευτής

Αξιολόγηση

- Η αξιολόγηση γίνεται για κάθε γνωστικό αντικείμενο ξεχωριστά. Ελέγχεται ο βαθμός βοήθειας που χρειάζεται το παιδί για να ολοκληρώσει τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Επίσης ελέγχεται σε ποιο βαθμό έχει κατακτήσει ένα παιδί κάποιες βασικές δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση του συγκεκριμένου στόχου. Οι μορφές αξιολόγησης είναι οι προτεινόμενες του Δ.Ε.Π.Π.Σ.: αρχική/ διαγνωστική, διαμορφωτική/ σταδιακή και τελική/ συνολική. Απαραίτητη είναι η συστηματική παρατήρηση και καταγραφή όλων εκείνων των αντιδράσεων του παιδιού που θα συμβάλουν σε μια πιο αντικειμενική αξιολόγηση.

Εξατομικευμένο Πρόγραμμα

- Όλες οι δραστηριότητες εκτός από αυτές στην Εισαγωγή στη δόμηση της μαθηματικής σκέψης και στη Σχέση και Αλληλεπίδραση με το περιβάλλον χρειάζονται εξατομίκευση προκειμένου να ενισχυθεί το παιδί στο στόχο που τέθηκε. Άλλωστε αυτό φαίνεται και από τον τρόπο που είναι οργανωμένες.

Εμπλοκή Γονέων

- Θα μπορούσε να προταθεί στους γονείς να ακολουθήσουν έναν ανάλογο στολισμό ή ανάλογη διαδικασία στολισμού του δωματίου του παιδιού.

2.11. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ/ ΤΟΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟ

2.11.1. Μεθοδολογία ειδικής εκπαιδευτικής παρέμβασης

2.11.1.1. Εκπαιδευτική διάγνωση

Η οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας βασίζεται στο αναπτυξιακό και μαθησιακό επίπεδο του παιδιού. Προκειμένου αυτό να επιτευχθεί και να γίνει γνωστό απαιτείται αρχικά συστηματική παρατήρηση και καταγραφή των ικανοτήτων του παιδιού στους διάφορους τομείς ανάπτυξης, όπως αυτοί εκπροσωπούνται από τα γνωστικά αντικείμενα. Με βάση τους στόχους που τίθενται στο συγκεκριμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα η/ ο Νηπιαγωγός δημιουργεί μια λίστα με βασικές δεξιότητες που θα ανταποκρίνονται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στο επίπεδο του παιδιού. Στην περίπτωση μιας συμπεριφοράς ή μιας δεξιότητας που έχει παρατηρηθεί, θα πρέπει οπωσδήποτε να γίνεται έλεγχος ως ένα είδος επιβεβαίωσης αυτού που εντοπίστηκε. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να συμβάλουν και άλλα άτομα από το χώρο του σχολείου (ψυχολόγος, εργοθεραπεύτρια κ.λπ.) προκειμένου να διασφαλιστεί μια πιο επικυρωμένη και διεπιστημονική γνώμη. Σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για αξιολόγηση αλλά για τη δημιουργία μιας πλήρους εικόνας για τα ατομικά μαθησιακά βήματα του παιδιού. Όσο και αν η εκπαιδευτική διάγνωση είναι έργο διεπιστημονικής ομάδας, η/ ο Νηπιαγωγός πρέπει να είναι σε θέση να απαντήσει σε ερωτήματα όπως: τι μπορούν να κάνουν τα παιδιά, τι μπορούν να κάνουν με μικρή βοήθεια και τι μπορούν να κάνουν μόνο με αρκετή βοήθεια. Η εξακρίβωση του μαθησιακού προφίλ και των δυνατοτήτων του παιδιού βοηθά την/ τον Νηπιαγωγό να οργανώσει καλύτερα τις μελλοντικές μαθησιακές διαδικασίες που θα το ενισχύσουν στην περαιτέρω ανάπτυξη των ικανοτήτων του.

Η εκπαιδευτική διάγνωση είναι μια διαδικασία που πραγματοποιείται ως επί το πλείστον στην αρχή της χρονιάς, αλλά πρέπει καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς να συγκεντρώνονται δεδομένα από παρατηρήσεις που θα συμβάλουν στην περαιτέρω οργάνωση του μαθήματος και στην αξιολόγηση του παιδιού σε τακτά χρονικά διαστήματα.

2.11.1.2. Εξατομίκευση

Η εκπαιδευτική διαδικασία για τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση συμπεριλαμβάνει όλες τις παιδαγωγικές καταστάσεις, από απλές μορφές φροντίδας και εξατομικευμένη παρέμβαση μέχρι ομαδικές δραστηριότητες. Η ιδιαιτερότητα αυτής της ομάδας αλλά και η ηλικία τους προϋποθέτουν περισσότερη εξατομίκευση προκειμένου να σταθεροποιηθούν οποιεσδήποτε κατακτημένες ικανότητες, τις οποίες αρχικά το παιδί τις εκτελεί με τη βοήθεια της/του Νηπιαγωγού και σταδιακά αυτονομείται. Η συχνά περιορισμένη ικανότητα του παιδιού με βαριά νοητική καθυστέρηση να αντεπεξέρχεται σε μαθησιακές καταστάσεις καθιερώνει επιτακτική την ανάγκη η/ο Νηπιαγωγός να αναφέρεται στο κάθε παιδί ατομικά. Ειδικά στις δραστηριότητες και στους τομείς εκείνους που προάγουν την κατάκτηση βασικών ικανοτήτων και αναγκών είναι απαραίτητη η εξατομικευμένη παρέμβαση. Η εξατομίκευση επιλέγεται από την/τον Νηπιαγωγό ανάλογα με την περίπτωση μιας δραστηριότητας στην οποία απαιτείται να δοθούν περισσότερα ερεθίσματα στο παιδί, να καταγραφούν οι αντιδράσεις του και να συγκριθούν συμπεριφορές που επιβεβαιώνουν την κατάκτηση του επιδιωκόμενου στόχου.

2.11.2. Διδακτικό πρόγραμμα

Ο σχεδιασμός του διδακτικού προγράμματος είναι η πιο σημαντική διαδικασία για την επίτευξη των διδακτικών στόχων. Τα βασικά ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν πριν το σχεδιασμό του διδακτικού προγράμματος είναι: Τι και πώς πρέπει να μάθει το παιδί; Απώτερος σκοπός είναι η οικείωση με το περιβάλλον. Για αυτό τα γνωστικά αντικείμενα και οι δραστηριότητες δομούνται και οργανώνονται με βάση τις λειτουργικές καταστάσεις στην καθη-

μερινή ζωή. Αυτές οι καταστάσεις αποβλέπουν στην αμεσότητα και βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων. Προκειμένου το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση να ενεργοποιηθεί και να συμμετάσχει στην εκπαιδευτική διαδικασία χρειάζεται να ικανοποιούνται οι βασικές του ανάγκες. Επίσης έχει ανάγκη από μια σταθερή δομή των ρυθμών της σχολικής ζωής με εναλλαγές παιχνιδιού, εκτόνωσης και χαλάρωσης.

«Γενικότερα, οι διδακτικές αρχές που πρέπει να διέπουν την παιδαγωγική διδακτική εργασία είναι:

1. Τα Προγράμματα να είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες των μαθητών
2. Το διδακτικό πρόγραμμα να σχεδιάζεται με βάση το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του μαθητή
3. Η διδασκαλία να σηματοδοτείται από μια παιδοκεντρική αντίληψη
4. Να χρησιμοποιούνται μέσα διδασκαλίας με προσεκτική και προγραμματισμένη επιλογή από τον εκπαιδευτικό
5. Να παρέχονται δεξιότητες χρήσιμες για την καθημερινή πρακτική
6. Να επιχειρείται συχνή διαγνωστική αξιολόγηση και παιδαγωγική παρέμβαση
7. Να επιδιώκεται η εμπέδωση, εφαρμογή και γενίκευση των προσφερόμενων γνώσεων και δεξιοτήτων μέσω της συνεχούς επανάληψης και εξάσκησης κεκτημένων γνώσεων» (Σούλης 2000, 44)

2.11.3. **Αξιολόγηση**

Ένα βασικό στάδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η αξιολόγηση, που όσο πιο συστηματική και οργανωμένη μπορεί να είναι τόσο πιο δυναμικά σημαντικά είναι τα αποτελέσματά της. Η αξιολόγηση αφορά κάθε παιδί μεμονωμένα, την ομάδα στο σύνολό της και την εκπαιδευτική διαδικασία. Αποβλέπει στην εκτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών με απώτερο σκοπό την ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την επανεκτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών για έναν περαιτέρω σχεδιασμό των δραστηριοτήτων.

Η δομή των δραστηριοτήτων στο Νηπιαγωγείο δεν προάγει μια τυποποιημένη μορφή μάθησης και για αυτό μιλώντας για αξιολόγηση δε γίνεται λόγος για αξιολόγηση της επίδοσης και απόδοσης των παιδιών σε κάποια «μαθήματα». Επιπλέον, ιδιαίτερα για το χώρο της Ειδικής Αγωγής μια παιδαγωγική και ψυχολογική αξιολόγηση πρέπει να συμπεριλαμβάνει τα χαρακτηριστικά στοιχεία του παιδιού και να δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα της προσωπικότητάς του. Η αξιολόγηση μπορεί να γίνεται περιγραφικά με χαρακτηρισμούς που να ενισχύουν τη σωστή εκτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών και να μη φέρνουν στο προσκήνιο τις αδυναμίες του. Για παράδειγμα ο έλεγχος των ικανοτήτων με εκφράσεις, όπως «κατέχει – δεν κατέχει» ή «ναι – όχι» δε δίνει μια εικόνα του παιδιού, ως ολότητας που δρα και αλληλεπιδρά μέσα σε έναν παιδαγωγικό χώρο. Η/Ο Νηπιαγωγός μέσα από συστηματική παρατήρηση καταγράφει στοιχεία, καταστάσεις, γεγονότα που θεωρεί σημαντικά γι' αυτήν/-όν αλλά και για το ίδιο το παιδί. Η ιδιαιτερότητα της κατηγορίας αυτής καθιστά πολλές φορές λειτουργικά αδύνατο να επιτευχθεί κάποιος στόχος μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα προκειμένου να αισθανθεί η/ο Νηπιαγωγός ότι έχει καταφέρει κάτι. Τα βήματα ανάπτυξης του παιδιού είναι απειροελάχιστα και επομένως η αξιολόγηση είναι ακόμα πιο δύσκολη, καθώς πρέπει να ελέγχονται οι πιο λεπτομερείς αλλαγές. Ακόμα και ένα βλέμμα του παιδιού κάποια δεδομένη στιγμή προς την/τον Νηπιαγωγό μπορεί να σημαίνει πολλά. Στη δεδομένη στιγμή αυτό που μετρά είναι όχι μόνο η αντίδραση του παιδιού αλλά και το περιβαλλοντικό και διαπροσωπικό πλαίσιο που προκάλεσε τη συγκεκριμένη αντίδραση. Το βλέμμα είναι ένα υλικό εκτίμησης για την/τον Νηπιαγωγό όπως σε κάθε άλλη περίπτωση θα μπορούσε να είναι μια ζωγραφιά ή ένα δείγμα γραφής. Η αξιολόγηση θα πρέπει να κινείται στο εύρος των γνωστικών αντικειμένων που περιγράφονται στο αναλυτικό πρόγραμμα, έτσι ώστε να υπάρχει αντιστοίχιση.

2.12. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΧΕΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ)

2.12.1. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Το διδακτικό υλικό πρέπει αρχικά να μην είναι διαφορετικό από αυτό που γνωρίζει και χρησιμοποιεί το παιδί στην καθημερινή του ζωή. Πρέπει δηλαδή να του είναι οικείο, να έχει χαρακτηριστικά ή ιδιότητες, ώστε να το αναγνωρίζει σε διαφορετικούς χώρους και να κατανοεί τον τρόπο χρήσης και τη λειτουργία του (παραδείγματος χάριν το κουτάλι). Απαραίτητο είναι επίσης να προσαρμόζεται στις δυνατότητες του παιδιού ανάλογα φυσικά με το στόχο που τίθεται κάθε φορά. Θέτοντας ως βάση την οικείωση με το περιβάλλον χρησιμοποιείται οποιαδήποτε μορφή και είδος υλικού που θα ενισχύσει το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση στην ικανοποίηση των βασικών του αναγκών.

ΦΥΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Νερό
- Άμμος (διάφορα είδη)
- Ξύλο
- Όσπρια (φακές, φασόλια, ρεβίθια)
- Φρούτα εποχής
- Ξηροί καρποί
- Φύλλα/ φυλλώματα
- Στάρι
- Πηλός

ΑΛΛΟ ΒΑΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Μαλλί (κορδόνια, σχοινιά κ.λπ.)
- Ύφασμα (δέρμα, πανιά, κ. λ. π.)
- Χαρτί (εφημερίδας, τάπητας κ. λ. π.)
- Χαρτόνια (από κουτιά, από ρολά κ. λ. π.)
- Κρέμες/ Μπογιές προσώπου
- Σαπούνι/ Σαμπουάν/ Αφρόλουτρο
- Βούρτσες (οδοντόβουρτσα, βούρτσα για παπούτσια/ για ρούχα κ. λ. π.)
- Σφουγγάρια (διάφορα είδη)
- Θήκες (κατσαρόλα, κανάτα, μπουκάλια, ποτήρια κ. λ. π.)

ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Μπάλες/ Μπίλιες (από διαφορετικό υλικό και διαφορετικό μέγεθος)
- Στεφάνια
- Κορύνες
- Κώνοι
- Σακουλάκια (γεμάτα με άμμο ή ρύζι κ. λ. π.)
- Σχοινιά
- Μαντήλια (μικρά και μεγάλα, από διαφορετικό υλικό)
- Στρώματα/ Παπλώματα (νερού, αέρα, κ.λπ.)
- Πάγκοι
- Ταμπουρίνο

- Κούνια (διάφορα είδη)
- Καθρέφτης
- Πλάκες
- Κυλιόμενες σανίδες
- Ξυλοπόδαρα
- Γιγαντότουβλα
- Πατούσες/ παλάμες
- ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ/ ΒΙΒΛΙΑ
- Κούκλες/ Μαριονέτες/ Δακτυλόκουκλες
- Αυτοκινητάκια
- Πατίνια
- Βιβλία με ήχους ή με υλικό αφής
- Ποδήλατο ή άλλο παιδικό μεταφορικό μέσο
- Τουβλάκια (dublo)
- Παιχνίδια λεπτής κινητικότητας
- Ρούχα και υλικά ένδυσης
- Ζωάκια από διάφορο υλικό
- Κουκλόσπιτο/ Κουκλοθέατρο
- Συλλογή από φωτογραφίες (ζώων, αντικειμένων κ.λπ.)

ΜΟΥΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Μουσικά ρυθμικά όργανα του Orff (ντέφι, ταμπορίνο, ξυλάκια, μαράκες, κουδουνάκια κ.λπ.)
- Κασέτες/ Κασετόφωνο
- CD
- Μουσική γωνιά

ΕΡΓΑΛΕΙΑ

- Ψαλίδια
- Πινέλα
- Κηρομπογιές/ Ξυλομπογιές/ Μαρκαδόρους/ Δαχτυλομπογιές
- Κόλλες
- Παιδικό φτυάρι/ τσουγκράνα/ κουβά/ σφυρί
- Φακοί/ λάμπες

2.12.2. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Πολύ σημαντικός για την εκπαίδευση των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση είναι ο τομέας της επικοινωνίας. Υπάρχουν συγκεκριμένες μέθοδοι παρέμβασης μέσω του Η/Υ για την εφαρμογή των οποίων είναι απαραίτητη η συνεχής επιμόρφωση της/ του Νηπιαγωγού. Για πολλούς αυτό μπορεί να αποτελεί πολυτέλεια, αλλά ήδη σε πολλές χώρες ο Η/Υ αποτελεί απαραίτητο υλικό στήριξης σε επίπεδο επικοινωνίας. Η/ Ο Νηπιαγωγός καλείται ως επί το πλείστον πολλές φορές να κάνει χρήση και μέσω των τεχνολογιών τα οποία αποβλέπουν στη διευκόλυνση του παιδιού σε καθημερινές δραστηριότητες (σίτιση, αυτοεξυπηρέτηση στην τουαλέτα κ.λπ.), καθώς και συστήματα ερωτήσεων και απαντήσεων «ναι-όχι». Η χρήση πολυμέσων ενισχύει το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση στην ανάπτυξη λεκτικής και μη λεκτικής

επικοινωνίας. Στο διεθνή χώρο είναι γνωστά διάφορα συστήματα εναλλακτικής επικοινωνίας όπως:

- Facilitated Communication
- TEACCH (Treatment and Education of Autistic and related Children Communication Handicapped Division of the department of psychiatry School of Medicine University of North Carolina at Chapel Hill)
- Σύμβολα Makaton
- Σύμβολα Bliss

2.12.3. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ-ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ**

Σημαντική είναι και η γνώση βασικών αρχών που διέπουν διάφορες εκπαιδευτικές-θεραπευτικές μεθόδους όπως: μουσικοθεραπεία, βασική διέγερση/ βασικό ερέθισμα, αισθητηριακή ολοκλήρωση, Snoezelen, Bobath, ψυχοκινητική – αντιληπτικοκινητική - αισθητικοκινητική αγωγή κ.λπ. προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο ολοκληρωμένη οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας που θα ανταποκρίνεται σε όλο το φάσμα των αναγκών της βαριάς νοητικής καθυστέρησης.

2.13. **ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ**

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινισθεί ότι η χρήση του ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ για την εκπαίδευση στο Νηπιαγωγείο παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση μπορεί να εφαρμοσθεί (εξάλλου πρόκειται για συνήθη πρακτική) και κατά την εκπαίδευση των παιδιών που βρίσκονται σε μεγαλύτερο από το ηλικιακό φάσμα της προσχολικής ηλικίας.

3. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

3.1. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ – ΓΛΩΣΣΑ

3.1.1. Αναγκαιότητα διδασκαλίας των επικοινωνιακών δεξιοτήτων στο Σχολείο:

Η γλώσσα είναι ένα από τα κυριότερα μέσα που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για να καταφέρει να έλθει σε επαφή με το κοινωνικό του περιβάλλον και να προσαρμοστεί σε αυτό.

Η σωστή ανάπτυξη της γλώσσας επιτυγχάνεται, όταν στο χώρο του σχολείου μεταχειριζόμαστε τη γλώσσα μέσα από πραγματικές καταστάσεις και τη χρησιμοποιούμε ως όργανο σκέψης σε όλα τα μαθήματα. Έτσι, δημιουργείται μέσα στην τάξη ένα πλούσιο γλωσσολογικό περιβάλλον που προσφέρει ένα μεγάλο και ποικίλο φάσμα προφορικής και γραπτής έκφρασης.

Στον προφορικό κώδικα περιλαμβάνεται κάθε μήνυμα που πραγματώνεται με τη φωνή και επιδέχεται ακρόαση, επομένως αρθρώνεται και προορίζεται να ακουστεί, ενώ στο γραπτό κώδικα ανήκει κάθε μήνυμα που πραγματώνεται με τη γραφή και επιδέχεται ανάγνωση, επομένως γράφεται και προορίζεται να διαβαστεί.

Ο προφορικός λόγος είναι το κατ' εξοχήν μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Η ολοκληρωμένη γλωσσική ανάπτυξη, όσον αφορά τον προφορικό λόγο, περιλαμβάνει τρεις τομείς: τον φωνολογικό, τον σημασιολογικό και τον συντακτικό.

Η φωνολογική ανάπτυξη αφορά κυρίως τη διαφοροποίηση των ήχων για την παραγωγή των φθόγγων και τη σύνδεσή τους για την παραγωγή των λέξεων. Συνεπώς, η ικανότητα ακουστικής διάκρισης των ήχων είναι η προϋπόθεση για τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού στο φωνολογικό επίπεδο.

Η σημασιολογική ανάπτυξη συνδέεται με την ανάπτυξη του λεξιλογίου. Το παιδί πρέπει να γνωρίζει ένα βασικό λεξιλόγιο, για να μπορεί να ακροάται, να κατανοεί αυτά που ακούει και να συμμετέχει σε διάλογο.

Η συντακτική ανάπτυξη ακολουθεί μια εξελικτική διαδικασία, η οποία αρχίζει με την ολοφραστική έκφραση με μια λέξη.(π.χ. «νερό», που σημαίνει: μαμά θέλω νερό). Ακολουθεί ο σχηματισμός προτάσεων με δύο λέξεις, που είναι η αρχή της συντακτικής δομής (π.χ. «μαμά νερό»), με τρεις λέξεις κτλ.

Ο προφορικός λόγος αποτελεί μια βιολογικά καθορισμένη ικανότητα του ανθρώπου, ενώ αντίθετα ο γραπτός απαιτεί τη συστηματική διδασκαλία για την εκμάθησή του. Στο παιδί όμως με βαριά νοητική υστέρηση παρουσιάζονται σοβαρές δυσκολίες και στις δύο μορφές λόγου.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την ανάπτυξη του προφορικού λόγου, - αν και παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση σε μεγάλο ποσοστό δεν αναπτύσσουν προφορικό λόγο - το παιδί χρειάζεται να υποστηριχθεί με συγκεκριμένες δραστηριότητες, μέσα από τις οποίες καλλιεργείται η ικανότητα αντίληψης και διάκρισης των ήχων, ώστε να μπορεί, (στο επίπεδο που είναι αυτό εφικτό και λαμβάνοντας υπόψη το ιδιαίτερο προφίλ του) να διακρίνει και να χρησι-

μπορεί στη συνέχεια τα στοιχεία του προφορικού λόγου: ακρόαση, συμμετοχή σε διάλογο, σωστή έκφραση (δομή του λόγου, παραγωγή προφορικού λόγου, βασικό λεξιλόγιο). Αναγκαία επίσης είναι, εφόσον μπορεί το παιδί να ανταποκριθεί, η αξιοποίηση εναλλακτικών συστημάτων επικοινωνίας όπως είναι η χρήση νέων τεχνολογιών, η γλώσσα Makaton ή τα σύμβολα Bliss. Κυρίως όμως ο εκπαιδευτικός πρέπει να επιδιώκει την ανάπτυξη επικοινωνίας με το παιδί που παρουσιάζει βαριά νοητική καθυστέρηση με τη χρήση εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας

Όσον αφορά δε τον γραπτό λόγο, αναγκαία προϋπόθεση για την κατάκτηση της δεξιότητας της ανάγνωσης και της γραφής είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικοκινητικού συντονισμού, προσανατολισμού στο χώρο και η εφαρμογή ασκήσεων για την παγίωση της πλευρίωσης (δεξι-αριστερό χέρι). Επιπλέον για την κατάκτηση του μηχανισμού της ανάγνωσης το παιδί πρέπει να επεξεργαστεί οπτικές πληροφορίες (οπτική εικόνα της λέξης-οπτική αντίληψη), να συγκρίνει τη συγκεκριμένη εικόνα με παρόμοιες προηγούμενες πληροφορίες (οπτική μνήμη), να επεξεργαστεί περαιτέρω την οπτική αυτή πληροφορία (συλλογισμός, σκέψη) και να καταλήξει σε ένα συγκεκριμένο μαθησιακό προϊόν. Είναι προφανές ότι η διαδικασία αυτή της επεξεργασίας πληροφοριών παρακωλύεται και δυσχεραίνεται ως προς το τελικό αποτέλεσμα, όταν έχουμε να κάνουμε με παιδιά που έχουν βαριά νοητική καθυστέρηση.

3.1.2. Γενική ενότητα I: Ανάπτυξη επικοινωνίας

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Ακρόαση	<p>Το παιδί να προσανατολίζεται προς τον ήχο.</p> <p>Να αναγνωρίζει τη φωνή του δασκάλου και να δείχνει ενδιαφέρον.</p> <p>Το παιδί να ακούει και να επαναλαμβάνει λέξεις ή φράσεις με ρυθμό.</p> <p>Να ακούει και να κατανοεί τις εντολές που ακούει.</p> <p>Να ακούει τον ομιλητή.</p>	<p>► Ο εκπαιδευτικός διοργανώνει παιχνίδια με μουσικά όργανα (π.χ. μαράκες, ντέφι, φουσαρμόνικα, φλογέρα). Παίζει κάποιο όργανο κρυμμένος σε κάποιο σημείο του κήπου ή της τάξης και ζητάει από το παιδί να τον εντοπίσει.</p> <p>► Ο εκπαιδευτικός προκειμένου να προσελκύσει την ακρόαση του παιδιού, αλλάζει τον τόνο της φωνής του, μιλάει αργά ή γρήγορα, δυνατά ή χαμηλόφωνα, τραγουδιστά ή με απαγγελίες κ.α.</p> <p>► Να επαναλάβει με ρυθμό συλλαβές κάποιων λέξεων ή ονομάτων των συμμαθητών του (π.χ. Κα-τε-ρί-να) ή τραγούδια με ρυθμικά παλαμάκια.</p> <p>► Ακρόαση και κατανόηση απλών εντολών (έλα εδώ, κάθισε στο θρανίο σου). Οι εντολές δίνονται με χειρονομίες, με εικόνες ή μόνο προφορικά, ανάλογα με το επίπεδο κατανόησης του μαθητή.</p> <p>► Να ακούει την αφήγηση μιας ιστορίας και να κατανοεί τα βασικά σημεία της.</p> <p>► Δραματοποίηση ρόλων π.χ. μανάβη και πελάτη. (διαθεματική σύνδεση με μαθηματικές έννοιες: βάρος, χρήματα, ποσότητες, με κοινωνικές δεξιότητες: πώς θα συμπεριφερθούμε ως πελάτες, με θέματα</p>

	<p>Να εκτελεί προφορικές εντολές.</p> <p>Να ακολουθεί οδηγίες που δίνονται διαδοχικά.</p> <p>Να αντιδρά -εφόσον είναι δυνατό- με κριτική διάθεση σε όσα ακούει.</p>	<p>αυτοεξηγήτησης: πώς θα πλύνω τις ντομάτες που αγόρασα κ.λπ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ασκήσεις αδρής κινητικότητας και προσανατολισμού στο χώρο με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού (π.χ. βάλε τη μπάλα ανάμεσα στα πόδια σου) ή ασκήσεις σωματογνωσίας (π.χ. δείξε μου το δεξί σου χέρι). ▶ Σε δραστηριότητα της μαγειρικής του δίνουμε οδηγίες για να φτιάξει ένα τσάι. (Βάλε νερό στο μπρίκι- άναψε το μάτι- πάρε ένα φλιτζάνι- βάλε ένα φακελάκι τσάι μέσα στο φλιτζάνι- σερβίρισε το ζεστό νερό). Το παιδί μπορεί να μην εμπλακεί σε όλα τα διαδοχικά στάδια αλλά σε κάποια που τα καταφέρνει. ▶ Ομαδικό παιχνίδι στο οποίο επιβραβεύουμε έναν άτακτο μαθητή που έσπασε ένα βάζο. Τι στάση θα κρατήσει;
<p>2. Συμμετοχή σε διάλογο</p>	<p>Να λέει το όνομά του.</p> <p>Να λέει τα ονόματα των συμμαθητών του.</p> <p>Αρχίζει να χρησιμοποιεί προτάσεις ασύντακτα, χωρίς τη τήρηση γραμματικών κανόνων. Αυτός ο διδακτικός στόχος τίθεται για παιδιά που αν και παρουσιάζουν βαριά νοητική καθυστέρηση, δείχνουν ιδιαίτερες ικανότητες στον προφορικό τομέα)</p> <p>Στη συνέχεια αρχίζει να χρησιμοποιεί απλές, μικρές, γραμματικές προτάσεις.</p> <p>Να αναγνωρίζει και να ονομάζει αντικείμενα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Πετάμε ένα μπαλόνι σε κάθε παιδί της ομάδας και το παιδί που το πιάνει λέει το όνομά του. ▶ Ομαδικό παιχνίδι: όλοι οι μαθητές καθισμένοι σε έναν κύκλο, ένας μαθητής έχει μια μπάλα και την πετά σε κάποιον απέναντί του λέγοντας το όνομά του. ▶ Ενθαρρύνονται μέσα στη μαθησιακή διδασκαλία (π.χ. μαγειρική) εκφράσεις που δηλώνουν κάποιες ανάγκες ή επιθυμίες των παιδιών της ομάδας, όπως: «Τι θέλεις να φάμε σήμερα; Φάω πατάτες.» ▶ Επαναλαμβάνουμε την προηγούμενη απάντηση του παιδιού με ολοκληρωμένη γραμματική δομή «Θέλω να φάω πατάτες» και ζητάμε από το παιδί να το επαναλάβει. ▶ Δείχνοντάς του καρτέλες με φωτογραφίες αντικειμένων, να ονομάζει: τα μαγειρικά σκεύη, τις οικιακές ηλεκτρικές συσκευές, τα ρούχα που φοράμε, τα έπιπλα του σπιτιού, τα φρούτα, λαχανικά, όσπρια, γαλακτοκομικά, τα μέσα συγκοινωνίας, τα μαγαζιά της γειτονιάς, τα χρήματα κ.λπ.

Συμμετοχή σε διάλογο (συνέχεια)	<p>Να μιλάει δυνατά χωρίς να φωνάζει και μετά να ψιθυρίζει κάτι χαμηλόφωνα.</p>	<p>► Παίρνει μέρος σε παιχνίδι που λέγεται «ράδιο»: ο ένας μαθητής είναι το ράδιο και ο άλλος χειρίζεται το κουμπί έντασης του ήχου. Όταν ο χειριστής ρυθμίζει δυνατά την ένταση, ο άλλος μαθητής – ο ομιλητής φωνάζει. Τότε η υπόλοιπη τάξη βάζοντας το δάκτυλο στα χείλη του δείχνει ότι θέλει να χαμηλώσει η ένταση της φωνής από δυνατά σε μέτρια ή χαμηλόφωνα, ο χειριστής το εκτελεί και ο ομιλητής ρυθμίζει την ένταση της φωνής του ανάλογα. Όταν η ένταση της φωνής του χαμηλώσει υπερβολικά τότε η τάξη δείχνει ότι δεν ακούει τίποτα και ο χειριστής δυναμώνει πάλι σιγά-σιγά την ένταση.</p>
	<p>Να κοιτάζει το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται</p>	<p>► Παίζουμε ένα παιχνίδι με την ομάδα: ο δάσκαλος δίνει ένα μικρόφωνο στο παιδί που θα μιλήσει, θα απευθυνθεί σε κάποιο συγκεκριμένο παιδί, που είναι ένα παιδί που φοράει μια μάσκα αποκριάτικη</p>
	<p>Να εκφράζεται μπροστά σε άλλους.</p>	<p>► Μιμείται έναν τηλεπαρουσιαστή ή έναν ηθοποιό ή ηχογραφούμε ένα λόγο του στο μαγνητόφωνο.</p>
	<p>Να περιγράφει και να διηγείται προφορικά.</p>	<p>► Να περιγράφει εικόνες. Να συνθέσει μια ιστορία με εικόνες. Να διηγείται με παντομίμα μια ιστορία που άκουσε και στη συνέχεια με λόγια.</p>
	<p>Να ανακοινώνει τα νέα της ημέρας ή δραστηριότητες από το παρελθόν και το μέλλον.</p>	<p>► Τι έκανα σήμερα; Τι είδα στην τηλεόραση χτες; Πώς πέρασα το Σαββατοκύριακο; Τι θα κάνω όταν πάω σπίτι;</p>
	<p>Να κατανοεί και να απαντά σε ερωτήσεις.</p>	<p>► Να του βάζουμε απλές ερωτήσεις π.χ. δίνουμε δραστηριότητες σχετικές με την αίσθηση της αφής και προσπαθούμε να αποκτήσουν το ανάλογο λεξιλόγιο (κρύο-ζεστό ή απαλό, χνουδωτό, άγριο). Για τις ανάγκες αυτής της δραστηριότητας φτιάχνουμε ένα ντοσιέ αφής, όπου σε κάθε σελίδα έχουμε κολλημένο ένα υλικό διαφορετικής αφής (μετάξι, δέρμα, γούνα, γυαλόχαρτο) ή έχουμε δύο ποτήρια το ένα με κρύο και το άλλο με ζεστό νερό. Τότε ρωτάμε: Ποιο είναι το ζεστό; Ποιο είναι το μαλακό; Ποιο είναι το άγριο;</p>
<p>Να κάνει ερωτήσεις.</p>	<p>► Με υπόδηση ρόλων: ένας μαθητής που υποδύεται τον πλασιέ που επισκέπτεται κάποιον στο σπίτι του. Πώς θα τον υποδεχτεί και τι ερωτήσεις θα του κάνει.</p>	

	<p>Na χρησιμοποιεί καταφατικές και αρνητικές προτάσεις.</p> <p>Na συνομιλεί.</p> <p>Na συμμετέχει σε συζήτηση ομάδας.</p>	<p>► Τι θέλετε; Δε με ενδιαφέρει. Δεν έχω χρόνο. Τι πουλάτε; Πόσο κάνει αυτό; Δε θέλω. Θέλω ν' αγοράσω αυτό.</p> <p>► Δραστηριότητα με μαριονέτες; δίνουμε την ευκαιρία σε παιδιά που παρουσιάζουν αναστολές (επικοινωνίας) να "συνομιλήσουν" μέσα από τις κούκλες.</p> <p>► Μιμείται τη σκηνή π.χ. της αγοράς παπουτσιών σε ένα μαγαζί. Το ένα παιδί είναι ο πωλητής και το άλλο ο αγοραστής. Πριν από το παίξιμο ρόλων ο εκπαιδευτικός θα συζητήσει μαζί τους για το λεξιλόγιο και τα αντικείμενα που πρόκειται να χρειαστούν(προφορική επικοινωνία), για τη συμπεριφορά που πρέπει να ακολουθήσουν (κοινωνικές δεξιότητες), για τα χρήματα που θα κοστίσουν (αριθμητικές γνώσεις), για το χρώμα- το μέγεθος- τη χρήση τους (αισθητική αγωγή, αυτοεξυπηρέτηση) κ.λπ.</p>
<p>3. Δομή του λόγου</p>	<p>Na διατυπώνει απλές προτάσεις με 2 ή 3 λέξεις.</p> <p>Na κάνει συνδυασμό δύο λέξεων (αντωνυμία και ουσιαστικό).</p> <p>Na χρησιμοποιεί ρήματα.</p> <p>Na χρησιμοποιεί προθέσεις.</p> <p>Na χρησιμοποιεί διάφορες αντωνυμίες.</p> <p>Na χρησιμοποιεί το και για να συνδέσει 2 ουσιαστικά.</p> <p>Na κάνει χρήση ενικού-πληθυντικού.</p> <p>Na φτιάχνει προτάσεις με 5 λέξεις.</p>	<p>► Μέσα από απλή δραστηριότητα μαγειρικής π.χ. προετοιμασία τοστ. Αναλύουμε σε απλά βήματα τη δραστηριότητα χρησιμοποιώντας σαν εποπτικό υλικό φωτογραφίες για κάθε βήμα (π.χ. βάζουμε δύο φέτες ψωμί τοστ στο τραπέζι- χρησιμοποιούμε το μαχαίρι για να αλείψουμε βούτυρο- βάζουμε μία φέτα τυρί πάνω στο βούτυρο- βάζουμε μια φέτα ζαμπόν πάνω στο τυρί- κλείνουμε τις φέτες του τοστ) και διατυπώνουμε την πρόταση για κάθε βήμα καθαρά περιμένοντας το παιδί να την επαναλάβει και να τη δείξει στη φωτογραφία. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να αναπτυχθεί διαθεματικά: π.χ. χρήση μαχαιριού για άλειμμα βουτύρου στρώσιμο τραπέζιού, πλύσιμο πιάτων (αυτοεξυπηρέτηση, κοινωνικές δεξιότητες), αντιστοιχία 1:1 φέτας ψωμιού με φέτα τυριού ή έννοια αριθμού 1, 2, πολλά (μαθηματικές γνώσεις), διατύπωση με απλές προτάσεις κάθε βήματος (γλωσσική ανάπτυξη).</p> <p>► Συνέχεια από την προηγούμενη δραστηριότητα: μία φέτα τοστ- πολλές φέτες τοστ.</p> <p>► Ο εκπαιδευτικός φτιάχνει καρτέλες με διάφορες λέξεις, τις μοιράζει και τους αφήνει να συνεργαστούν για να φτιάξουν μια πρόταση με 5 λέξεις. (π.χ. η μαμά πηγαίνει για ψώνια).</p>

	<p>Να φτιάχνει προτάσεις ολοκληρωμένες χρησιμοποιώντας όλα τα μέρη του λόγου (ουσιαστικό, ρήμα, αντωνυμία, επίρρημα, προθέσεις, συνδέσμους)</p>	<p>► Ο εκπαιδευτικός προκαλεί τους μαθητές μέσα από εικόνες που τους δείχνει να φτιάξουν προτάσεις προφορικά ή με νοήματα, σύμβολα ή με οποιοδήποτε τρόπο. (π.χ. ο μανάβης πούλαγε φρέσκες ντομάτες και μικρά αγγούρια.)</p>
<p>4. Παραγωγή προφορικού λόγου</p>	<p>Το παιδί έχει ανάγκη να παράγει κάποιους ήχους.</p> <p>Να αρθρώνει σωστά.</p> <p>Να μιμείται κάποιους ήχους, λέξεις που παράγει ο ενήλικος.</p> <p>Εμπλουτισμός προφορικού λόγου με νέο λεξιλόγιο και καινούργιες εκφράσεις.</p> <p>Να κάνει χρήση εκφράσεων της καθημερινής ζωής.</p> <p>Να εκφράζεται με ρόλους.</p>	<p>► Ο εκπαιδευτικός δείχνει ενδιαφέρον και ανταποκρίνεται σε κάθε προφορική έκφραση του παιδιού(π.χ. να φωνάζει, να επαναλαμβάνει μια δική του συλλαβή)</p> <p>► Ασκήσεις αναπνοής (σβήσιμο ενός κεριού, δημιουργία φυσαλίδων με φύσημα σαπουνάδας μέσα από δακτύλιο) που θα βοηθήσουν την άρθρωσή του.</p> <p>► Μέσα από παιχνίδια ή ανάγνωση εικονογραφημένων βιβλίων, δίνουμε ευκαιρίες στο παιδί που δεν έχει κατακτήσει πλήρως τον προφορικό λόγο να επαναλάβει διάφορα φωνήεντα ή σύμφωνα ή συλλαβές ή μικρές ηχητικές λέξεις(μπα-μπα, γαβ-γαβ, νερό, γάτα). Άσκηση προφορικής εκφοράς διαφόρων λέξεων, προτάσεων.</p> <p>► Με παιχνίδια παντομίμας ο δάσκαλος δείχνει ένα αντικείμενο, πού και πώς το χρησιμοποιούμε και στο τέλος το ονομάζει. Στη συνέχεια σηκώνεται το παιδί και επαναλαμβάνει την παντομίμα και τη λέξη ή την έκφραση που άκουσε (π.χ. παλτό ή καλημέρα ή σήμερα κάνει κρύο).</p> <p>► Με υπόδυση ρόλων «κάνοντας επίσκεψη στο σπίτι ενός φίλου»: το παιδί μαθαίνει πώς πρέπει να συμπεριφερθεί (κοινωνικοποίηση), τι θα πει (παραγωγή προφορικού λόγου).</p> <p>► Επικοινωνία μέσω τηλεφώνου: π.χ. «παίρνω τηλέφωνο τη γιαγιά». Το παιδί μαθαίνει να χειρίζεται το τηλέφωνο και να παίρνει ένα συγκεκριμένο αριθμό. Μέσω αυτής της δραστηριότητας μπορούμε να έχουμε διαθεματική διασύνδεση με τη μαθησιακή ενότητα της αριθμητικής (αναγνώριση-ονομασία - ανάκληση αριθμού), με κοινωνικές δεξιότητες (να μάθει πώς παίρνει τηλέφωνο, πώς πρέπει να φέρεται όταν τηλεφωνεί, τι ρωτάει, πώς απαντάει).</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά ευκαιρίες να παίξουν και να ανταποκριθούν σε διάφορους ρόλους, όπως: ένα παιδί που παίρνει ένα συμμαθητή του τηλέφωνο για</p>

<p>Παραγωγή προφορικού λόγου (συνέχεια)</p>	<p>Να εκφράζει τις προσωπικές του ανάγκες.</p> <p>Να ζητάει πρώτες βοήθειες, όταν χρειάζεται</p> <p>Να εκφράζει τις επιθυμίες του.</p> <p>Να εκφράζει τα συναισθήματά του.</p> <p>Να αφηγείται γεγονότα, ιστορίες.</p>	<p>να του ευχηθεί που γιορτάζει κ.λπ.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Να ανακοινώνει στο δάσκαλο ότι θέλει να πάει τουαλέτα ή διψάει ή πονάει το κεφάλι του. ▶ Μέσω της άσκησης με το τηλέφωνο μαθαίνει σε περίπτωση ανάγκης να μπορεί να πάρει την άμεσο δράση και να ζητήσει βοήθεια ή όταν είναι άρρωστος να παίρνει τηλέφωνο τον γιατρό ή σε περίπτωση πυρκαγιάς να καλεί την πυροσβεστική. ▶ Ο εκπαιδευτικός μπορεί να οργανώσει μία ομαδική εργασία με τους μαθητές του. Το κάθε παιδί να κόψει από περιοδικά τις εικόνες που του αρέσουν (κάποιο φαγητό, κάποιο ρούχο, κάποιο παιχνίδι). Στη συνέχεια να κολλήσει τις εικόνες της επιλογής του πάνω σ' ένα μεγάλο χαρτόνι και να της βάλει μέσα σ' ένα κύκλο. Τέλος ο δάσκαλος ζητά από τον καθένα να πει τις επιλογές του. Αν δε γνωρίζει τις λέξεις, τότε τις ονομάζει ο εκπαιδευτικός και μετά τις επαναλαμβάνει ο ίδιος. <p>Άλλη ατομική εργασία μπορεί να είναι η προεπαγγελματική δραστηριότητα: «τι δουλειά θέλω να κάνω, όταν μεγαλώσω;»</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Δίνονται ευκαιρίες έκφρασης των μαθητών για να εκφράσουν πότε νιώθουν ή νιώσανε χαρούμενοι, στεναχωρημένοι, θυμωμένοι, φοβισμένοι κ.λπ. Η έκφραση μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους (παντομίμα, ζωγραφική, αναγνώριση εικόνων, προφορικά). <p>Ασκείται επίσης με παιχνίδια ρόλων σε συστάσεις και χαιρετισμούς όταν βρεθεί σε άγνωστο περιβάλλον.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Αναπαράσταση με διάφορους τρόπους επικοινωνίας σκηνών από την καθημερινή ζωή: μεσημεριανό φαγητό, ή πώς πέρασε το Σαββατοκύριακο
<p>5. Βασικό λεξιλόγιο</p>	<p>Να λέει το όνομά του, το όνομα των γονιών του.</p> <p>Να ονομάζει διάφορα ζώα, αυτοκίνητα, φαγητά κ.λπ.</p> <p>Να μάθει ένα στοιχειώδες κοινωνικό λεξιλόγιο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Τα παιδιά καθισμένα σε κύκλο λένε το όνομά τους και δείχνουν τον εαυτό τους. ▶ Κοιτώντας φωτογραφίες ζώων ή παίζοντας με λούτρινα ζώακια τα παιδιά τα ονοματίζουν. ▶ Μέσα από εκπαιδευτικές επισκέψεις στην κοινότητα, μαθαίνει να λέει ευχαριστώ- παρακαλώ, περάστε κ.λπ.

<p>5. Βασικό λεξιλόγιο</p>	<p>Na ονομάζει τα μέλη του σώματός του.</p> <p>Na ονομάζει αντικείμενα ή συσκευές του σπιτιού, του σχολείου, της κοινότητας.</p> <p>Na χρησιμοποιεί λεξιλόγιο σχετικό με το οικογενειακό, σχολικό, κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον.</p> <p>Na χρησιμοποιεί το κατάλληλο λεξιλόγιο για τις κοινωνικές του σχέσεις.</p> <p>Na αναγνωρίζει, κατανοεί και χρησιμοποιεί λέξεις και σύμβολα για την ασφάλεια και την αυτόνομη μετακίνησή του .</p> <p>Na χρησιμοποιεί λεξιλόγιο σχετικό με τα επαγγέλματα.</p> <p>Na χρησιμοποιεί λεξιλόγιο σχετικό με δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου του.</p>	<p>► Η ονομασία των μελών του σώματός του θα γίνει πάνω του, μπροστά σε καθρέφτη, πάνω σε κούκλα, σε ζωγραφιά, με συναρμολόγηση παζλ κ.λπ.</p> <p>► Μέσα από περιοδικά να βρει όλες τις οικιακές ηλεκτρικές συσκευές ή τα είδη υγιεινής π.χ. ψυγεία, κουζίνες, νεροχύτες κ.λπ. να τις κόψει, να τις κολλήσει πάνω σ' ένα χάρτινο σπίτι και να τις ονομάσει με τη βοήθεια του δασκάλου.</p> <p>► Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να σχεδιαστεί με τα έπιπλα και τα αντικείμενα της τάξης ή με τα συγκοινωνιακά μέσα μεταφοράς (τρόλεϊ, ταξί, λεωφορείο, μετρό, μηχανάκι) Ονόμασε τα μέλη όλης της οικογένειάς σου. Ποια είναι τα έπιπλα της τάξης σου; Ποια είναι τα μαγαζιά της γειτονιάς σου; Τι πρέπει να προσέχουμε στο δάσος;</p> <p>► Υπόδυση ρόλων: όταν επισκέπτεται κάποιον συγγενή του που γιορτάζει ή όταν πηγαίνει σ' ένα γάμο, πώς θα συμπεριφερθεί και τι θα πει.</p> <p>► Εξοικείωση και χρήση κοινωνικών συμβόλων: ταμπέλες εισόδου- εξόδου, W.C., στάση λεωφορείων, εύφλεκτο υλικό, προσοχή κίνδυνος, δηλητήριο κ.λπ.</p> <p>► Ποια επαγγέλματα γνωρίζεις; Τι ρούχα φοράει ο εργάτης; Ποια εργαλεία χρησιμοποιεί; Η ενότητα αυτή θα διδαχτεί με ποικίλο εποπτικό υλικό (εικόνες, παιχνίδια τύπου κομμωτηρίου, γιατρού κ.λπ.)</p> <p>► Ποια αθλήματα σου αρέσουν; Ποια είναι τα χόμπι σου; Ενθαρρύνουμε το μαθητή για τη συμμετοχή του σε κοινωνικές λέσχες, ή πολιτιστικά προγράμματα του δήμου του.</p>
<p>6. Εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας</p>	<p>Na κάνει χρήση των νέων τεχνολογιών.</p> <p>Na κάνει χρήση των εναλλακτικών συστημάτων επικοινωνίας; Makaton, Bliss symbols.</p>	<p>► Χρήση βασικού λεξιλογίου επικοινωνίας μέσω κομπιούτερ (εικόνες Logo)</p>

3.1.3. Γενική ενότητα II: Ανάγνωση-Γραφή

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
<p>1. Προαναγνωστικό στάδιο</p>	<p>Να μάθει να αναγνωρίζει και να ταυτίζει το όνομά του, όταν το δει γραμμένο.</p> <p>Να μάθει να ταυτίζει λέξεις κοινωνικού λεξιλογίου.</p> <p>Να συνδέει τον προφορικό με το γραπτό λόγο.</p> <p>Διάβασμα εικονογραφημένων βιβλίων.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ο εκπαιδευτικός έχει φτιάξει στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης κατάλογο ονομαστικό των παιδιών με τις φωτογραφίες τους δίπλα. Κάθε πρωί βγάζει τις φωτογραφίες από τον πίνακα και κάθε παιδί που μπαίνει του ζητά να την καρφισώσει δίπλα στο όνομά του. ▶ Με διάφορες καρτέλες ο εκπαιδευτικός το ασκεί στην αναγνώριση και ταύτιση λέξεων κοινωνικού λεξιλογίου (η λίστα δίνεται παρακάτω στην αξιολόγηση). ▶ Παιχνίδια με καρτέλες που έχουν φωτογραφίες αντικειμένων και ζητείται από το παιδί να ονομάσει το αντικείμενο που δείχνει η καρτέλα και να την ταυτίσει με την καρτέλα που γράφει την αντίστοιχη λέξη. ▶ Να φτιάξουν το δικό τους βιβλίο με ζωγραφιές και ιστορίες που θα επινοήσουν τα ίδια και κάτω από τις ζωγραφιές να βάλουν την ταμπέλα με την αντίστοιχη λέξη.
<p>2. Προγραφικό στάδιο</p>	<p>Το παιδί αναπτύσσει την κινητικότητα των μεγάλων μυών.</p> <p>Το παιδί αναπτύσσει τον έλεγχο της αδρής κινητικότητας.</p> <p>Το παιδί ασκείται σε δεξιότητες οπτικοκινητικού συντονισμού.</p> <p>Να μάθει να κρατάει το μολύβι με τριποδική λαβή</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Παιχνίδια με μπάλες που περιέχουν ρυθμικές κινήσεις, ώστε να βελτιώσουμε τον συντονισμό χεριών και δακτύλων. Ρυθμικό χτύπημα της μπάλας πάνω-κάτω, αργά-γρήγορα. ▶ Το παιδί θα ασκηθεί στο να πετάει τη μπάλα στο συμπαίκτη του, στο να μεταφέρει τη λεκάνη με τα ρούχα, στο να τραβάει το καροτσάκι της λαϊκής κ.α. ▶ Θα οργανώσουμε δραστηριότητες όπως: ζωγραφική με δακτυλομπογιές, σχηματισμός μορφών πάνω στην αμμοδόχο, κόψιμο χαρτιού με ψαλίδι, πλάσιμο ζύμης για να φτιάξουμε κουλούρια, πέραςμα χαντρών για κατασκευή κολιέ, δέσιμο κορδονιών, κούμπωμα παλτού, χτύπημα ομελέτας, κάρφωμα καρφιού με σφυρί, κόψιμο ψωμιού με μαχαίρι κ.α. ▶ Ασκείται σε προγραφικές ασκήσεις Frosting χρησιμοποιώντας δακτυλομπογιές, μαρκαδόρους, τέμπερες με πινέλο

<p>Προγραφικό στάδιο (συνέχεια)</p>	<p>Ασκείται στις έννοιες προσανατολισμού πάνω-κάτω, από πάνω προς τα κάτω, από αριστερά προς τα δεξιά.</p> <p>Να μάθει να αντιγράφει κάθετη και οριζόντια γραμμή, κύκλο, τετράγωνο, τρίγωνο.</p> <p>Να κάνει χρήση διάφορων γραφικών μέσων για να γράψει τα γράμματα της αλφαβήτας.</p> <p>Να γράφει τα γράμματα της αλφαβήτας, έχοντας πρότυπο.</p> <p>Να γράφει ορισμένα από τα γράμματα της αλφαβήτας από μνήμης. (Παρατήρηση: Πρόκειται για ιδιαίτερα υψηλό στόχο που μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση επιτυγχάνει)</p> <p>Να γράφει τα γράμματα στη σωστή σειρά. (Παρατήρηση: Πρόκειται για ιδιαίτερα υψηλό στόχο που μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση επιτυγχάνει)</p>	<p>και τέλος μολύβι. Ο δάσκαλος βάζει μια πιο χοντρή λαβή στο μολύβι(π.χ. σωλήνα από καουτσούκ) για να διευκολύνει το πιάσιμο μολυβιού, όταν υπάρχουν προβλήματα.</p> <p>► Δίνουμε ασκήσεις με μπάλα ή προγραφικές ασκήσεις ή εικόνες που παριστούν αυτές τις έννοιες.</p> <p>Ζητάμε από το παιδί να μας βοηθήσει στην καθαριότητα της τάξης και του δίνουμε το βάζο να το βάλει πάνω στο τραπέζι ή του μαθαίνουμε να ξεσκονίζει το παράθυρο από πάνω προς τα κάτω και από δεξιά προς τα αριστερά.</p> <p>► Ο εκπαιδευτικός τους δίνει φύλλα με τα διάφορα σχήματα και από πάνω βάζει ένα ριζόχαρτο για να τα ξεπατικώσουν.</p> <p>► Το παιδί ασκείται στο να ακολουθεί τελείες με το δάκτυλό του, ώστε να σχηματίσει τα γράμματα της αλφαβήτας.</p> <p>Ακολουθεί με τα δάκτυλά του (δείκτη και μέσο) τα ίχνη ανάγλυφων γραμμών φτιαγμένων με πηλό.</p> <p>Μιμείται το σχηματισμό των γραμμών με κίνηση των δακτύλων στον αέρα.</p> <p>Κάνει χρήση ενός χοντρού πινέλου για να σχηματίσει μερικά γράμματα της αλφαβήτας (π.χ. ι, υ, ο) ή φτιάχνει με πλαστελίνη κάποια γράμματα.</p> <p>► Αρχικά μπορεί να τα ξεπατικώνει, ή να συμπληρώνει το μέρος του γράμματος που λείπει, ή να ακολουθεί τελείες-οδηγούς προκειμένου να φτιάξει ένα γράμμα.</p> <p>Τέλος μπορεί μόνο του να φτιάξει το γράμμα που βλέπει.</p> <p>► Γράφει μόνο του τα γράμματα της αλφαβήτας χωρίς σειρά και χωρίς να έχει μπροστά του πρότυπο γραφής.</p> <p>► Δίνονται δραστηριότητες άσκησης της οπτικής διαδοχικής μνήμης, όπως: καρτέλες με 2 ή 3 διαδοχικά αντικείμενα καθημερινής ζωής, τα οποία τα ονομάζουμε κατά σειρά και ζητάμε μετά από το παιδί να θυμηθεί ποια ήταν και σε ποια σειρά. Την ίδια δραστηριότητα την επαναλαμβάνουμε με 2 διαδοχικά γράμματα της αλφαβήτας.</p>
--	--	---

<p>3. Μηχανισμός ανάγνωσης και γραφής</p>	<p>Na αναγνωρίζει τα φωνήεντα.</p> <p>Na τα ονομάζει.</p> <p>Na τα γράφει</p> <p>Na αναγνωρίζει τα σύμφωνα.</p> <p>Na τα ονομάζει.</p> <p>Na τα γράφει.</p> <p>Na διαβάζει συλλαβές.</p> <p>Na τις αναλύει στα γράμματα που τις συνθέτουν.</p> <p>Na συνθέτει συλλαβές.</p>	<p>► Φτιάχνουμε μια καρτέλα με τα φωνήεντα και ζητάμε από το παιδί να μας δείξει ποιο είναι π.χ. το όμικρον.</p> <p>► Πάνω στην ίδια καρτέλα ζητάμε από το παιδί να μας πει ποιο είναι το φωνήεν που του δείχνουμε.</p> <p>Παροτρύνουμε το παιδί να ακούσει με προσοχή τον δάσκαλο, καθώς παράγει μεμονωμένους τους ήχους των γραμμάτων.</p> <p>Βοηθάμε το παιδί να αναπαράγει τον ήχο μπροστά σε καθρέφτη, για να δει και να αισθανθεί πώς παράγεται ο ήχος.</p> <p>► Φτιάχνει με πλαστελίνη τα φωνήεντα που του ζητάμε.</p> <p>► Δίνουμε στο παιδί καρτέλα με μία λέξη (π.χ. παπί) και του ζητάμε να βάλει σρ έναν κύκλο κάποιο συγκεκριμένο σύμφωνο (το πι). Προφέρουμε κι άλλες λέξεις που αρχίζουν ή τελειώνουν με το συγκεκριμένο ήχο.</p> <p>Φτιάχνουμε σε ένα χαρτόνι έναν πίνακα π.χ. με τα ονόματα των παιδιών της τάξης, υπογραμμίζοντας το πρώτο γράμμα (φωνήεν ή σύμφωνο) ή αναζητώντας ένα συγκεκριμένο σύμφωνο μέσα στο όνομα.</p> <p>► Στην παραπάνω καρτέλα με τη μία λέξη δείχνουμε ένα σύμφωνο (το πι) και ζητάμε από το παιδί να μας το ονομάσει.</p> <p>► Στην ίδια καρτέλα κάτω από τη λέξη παπί γράφουμε την ίδια λέξη χωρίς όμως το σύμφωνο (πα_)και ζητάμε από το παιδί να το συμπληρώσει.</p> <p>► Δίνουμε στο παιδί καρτέλες με δυσύλλαβες λέξεις και του ζητάμε να τις κόψει σε δύο κομμάτια και να μας διαβάσει τις φωνούλες που βλέπει.(π.χ. νε-ρό)</p> <p>► Τις δύο παραπάνω συλλαβές να τις χωρίσει σε γράμματα (ν-ε, ρ-ό).</p> <p>► Πάνω σε μια καρτέλα έχουμε ζωγραφίσει μερικά μισά αντικείμενα π.χ. μισή φρατζόλα ψωμί και από κάτω έχουμε βάλει τη συλλαβή ψω, ενώ κάπου αλλού στην καρτέλα υπάρχει το άλλο μισό ψωμί με την υπόλοιπη συλλαβή (μι). Ζητάμε από το παιδί να ενώσει με μια γραμμή τις δύο συλλαβές ώστε να έχουμε ολόκληρη</p>
--	---	--

<p>Μηχανισμός ανάγνωσης και γραφής(συνέχεια)</p>	<p>Na αναγνωρίζει (διαβάζει) λέξεις. (Παρατήρηση: Πρόκειται για ιδιαίτερα υψηλό στόχο που μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση επιτυγχάνει)</p> <p>Na γράφει λέξεις. (Παρατήρηση: Πρόκειται για ιδιαίτερα υψηλό στόχο που μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση επιτυγχάνει)</p>	<p>τη λέξη και τη ζωγραφιά ψωμί. Επιδιώκουμε πάντα τα μισά αντικείμενα της καρτέλας να συνιστούν μια ενότητα (π.χ. κολατσιό στο σχολείο).</p> <p>► Το παιδί μπορεί να ασκηθεί αρχικά στην αναγνώριση κοινωνικών συμβόλων, στην από μνήμης ονομασία τους και μετά στην ανάγνωσή τους. (π.χ. τουαλέτες ανδρών- γυναικών, έξοδος κίνδυνος). Επίσης μπορεί να ασκηθεί να διαβάζει ετικέτες ρούχων: φτιάχνουμε κάρτες με ετικέτες που αναγράφουν το ρούχο και έχουν και την αντίστοιχη εικόνα (π.χ. φούστα, παλτό, μπλούζα, παντελόνι, σακάκι, μπουφάν) LDA</p> <p>Η δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί και με πραγματικά ρούχα σε συνδυασμό και με παντομίμα. Ξεκινάει ο εκπαιδευτικός δηλώνοντας π.χ. ότι είναι χειμώνας με πολύ κρύο, χιόνι κ.λπ. και ότι πρέπει να ντυθεί για να βγει έξω. Τότε κάθε μαθητής παίρνει το ρούχο που θέλει (π.χ. παλτό), το ονομάζει (προφορικός λόγος) και το πηγαίνει στο δάσκαλο για να του το φορέσει (αυτο-υπηρέτηση). Τέλος διαλέγει την αντίστοιχη κάρτα που γράφει τη λέξη παλτό, την παίρνει και κάθεται στη θέση του.</p> <p>► Μετά από μια δραστηριότητα μαγειρικής στην τάξη (π.χ. προετοιμασία κέικ) φτιάχνουμε έναν κατάλογο με τα υλικά που χρειάστηκαν κόβοντας εικόνες από διαφημιστικά των σουπερ- μάρκετ και γράφοντας δίπλα τη λέξη που αντιστοιχεί (π.χ.αλεύρι, ζάχαρι, γάλα, αυγά)</p> <p>Ετοιμάζουμε ένα βασικό λεξιλόγιο καθημερινής ζωής με εικόνες, όπως: πόρτα, νερό, φαγητό, ψωμί, τυρί, τρέχω, διαβάζω, παίζω, πιάτο, πιρούνι, κουτάλι, μαχαίρι, ποτήρι, ρούχο, μολύβι, τετράδιο κ.λπ. Το παιδί μπορεί καθημερινά να ασκείται σε αυτό το λεξιλόγιο, ώστε αρχικά να κατανοήσει την εικόνα, μετά να τη συνδέσει με τη συγκεκριμένη λέξη, στη συνέχεια να την ονομάζει από μνήμης και να τη διαβάζει και τέλος να τη γράφει.</p> <p>Ο τρόπος εκμάθησης της γραφής μιας λέξης μπορεί να γίνει υπό τύπου παιχνιδιού με 5 βήματα:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Κοίτα τη λέξη 2. Άκου τη λέξη 3. Κλείσε τα μάτια και δες τη λέξη 4. Γράψε τη λέξη 5. Δες αν έγραψες σωστά τη λέξη
---	---	--

<p>4. Ο γραπτός λόγος ως μέσον επικοινωνίας</p>	<p>Να γράφει το όνομά του.</p> <p>Να γράφει ή να αντιγράφει τη διεύθυνσή του.</p> <p>Να συμπληρώνει ένα έντυπο αίτησης με τα προσωπικά του στοιχεία (όνομα, επώνυμο, διεύθυνση, τηλέφωνο, ημερομηνία γέννησης)</p>	<p>► Φτιάχνουμε εμείς ένα αυτοσχέδιο puzzle: πάνω σε χαρτόνι γράφουμε το όνομα του παιδιού με χοντρό μαρκαδόρο, στη συνέχεια κόβουμε ασύμμετρα το κάθε γράμμα ξεχωριστά και τέλος δίνουμε στο παιδί ανακατεμένα όλα τα γράμματα του ονόματός του και του ζητάμε να τα βάλει στη σωστή σειρά.</p> <p>Μαθαίνει να σχηματοποιεί τα γράμματα του ονόματός του χρησιμοποιώντας πηλό.</p> <p>► Ασκείται το παιδί να γράφει το όνομα και τη διεύθυνσή του πάνω σε ταχυδρομικό φάκελο, προκειμένου να στείλει σε ένα αγαπημένο του πρόσωπο μια ζωγραφιά του. Το πρόγραμμα θα συνεχιστεί με επίσκεψη στο ταχυδρομείο (αυτοεξυπηρέτηση-κυκλοφοριακή αγωγή), όπου θα πάρουν μέρος στη συναλλαγή για αγορά γραμματοσήμου (αριθμητική ενότητα και προφορικός λόγος), θα μάθουν πώς πρέπει να συμπεριφερθούν στον υπάλληλο και τη διαδικασία αποστολής του φακέλου τους (κοινωνικές δεξιότητες).</p> <p>► Η δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί με διάφορα έντυπα αιτήσεων (π.χ. ταχυδρομική επιταγή, έντυπο τραπεζής)</p>
<p>Ο γραπτός λόγος ως μέσον επικοινωνίας (συνέχεια)</p>	<p>Να γράφει λέξεις που να συνθέτουν μια ενότητα</p> <p>Να διαβάζει βασικές λέξεις του κοινωνικού λεξιλογίου</p> <p>Να διαβάζει λέξεις που συνθέτουν μια ενότητα.</p>	<p>► Διαθεματική δραστηριότητα</p> <p>Να φτιάξει μια λίστα με ψώνια από το σούπερ- μάρκετ. Να κόψει από διαφημιστικά έντυπα εικόνες απορρυπαντικών, τροφίμων κ.λπ. και να φτιάξει τη λίστα του με τις εικόνες, στη συνέχεια να γράψει τις λέξεις που αντιστοιχούν και να βάλει δίπλα τις τιμές που νομίζει ότι κοστίζουν. Τέλος η δραστηριότητα αυτή θα ολοκληρωθεί με πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής από το σχολείο στο σούπερ μάρκετ και με αγορά κάποιων πραγμάτων από τη λίστα που έφτιαξε.</p> <p>► Έχει προηγηθεί η άσκηση του παιδιού στο προαναγνωστικό στάδιο και εδώ ασκείται στην ανάγνωση των ίδιων λέξεων της λίστας.</p> <p>► Μετά τη συμμετοχή του στη δραστηριότητα της κηπουρικής (άσκηση σε προεπαγγελματικές δεξιότητες), ζητάμε από το παιδί να ζωγραφίσει ή να βρει εικόνες με τα εργαλεία ή τον εξοπλισμό που χρειάστηκε (τσάπα, τσουγκράνα, σκαλιστήρι, φτυάρι, ποτιστήρι, γάντια, φόρμα</p>

<p>Ο γραπτός λόγος ως μέσον επικοινωνίας (συνέχεια)</p>	<p>Να διαβάζει μια πρόταση.</p>	<p>εργασίας), να τις κόψει, να τις κολλήσει σ' ένα μεγάλο χαρτόνι και δίπλα σε κάθε εικόνα να του γράψουμε την αντίστοιχη λέξη. Εξελίσσοντας τη δραστηριότητα σε ομαδικό παιχνίδι (άσκηση σε κοινωνικές δεξιότητες), τα παιδιά κάθονται σε ένα κύκλο, στο κέντρο του κύκλου βάζουμε το χαρτόνι με τις εικόνες-λέξεις των εργαλείων, μοιράζουμε σε κάθε παιδί μια καρτέλα με μία λέξη και όταν έρθει η σειρά του, του ζητάμε να σηκωθεί και να βάλει την καρτέλα του εκεί που γράφει την ίδια λέξη και τέλος, αφού κάνει την ταύτιση βλέποντας την εικόνα να μας ονομάσει και τη λέξη.</p> <p>Να κάνει λίστα με κάποια χρώματα (κόκκινο, πράσινο, κίτρινο) και δίπλα μπορεί να βάζει τις αντίστοιχες ποδοσφαιρικές ομάδες (Ολυμπιακός, Παναθηναϊκός, ΑΕΚ).</p> <p>Να φτιάξει ένα λεύκωμα με φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων πάνω σε επαγγέλματα που γνωρίζει και δίπλα να γράψει ο δάσκαλος το κάθε επάγγελμα.</p> <p>Άλλη δραστηριότητα είναι η άσκηση των μαθητών σε διαφορετικές γεύσεις. Έχουμε ομοιόμορφα μπουκαλάκια με ετικέτες όπου αναγράφονται οι κατάλληλες λέξεις (π.χ. αλάτι, πιπέρι, καφές, ζάχαρη) και το αντίστοιχο περιεχόμενο. Βάζουμε το μαθητή να δοκιμάσει την κάθε γεύση και να διαβάσει την ετικέτα.</p> <p>Παρόμοια δραστηριότητα μπορεί να αναπτυχθεί για την άσκηση της αφής, χρησιμοποιώντας υφασμάτινα σακουλάκια που περιέχουν π.χ. σχολικά είδη (γόμα, ξύστρα, χάρακα, μολύβι, κασετίνα). Ζητάμε από το παιδί να ψηλαφίσει ένα σακουλάκι και να μας πει τι περιέχει. Στη συνέχεια διαλέγει την καρτέλα που γράφει και έχει και ζωγραφισμένο το αντικείμενο που ψαχούλεψε.</p> <p>► Δουλεύοντας μια προεπαγγελματική δραστηριότητα, π.χ. κόψιμο χαρτιού με ψαλίδι, δίνουμε τις οδηγίες σε κάθε αναλυτικό βήμα προφορικά, πρακτικά, αλλά και γραπτά με τις αντίστοιχες εικόνες (π.χ. πιάσε το ψαλίδι, πέρνα τα δάκτυλά σου, άνοιξε το πρώτα στον αέρα- άσκηση ψαλιδίσματος, ψαλίδισε τυχαία ένα κομμάτι χαρτί, ψαλίδισε πάνω σε οριζόντια/κάθετη/ ζικ-ζακ γραμμή ή πάνω σε καμπύλη/ κύκλο). Σε αυτή τη δραστηριότητα χρησιμοποιούμε το λεξιλόγιο που έχουμε δουλέψει στις προηγούμενες ασκήσεις.</p>
--	---------------------------------	--

<p>γραφτός λό- γος ως μέσον επικοινωνίας (συνέχεια)</p>	<p>Να γράφει μια πρόταση.</p> <p>Να μάθει να διαβάζει ανακοινώσεις με σύμβολα ή με εικόνες στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.</p> <p>Να μάθει να χρησιμοποιεί μια υποτυπώδη βιβλιοθήκη που θα υπάρχει μέσα στην τάξη.</p>	<p>► Αντιγράφει τις παραπάνω οδηγίες. Στην ενότητα αυτή μπορούμε να δοκιμάσουμε και τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή. Το παιδί μπορεί ν' ανταποκριθεί σταδιακά στη χρήση του πληκτρολόγιου, ώστε αρχικά να μάθει να βρίσκει κάποια γράμματα, στη συνέχεια να φτιάχνει μικρές λεξούλες. Η χρήση του υπολογιστή μπορεί να απλοποιηθεί, αν κάθε πλήκτρο έχει ένα διαφορετικό χρώμα και μπροστά στο παιδί υπάρχει καρτέλα με τα γράμματα και το αντίστοιχο χρώμα που έχουν.</p> <p>► Στην τάξη υπάρχει απαραίτητα πίνακας ανακοινώσεων και προσπαθούμε να τον εμπλουτίσουμε καθημερινά, π.χ. Σήμερα είναι τα γενέθλια του Κώστα. Σήμερα η τάξη θα φτιάξει κουλούρια. Σήμερα είναι Δευτέρα. Οι ανακοινώσεις μπορεί να γίνονται με ζωγραφιές, φωτογραφίες, εικόνες, λέξεις.</p> <p>► Ο εκπαιδευτικός κάνει ταξινόμηση των βιβλίων της τάξης σε παραμύθια, δραστηριότητες αισθητικής αγωγής, κατασκευές, γλώσσα, μαθηματικά, κοινωνικές δραστηριότητες, αυτοεξυπηρέτησης κ.λπ., τα τοποθετεί στη βιβλιοθήκη και αναγράφει αντίστοιχες ταμπέλες. Καθημερινά ζητά από τον υπεύθυνο τάξης να του φέρει ένα βιβλίο από την κατηγορία που θέλει να διδάξει το μάθημα της ημέρας.</p>
--	--	--

Παρατηρήσεις

- Στο σημείο αυτό χρειάζεται να επισημανθεί ότι απαιτείται σταδιακή μετάβαση ως προς το γνωστικό αντικείμενο Επικοινωνιακές Δεξιότητες-Γλώσσα από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο. Αυτό σημαίνει ότι καλείται ο εκπαιδευτικός στο Δημοτικό Σχολείο να αξιοποιήσει σχετικά στοιχεία από το Νηπιαγωγείο. Στα πλαίσια παραδείγματος χάριν της παραγωγής λόγου να προσπαθεί ώστε το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση να χρησιμοποιεί (όσον αυτό είναι δυνατό) αρχικά μονοσύλλαβες λέξεις και στη συνέχεια δισύλλαβες, τρισύλλαβες ή πολυσύλλαβες λέξεις.
- Επιπλέον καλείται να εκπαιδεύσει το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση στη χρήση ενός κοινωνικού λεξιλογίου. Το κοινωνικό λεξιλόγιο απαρτίζεται από βασικές λέξεις, (όπως παραδείγματος χάριν ναι, όχι, νερό, ευχαριστώ, γεια, βοήθεια, κ.λπ.) μέσω των οποίων το παιδί μπορεί να εκφράσει τις βιολογικές και κοινωνικές του ανάγκες και εξυπηρετούν ένα μίνιμουμ επικοινωνίας με το κοινωνικό του περιβάλλον.
- Κάποιοι διδακτικοί στόχοι που τίθενται (και οι σχετικές προτάσεις που παρουσιάζονται) είναι ιδιαίτερα υψηλοί και μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση μπορεί να επιτύχει.

3.2. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

3.2.1. Φιλοσοφία, σκοποί και στόχοι

Η διδασκαλία Μαθηματικών σε παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση αποτελεί μια διδακτική πρόκληση. Η αφηρημένη φύση του αντικειμένου, με την αυστηρή ιεράρχηση των εννοιών, την πολλαπλότητα στους τρόπους αναπαράστασης της γνώσης και τη συνεχή ανάγκη για προσαρμοστική χρήση των ποικίλων δεξιοτήτων (ιδιαίτερα αυτών της επίλυσης προβλημάτων) θέτουν σε δοκιμασία τις ικανότητες των παιδιών της συγκεκριμένης ομάδας και κάνουν απαραίτητη τη χρήση ειδικών θεωρητικών και μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Παράδειγμα ειδικής θεωρητικής προσέγγισης αποτελεί η αποδοχή του γεγονότος ότι οι μαθηματικές έννοιες και δεξιότητες είναι μεν δύσκολες για τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση, αλλά ταυτόχρονα αρκετές από αυτές είναι απαραίτητες για την επίτευξη ενός αποδεκτού επιπέδου ανεξάρτητης και αυτόνομης διαβίωσης. Συνεπώς, στο πλαίσιο των ατομικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει να αποδίδεται στα Μαθηματικά επαρκής χρόνος διδασκαλίας, ο οποίος θα πρέπει, βέβαια, να διατίθεται για τη μαθηματική κάλυψη των λειτουργικών αναγκών του μαθητή και όχι για την τυπική προσφορά γνώσεων που αντλούν τη νομιμοποίησή τους μόνο από το γεγονός ότι περιλαμβάνονται στα προγράμματα της γενικής εκπαίδευσης. Παράδειγμα ειδικής μεθοδολογικής προσέγγισης αποτελεί η ένταξη των μαθηματικών δραστηριοτήτων σε πλαίσια αυθεντικών καταστάσεων της καθημερινής ζωής με άμεσες πρακτικές εφαρμογές, καθώς και ο αυστηρός περιορισμός της χρήσης συμβόλων κατά τη διδασκαλία.

Τα ειδικά γνωστικά χαρακτηριστικά των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση και ιδιαίτερα οι δυσκολίες αφηρημένης σκέψης και μεταφοράς μάθησης επιβάλλουν την εφαρμογή μιας διδασκαλίας που θα γίνεται με αργό ρυθμό και θα επιδιώκει να καλύψει τις μαθηματικές ανάγκες συγκεκριμένων καταστάσεων του άμεσου περιβάλλοντος του παιδιού. Επειδή αυτό το περιβάλλον μπορεί να το γνωρίζει μόνο ο εκπαιδευτικός που εργάζεται με κάθε συγκεκριμένο παιδί, οι ενότητες, οι στόχοι και οι δραστηριότητες του παρόντος προγράμματος θα πρέπει να θεωρηθούν ως προτάσεις υλοποίησης της φιλοσοφίας που αναπτύσσεται παραπάνω και όχι ως τελικά προϊόντα για γενική χρήση. Η επιτυχία της διδασκαλίας που θα στηριχθεί στο παρόν πρόγραμμα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις τροποποιήσεις και τις προσαρμογές που θα κάνει ο κάθε εκπαιδευτικός, προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες των παιδιών που καλείται να διδάξει. Ο προσδιορισμός αυτών των αναγκών ασφαλώς προϋποθέτει μια καλά οργανωμένη διαδικασία αξιολόγησης, αλλά και μια σαφή άποψη για τη διδασκαλία των Μαθηματικών σε παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το παρόν πρόγραμμα αντιμετωπίζεται ως συνέχεια του αντίστοιχου προγράμματος για τις ηλικίες 4 – 7 ετών και, κυρίως, ως προετοιμασία και εισαγωγή του προγράμματος για τις ηλικίες άνω των 14 ετών. Για το λόγο αυτό οι περισσότερες δραστηριότητες έχουν ένα χαρακτήρα εξοικείωσης και συμμετοχής σε σχετικές δραστηριότητες και όχι πλήρους κατάκτησης τελικών γνώσεων. Η ολοκλήρωση των περισσότερων από τις γνώσεις που εισάγονται στο παρόν πρόγραμμα θα γίνει στο επόμενο στάδιο της εκπαίδευσης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση.

Ο βαθμός εξάντλησης του κάθε στόχου σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση παιδιού θα πρέπει να κρίνεται από τον εκπαιδευτικό με βάση τα στοιχεία που θα συγκεντρώνει καθημερινά κατά την επαφή του με το συγκεκριμένο παιδί. Το σημαντικό είναι να μη ζητείται από το παιδί η εφαρμογή δεξιοτήτων, οι οποίες περιέχουν προαπαιτούμενα τα οποία δεν έχουν κατακτηθεί.

Επίσης, οι δραστηριότητες που προτείνονται στο παρόν πρόγραμμα ως πλαίσιο κατάκτησης των διαφόρων των μαθηματικών δεξιοτήτων θα πρέπει ασφαλώς να προσαρμόζονται στα

χαρακτηριστικά του άμεσου περιβάλλοντος στο οποίο λαμβάνει χώρα η διδασκαλία, ώστε να είναι όσο το δυνατό πιο κατανοητές από τα παιδιά. Είναι σημαντικό να χρησιμοποιείται πάντα ένα πλαίσιο εφαρμογών καθημερινής ζωής ως βάση εκκίνησης των μαθηματικών δραστηριοτήτων, προκειμένου να κατανοηθεί η χρησιμότητα των Μαθηματικών.

Είναι σημαντικό να κατανοηθεί από τον εκπαιδευτικό ότι τα Μαθηματικά είναι ένα εργαλείο για την αντιμετώπιση των αναγκών της ζωής και όχι αυτοσκοπός.

Θεματικές Ενότητες	Διδακτικοί στόχοι	Ενδεικτικές δραστηριότητες
<p>1. Συμμετοχή σε δραστηριότητες που περιλαμβάνουν προμαθηματικές και μαθηματικές έννοιες και δεξιότητες.</p>	<p>Να ακούει ιστορίες και να παίρνει μέρος σε διάφορων ειδών δρώμενα που έχουν έντονες προμαθηματικές και μαθηματικές αναφορές.</p> <p>Να αναφέρεται στα προμαθηματικά – μαθηματικά στοιχεία των ιστοριών και των καταστάσεων που βιώνει στο πλαίσιο της διδασκαλίας και να τα συνδέει με τις καθημερινές του δραστηριότητες.</p>	<p>► Παρακολουθεί τη διήγηση, την ανάγνωση, την εικονιστική ή τη δραματοποιημένη παρουσίαση απλοποιημένων ιστοριών, που χρησιμοποιούν την πλοκή και τα στοιχεία γνωστών παραμυθιών στα οποία οι ποσότητες, τα μεγέθη και οι αριθμοί παίζουν ένα καίριο ρόλο (π.χ. Τα τρία γουρουνάκια, Η Χιονάτη και οι επτά νάνοι, Ο καλός γίγαντας, Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ, Η μαγική φασολιά, Η ιστορία του γιασεμιού). Οι ιστορίες αυτές χρησιμοποιούνται για να κατανοήσει σταδιακά το παιδί ότι περιβαλλόμαστε από Μαθηματικά. Είναι σημαντικό οι ιστορίες και η ορολογία να προσαρμοστούν στα στοιχεία του άμεσου περιβάλλοντος του παιδιού. Τα μαθηματικά στοιχεία των ιστοριών υπερτονίζονται με διάφορα μέσα όπως ο τόνος της φωνής, οι κινήσεις, οι εικόνες, τα χρώματα. Ως υλικό για τις δραστηριότητες αυτές μπορούν να χρησιμεύσουν και περιστατικά της καθημερινής ζωής, όπως ένα πάρτι γενεθλίων. Ο αριθμός των παιδιών, η ώρα έναρξης και λήξης, η ποσότητα των κερασμάτων είναι μερικά από τα αριθμητικά στοιχεία της δραστηριότητας που μπορούν να αξιοποιηθούν. Είναι ιδιαίτερα θετικό να γίνει μια προσπάθεια σύνδεσης με το πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου, διαμέσου του τονισμού των χωροχρονικών στοιχείων των ιστοριών.</p> <p>► Μετά από επανειλημμένες παρουσιάσεις των παραμυθιών – ιστοριών τίθενται ερωτήσεις σχετικές με τα προμαθηματικά – μαθηματικά τους στοιχεία (π.χ. «πόσα ήταν τα γουρουνάκια;»). Μετά την απάντηση (η οποία όταν δεν μπορεί να δοθεί από τα παιδιά παρέχεται άμεσα από τον εκπαιδευτικό) αναλαμβάνονται δραστηριότητες με προμαθηματικό – μαθηματικό περιεχόμενο όπως το φούσκωμα τόσων μπαλονιών όσοι οι ήρωες μιας ιστορίας, το μοίρασμα τροφής (π.χ. καραμέλες) ανάλογα με τις διαστάσεις (μέγεθος) των ηρώων (ο γίγαντας πολλές καραμέλες, ο νάνος λίγες) κ.λπ. Επίσης μπορούν να</p>

		<p>αναζητηθούν στοιχεία του άμεσου περιβάλλοντος που είναι στον ίδιο πληθικό αριθμό με τον αριθμό των ηρώων μιας ιστορίας (π.χ. όσα ήταν τα γουρουνάκια τόσα είναι και τα παράθυρα της τάξης). Η έμφαση στις δραστηριότητες αυτές δεν είναι στον ακριβή χειρισμό γνώσεων και δεξιοτήτων, αλλά στην επισήμανση και αποδοχή του γεγονότος ότι τα Μαθηματικά είναι δομικό στοιχείο όλων των καταστάσεων, πραγματικών και φανταστικών, στις οποίες εμπλέκεται ο άνθρωπος.</p>
<p>2. Εξοικείωση με την καθημερινή λειτουργική χρήση βασικών προμαθηματικών δεξιοτήτων και εννοιών στο άμεσο περιβάλλον και σε άλλα σχέτικά με το παιδί πλαίσια.</p>	<p>Να παίρνει μέρος σε δραστηριότητες στις οποίες οι διαφορές και οι ομοιότητες προσώπων, αντικειμένων και καταστάσεων χρησιμοποιούνται για στοιχειώδεις διαχωρισμούς και ταυτίσεις.</p> <p>Να παίρνει μέρος σε δραστηριότητες στις οποίες γίνονται ταυτίσεις και διαχωρισμοί εικονιστικών αναπαραστάσεων, τόσο μεταξύ τους όσο και με πραγματικά πρόσωπα, αντικείμενα και καταστάσεων.</p> <p>Να συμμετέχει σε δραστηριότητες κατηγοριοποίησης.</p>	<p>► Επισημαίνεται η ανάγκη για τακτοποίηση των υλικών της τάξης και διαφόρων χώρων του σχολείου, καθώς και αντικειμένων τα οποία επί τούτου μεταφέρονται στη σχολική αίθουσα (π.χ. εργαλεία, σκεύη, υλικά ζωγραφικής κ.λπ.) με κριτήριο διαφορές και ομοιότητες χρήσης, μεγέθους, υφής κ.ά. Τα προς τακτοποίηση υλικά πρέπει να είναι απόλυτα ίδια κατά ομάδες και απόλυτα διαφορετικά από τα υλικά των άλλων ομάδων (π.χ. απόλυτα ίδια κουτάλια, που διαφέρουν πλήρως από απόλυτα ίδια σφυριά). Εφαρμόζονται οι δραστηριότητες με παράλληλη λεκτική επένδυση του τύπου «αυτό το χρησιμοποιούμε για να τρώμε, αυτό το χρησιμοποιούμε για να καρφώνουμε, είναι διαφορετικά – τα βάζουμε χώρια», «αυτό είναι από ξύλο και αυτό είναι από ξύλο, είναι ίδια – τα βάζουμε μαζί». Τα αντικείμενα τοποθετούνται σε ειδικούς χώρους που πιθανόν υπάρχουν στο σχολείο (ράφια) ή σε μεγάλα κουτιά για να αισθητοποιείται η έννοια της διάκρισης και της ταύτισης. Στη συνέχεια μπορούν να τοποθετηθούν σε κύκλους, τετράγωνα, τρίγωνα κ.λπ. φτιαγμένα με σχοινί, με κιμωλία ή όποιο άλλο πρόσφορο υλικό, γεγονός που παράλληλα με την εξυπηρέτηση της διάκρισης – ταύτισης αποτελεί και εισαγωγή στη στοιχειώδη αναγνώριση των γεωμετρικών σχημάτων.</p> <p>► Το παιδί κάνει ταυτίσεις και διακρίσεις μεταξύ εικόνων και μεταξύ εικόνων και πραγματικών καταστάσεων στις οποίες εμφανίζονται οικεία πρόσωπα, ζώα, σκεύη, εργαλεία κ.λπ.</p> <p>► Πράγματα του άμεσου περιβάλλοντος ξεκινώντας από τρόφιμα, έπιπλα,</p>

Εξοικείωση με την καθημερινή λειτουργική χρήση βασικών προμαθηματικών δεξιοτήτων και εννοιών στο άμεσο περιβάλλον και σε άλλα σχετικά με το παιδί πλαίσια (συνέχεια)

Να παίρνει μέρος σε δραστηριότητες με θέμα τις ποσοτικές συγκρίσεις «όλα – τίποτα ή κανένα» (ανάλογα με το υλικό), «πολλά – λίγα ή πολύ – λίγο».

ρούχα κ.λπ. τοποθετούνται σε κατηγορίες και ομάδες με βάση ποικιλία κριτηρίων. Αξιοποιούνται αρχικά οι εμπειρίες του παιδιού από τις διακρίσεις – ταυτίσεις και στη συνέχεια κατηγοριοποιούνται αντικείμενα που «ταιριάζουν» ή «πάνε μαζί» (π.χ. αντικείμενα μιας σχολικής τσάντας και αντικείμενα του ντουλαπιού μιας κουζίνας), παρόμοια αντικείμενα (π.χ. ρόδες αυτοκινήτων που διακρίνονται από στεφάνια γυμναστικής, τσέρκια και ρόδες ποδηλάτου), αντικείμενα με παρόμοιες ή διαφορετικές ιδιότητες (π.χ. μεταλλικά αντικείμενα – χάρτινα αντικείμενα), αντικείμενα σε συναφείς ποσότητες (π.χ. πολλά – λίγα). Η τελευταία κατηγοριοποίηση αποτελεί εισαγωγή στις δραστηριότητες απαρίθμησης και βέβαια γίνεται με εκτίμηση, χωρίς χρήση της ακολουθίας των αριθμών. Κατηγοριοποιήσεις γίνονται από όσο το δυνατό περισσότερες αισθητηριακές οδούς (π.χ. από τη γεύση – γλυκό, αλμυρό, ξινό, πικρό, από την όσφρηση – λουλούδια, ρούχα, τρόφιμα). Κριτήρια κατηγοριοποίησης που αξίζει να χρησιμοποιηθούν σε σχετικές δραστηριότητες είναι το μέγεθος και το βάρος, σε αδρές πάντοτε εκτιμήσεις. Κατηγοριοποιήσεις γίνονται και σε εικονιστικό υλικό.

► Τα παιδιά μπαίνουν στην τάξη και βγαίνουν από αυτήν, γεμίζουν και αδειάζουν κουτιά, κασετίνες σακούλες κ.λπ. και γενικά χειρίζονται ποικιλία υλικών στο πλαίσιο ιστοριών που σχετίζονται με τις καθημερινές τους δραστηριότητες, έτσι ώστε να αισθητοποιούνται οι πρωτοποσοτικές έννοιες (π.χ. όλα τα παιδιά κάθονται στις καρέκλες – κανένα παιδί δεν κάθεται στις καρέκλες, πολλοί μαρκαδόροι είναι μέσα στην κασετίνα – λίγοι μαρκαδόροι είναι μέσα στην κασετίνα). Βαθμιαία οι έννοιες διευρύνονται, πάντα όμως μέσα από συγκεκριμένες και καθημερινές δραστηριότητες (π.χ. πολύς ή λίγος αέρας σε ένα μπαλόνι, πολύ ή λίγο κρεμοσάπουνο στα χέρια, πολλά παιδιά – πολλές καρέκλες, λίγα παιδιά – λίγες καρέκλες). Ιδιαίτερα η έννοια «λίγο» μπορεί να προσεγγισθεί διαμέσου της μερικής ικανοποίησης άμεσων αναγκών, όπως η πείνας ή η δίψα (π.χ. δίνω στο παιδί λίγο νερό, λίγο ψωμί κ.λπ. που δεν καλύπτουν τις ανάγκες τους.)

Εξοικείωση με την καθημερινή λειτουργική χρήση βασικών προμαθηματικών δεξιοτήτων και εννοιών στο άμεσο περιβάλλον και σε άλλα σχετικά με το παιδί πλαίσια (συνέχεια)

Να παίρνει μέρος σε δραστηριότητες με θέμα τις ποσοτικές συγκρίσεις «μεγάλο–μικρό», «ψηλό–κοντό».

Να παίρνει μέρος σε χειρισμούς και μετασχηματισμούς διαφόρων υλικών, με τους οποίους θα αποδεικνύεται ότι μόνο η αφαίρεση ή η πρόσθεση επηρεάζουν την αρχική ποσότητα του υλικού, ενώ οι αλλαγές στην εξωτερική μορφή αφήνουν την ποσότητα αμετάβλητη.

Να συμμετέχει σε δραστηριότητες στις οποίες χρησιμοποιείται χορωδιακά και ατομικά η ακολουθία των αριθμών για στοιχειώδεις απαριθμήσεις, προκειμένου να αποκτηθεί η ίδια η λεκτική αλυσίδα και όχι η αντίληψη της σχέσης μεταξύ αριθμών.

Να παίρνει μέρος σε δραστηριότητες με θέμα την αντιστοίχιση ένα προς ένα και τη χρήση της ποσοτικής σύγκρισης «τόσα – όσα».

► Γίνονται συγκρίσεις παιχνιδιών (π.χ. μπάλες, κούκλες, πύργοι από τουβλάκια κ.λπ.), δέντρων της αυλής, προσώπων του σχολείου, αυτοκινήτων της γειτονιάς και γενικά οντοτήτων που βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον του παιδιού και έχουν σαφείς διαφορές ως προς το μέγεθος και το ύψος.

► Στο πλαίσιο μιας υποθετικής ή πραγματικής σχολικής γιορτής σημειώνεται με χρωματιστή πλαστική ταινία ή μαρκαδόρο η στάθμη σε διαφανή μπουκάλια αναψυκτικών. Το περιεχόμενο μεταγγίζεται σε διαφανή ποτήρια, στα οποία γίνεται επίσης σημείωση της στάθμης. Επισημαίνεται ότι το μπουκάλι με το ποτό που κανένας δεν προτίμησε να πιει, μετά το τέλος της γιορτής γεμίζει πάλι μέχρι το σημείο που έχει επιλεγεί, με τα περιεχόμενα των ποτηριών στα οποία είχε μοιραστεί, ενώ η στάθμη στα μπουκάλια των οποίων το περιεχόμενο καταναλώθηκε έχει αλλάξει. Το ίδιο ισχύει και για διάφορες μεταγγίσεις του περιεχομένου των ποτηριών. Ανάλογα σενάρια μπορούν να γίνουν με πολλά υλικά όπως νερό, πορτοκαλάδα, άμμος, αλεύρι, πλαστελίνη κ.λπ. Το σημαντικό είναι ο τονισμός της πρόσθεσης ή αφαίρεσης, ως παράγοντα αλλαγής της ποσότητας, πάντα στο πλαίσιο μιας ιστορίας.

► Τα παιδιά μετρούν χορωδιακά μαζί με τον εκπαιδευτικό, αλλά και ατομικά, συλλογές αντικειμένων (π.χ. τηλεκάρτες, εισιτήρια), ενέργειες (π.χ. χτύπημα στην πόρτα ή σε ένα τύμπανο, παλαμάκια) και γενικά ό,τι μπορεί να μετρηθεί.

► Στρώσιμο τραπέζιου με αντιστοιχία σκευών και ατόμων, με παράλληλες αναφορές στις σχετικές καταστάσεις του σπιτιού. Μοίρασμα αντικειμένων, τροφίμων κ.λπ. με πρακτικό τρόπο «ένα ο Νίκος, ένα η Ελένη, ένα ο Πέτρος...» και απαρίθμηση τόσο των μαθητών όσο και των αντικειμένων. Στο σημείο αυτό μπορούν να χρησιμοποιηθούν κάποια από τα παραμύθια (π.χ. Η Χιονάτη και οι επτά νάνοι) και να δομηθεί μια διαθεματική διδασκαλία, αφού σε ένα τέτοιο πλαίσιο μπορεί να γίνει γλωσσική άσκηση (σκεύη, υλικά, έπιπλα, συνήθειες), άσκηση κοινωνικών

<p>Εξοικείωση με την καθημερινή λειτουργική χρήση βασικών προμαθηματικών δεξιοτήτων και εννοιών στο άμεσο περιβάλλον και σε άλλα σχετικά με το παιδί πλαίσια (συνέχεια)</p>	<p>Να αναπτύξει την ικανότητα απαρίθμησης.</p>	<p>δεξιοτήτων και λειτουργιών ζωής κ.λπ.. Οι δραστηριότητες αντιστοίχισης προσφέρονται για άσκηση στη χρήση της σύγκρισης «τόσα – όσα» (π.χ. όσα παιδιά - τόσα μπαλόνια).</p> <p>► Η ακολουθία των λέξεων – αριθμών με την οποία έχει ήδη εξοικειωθεί το παιδί σε προηγούμενη φάση του προγράμματος αξιοποιείται για να γίνουν απαριθμήσεις σε διάφορα υλικά του περιβάλλοντος. Το κάθε παιδί μετρά ατομικά με στόχο να συντονίσει όσο μπορεί καλύτερα τις οπτικές, ακουστικές και κινητικές δεξιότητες που απαιτούν την ικανότητα απαρίθμησης. Η δραστηριότητα μπορεί να ξεκινήσει με το παιδί να προφέρει με τη σειρά τους αριθμούς που έχει μάθει (π.χ. 1-5), μετά τον ήχο ενός μουσικού οργάνου που θα ηχεί ρυθμικά (απόκτηση ρυθμού στην εκφώνηση των λέξεων-αριθμών). Κατόπιν το παιδί ακούει τον ήχο, λέει τον αριθμό και τοποθετεί μπροστά του ένα αντικείμενο (ρυθμός στην εκφώνηση και συνδυασμός με κιναισθήση). Όταν ο αριθμός των αντικειμένων φθάσει σε ένα προκαθορισμένο σημείο (π.χ. 3), γίνεται νέα μέτρηση όλων των αντικειμένων και δήλωση του αριθμού τους, αρχικά με τη βοήθεια του μουσικού οργάνου (ή μετρονόμου). Όταν το παιδί αποκτήσει την επιθυμητή ακρίβεια, αυξάνεται η ταχύτητα και διευρύνεται το διάστημα απαρίθμησης. Απαριθμείται όσο το δυνατό πιο μεγάλη ποικιλία υλικών. Οι απαριθμήσεις γίνονται σε πλαίσια παιχνιδιών και γενικά δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, μπορούν να αξιοποιηθούν τα παραμύθια που αναφέρονται σε σχέση με τον πρώτο στόχο, αυτή τη φορά όμως εμπλουτισμένα με δραστηριότητες απαρίθμησης. Ο ρυθμός στον οποίο αναφερόμαστε θα πρέπει ασφαλώς να εκλαμβάνεται ως εφαρμογή ενεργειών με σειρά και χρονική διαφοροποίηση και όχι ως εκτέλεση σε ίσα χρονικά διαστήματα. Αυτό που ενδιαφέρει είναι η εκδήλωση της ενέργειας μετά το συγκεκριμένο ερέθισμα έτσι ώστε τελικά να εκφωνούνται οι λέξεις- αριθμοί μετά από χειρισμό των σχετικών ποσοτήτων και όχι τυχαία και ασυστηματοποίητα.</p>
--	--	---

<p>3. Απόκτηση στοιχειώδους λειτουργικού μαθηματικού λεξιλογίου.</p>	<p>Να αναγνωρίζει τις περιπτώσεις χρήσης του στοιχειώδους αριθμητικού λεξιλογίου και σταδιακά να μάθει να το χρησιμοποιεί στην καθημερινή του επικοινωνία.</p> <p>Να απαντά με διάφορους τρόπους (λεκτικούς ή άλλους) σε απλές ερωτήσεις και να εκτελεί απλές εντολές που αναφέρονται στις βασικές πρωτοποσοτικές και ποσοτικές έννοιες και δεξιότητες.</p> <p>Να διακρίνει τα απλά γεωμετρικά σχήματα, να τα αναγνωρίζει σε αντικείμενα του άμεσου περιβάλλοντός του και να αντιλαμβάνεται τη χρήση του σχετικού λεξιλογίου.</p>	<p>► Λεκτική και δραματοποιημένη παρουσίαση καταστάσεων στις οποίες η χρήση μαθηματικού λεξιλογίου είναι απαραίτητη για την ικανοποίηση αναγκών. Για παράδειγμα, κάποιος πεινάει πολύ αλλά του δίνουν λίγο φαγητό, διψάει και του δίνουν λίγο νερό, αγοράζει προϊόντα και του δίνουν πολύ περισσότερα ή πολύ λιγότερα από όσα χρειάζεται. Η λύση είναι να προσδιορίσει τις ανάγκες του με τη χρήση στοιχειώδους μαθηματικού λεξιλογίου. Σε αντιδιαστολή παρουσιάζονται περιπτώσεις σωστής χρήσης του αριθμητικού λεξιλογίου που χαρακτηρίζονται από την κάλυψη των αναγκών του ατόμου.</p> <p>► Διατυπώνεται σενάριο που προβλέπει αγορές για μικρές και μεγάλες ομάδες ατόμων που μένουν μαζί σε πλαίσιο αυτόνομης διαβίωσης ή για ολιγομελείς και πολυμελείς οικογένειες: ρούχα, τρόφιμα, έπιπλα, σκεύη κ.λπ. σε ποσότητες ανάλογες με το πλήθος των ατόμων. Τα παιδιά αναλαμβάνουν ρόλους (αγοραστή, πωλητή κ.λπ.), διατυπώνουν ερωτήσεις, ζητούν πληροφορίες, πάντα βέβαια με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. Π.χ. τοποθετούνται μπροστά στο παιδί φωτογραφίες των μελών της οικογένειας ή κάποιων συμμαθητών του και διατυπώνεται το σενάριο ότι πρέπει να αγοραστούν πιάτα, ποτήρια ή οτιδήποτε άλλο. Μετά προστίθεται και άλλο άτομο και επισημαίνεται η ανάγκη για αύξηση του αριθμού των σκευών ή των άλλων αντικειμένων.</p> <p>► Υπενθυμίζονται οι δραστηριότητες ταύτισης – διάκρισης και η χρήση κύκλων, τετραγώνων και τριγώνων για την αισθητοποίηση της ομαδοποίησης. Ονομάζονται τα σχήματα και αναζητούνται παραδείγματά τους στο άμεσο περιβάλλον (π.χ. ρόδες αυτοκινήτων, κιβώτια, τμήματα του σχολικού κτιρίου, cd, τρόφιμα κ.λπ.). Αξιοποιούνται και τα γνωστά πλαστικά σχήματα που υπάρχουν σχεδόν σε κάθε σχολείο, αλλά μόνο επικουρικά, ως μία από τις πολλές μορφές των σχημάτων. Γίνεται άσκηση στην ονομασία των γεωμετρικών σχημάτων και παρουσιάζονται παραδείγματα χρήσης των ονομάτων και των παραγώγων τους για το χαρακτηρισμό αντικειμένων του περιβάλλοντος (π.χ. στρόγγυλα – τετράγωνα κουτιά, τετρά-</p>
---	---	--

		<p>γωνα – μακρόστενα γραμματόσημα κ.λπ.).</p>
<p>Χρησιμοποίηση συστημάτων απαριθμήσεων για την αριθμητική χαρτογράφηση – αποτύπωση του άμεσου περιβάλλοντος.</p>	<p>Na χρησιμοποιεί την ακολουθία των αριθμών για να προσδιορίσει τα αριθμητικά στοιχεία (την αριθμητική ταυτότητα) της τάξης και του σχολείου.</p> <p>Na χρησιμοποιεί την ακολουθία των αριθμών για να προσδιορίσει τα αριθμητικά στοιχεία (την αριθμητική ταυτότητα) όλου του υπόλοιπου περιβάλλοντος.</p>	<p>► Με αφορμή μια υποθετική ανάγκη απογραφής των αντικειμένων της τάξης απαριθμούνται τα υλικά της. Ο αριθμός τους τοποθετείται σε εμφανές μέρος και αναφέρεται επανειλημμένα σε προφορικές αναφορές και περιγραφές (π.χ. στην τάξη έχουμε οκτώ καρέκλες, τέσσερα θρανία, μία πόρτα, δύο ντουλάπες κ.λπ.). Τα υλικά αναδιατάσσονται με διάφορους τρόπους ώστε να συνειδητοποιηθεί σταδιακά ότι οι αλλαγές στα εξωτερικά χαρακτηριστικά δεν αλλάζουν τον πληθικό αριθμό (π.χ. «Ας παίξουμε «τρενάκι», ας βάλουμε τις καρέκλες την μία πίσω από την άλλη. Πόσα βαγόνια θα έχει το τρενάκι, πόσες είναι οι καρέκλες; Ας κάνουμε ένα κύκλο με τις καρέκλες, Πόσες είναι τώρα οι καρέκλες;».</p> <p>► Οι απαριθμήσεις επεκτείνονται στο ευρύτερο περιβάλλον, αλλά πάντα υπό την προϋπόθεση ότι εμπίπτει στην άμεση αισθητηριακή αντίληψη του παιδιού (π.χ. επίσκεψη στη διπλανή αίθουσα στο γραφείο στην αίθουσα υπολογιστών κ.λπ. για σχετικές μετρήσεις). Όλα τα αριθμητικά στοιχεία καταγράφονται σε πίνακες που δεν περιλαμβάνουν λέξεις, αλλά εικόνες (φωτογραφίες) και αριθμούς (εικόνα αίθουσας, φωτογραφίες παιδιών και δίπλα οι αριθμοί). Τα αριθμητικά στοιχεία του ευρύτερου περιβάλλοντος συγκρίνονται με τα αριθμητικά στοιχεία της τάξης (π.χ. ο αριθμός των παιδιών του σχολείου είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των παιδιών της τάξης, οι υπολογιστές είναι όσες και οι καρέκλες κ.λπ.).</p>
<p>Εισαγωγή στο αριθμητικό σύστημα – Θεμελιώδεις αριθμητικές σχέσεις και εφαρμογές τους.</p>	<p>Na κατανοήσει τη δομή και τις θεμελιώδεις σχέσεις μεγέθους των αριθμών του διαστήματος 0-5.</p>	<p>► Χρησιμοποιούνται πάλι οι δραστηριότητες για το «τίποτα» και επισημαίνεται ότι αυτό το λέμε και «μηδέν». Ακολουθώντας, με βάση το σώμα του παιδιού γίνεται επισήμανση της σχέσης μεταξύ της μονάδας και της δυάδας (ένα χέρι – δύο χέρια, ένα μάτι - δύο μάτια κ.λπ.). Με βάση αυτή τη σχέση γίνεται επέκταση στα αντικείμενα του άμεσου περιβάλλοντος (π.χ. κρατώ ένα μολύβι στο ένα χέρι, αν πάρω και άλλο ένα μολύβι στο άλλο χέρι και τα βάλω μαζί, τα μολύβια γίνονται δύο). Το σώμα χρησιμοποιείται και στη συνέχεια, αλλά αυτή τη φορά αξιοποιούνται οι κινήσεις: τα παιδιά χτυπούν δύο φορές παλαμάκια, μετά τρεις φορές παλαμά-</p>

<p>Εισαγωγή στο αριθμητικό σύστημα – Θεμελιώδεις αριθμητικές σχέσεις και εφαρμογές τους (συνέχεια)</p>	<p>Να κατανοήσει τη δομή και τις θεμελιώδεις σχέσεις μεγέθους των αριθμών του διαστήματος 6-10.</p> <p>Να αναγνωρίζει τα αριθμητικά σύμβολα 0-10.</p>	<p>κια, κάνουν δύο επιτόπια άλματα, μετά τρία επιτόπια άλματα, έχουν δύο μπάλες κάνουν δύο σουτ, με τρεις μπάλες κάνουν τρία σουτ κ.λπ. Σε κάθε περίπτωση επισημαίνεται η πρόσθεση μιας μονάδας και η αύξηση του αριθμού. Σταδιακά γίνεται επέκταση στο τέσσερα και πέντε. Κατόπιν εισάγεται μια θήκη με τις 10 θέσεις (κατά το πρότυπο των αυγοθηκών) διευθετημένη σε δύο πεντάδες. Οι συλλογές των υλικών που χρησιμοποιήθηκαν για την απόκτηση της δεξιότητας της απαρίθμησης, καθώς και οποιαδήποτε άλλα αντικείμενα χρησιμοποιούνται για τη δόμηση των αριθμών μέχρι το πέντε (εννοείται ότι η επιτυχία αυτών των προσπαθειών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το πόσο καλή απαρίθμηση κάνει ο μαθητής). Εκτός από την πρόσθεση των αριθμών με τη μονάδα εισάγονται και οι υπόλοιποι συνδυασμοί (π.χ. $2+2$, $3+2$). Άσκηση γίνεται επίσης με τους συνδυασμούς δόμησης ενός και του αυτού αριθμού (π.χ. $5=4+1 = 3+2$ κ.λπ.)</p> <p>► Ξεκινάμε με τα πέντε δάχτυλα του ενός χεριού (τα οποία αξιοποιούνται ασφαλώς και στην προηγούμενη ενότητα) και προσθέτουμε άλλο ένα οπότε φυσικά γίνονται έξι. Αν σε καθένα από τα πέντε δάχτυλα βάλουμε ένα δαχτυλίδι θα έχουμε πέντε δαχτυλίδια. Αν βάλουμε και στο έκτο δάχτυλο δαχτυλίδι, τα δαχτυλίδια γίνονται έξι. Αν θελήσουμε να βάλουμε τα πέντε δαχτυλίδια σε ένα κουτί το καθένα θα χρειαστούμε πέντε κουτιά. Αν βάλουμε και το έκτο δαχτυλίδι σε κουτί, τα κουτιά θα γίνουν έξι. Παρόμοιες δραστηριότητες γίνονται με πολλά άλλα υλικά, πάντα στο πλαίσιο ενός σεναρίου. Παράλληλα χρησιμοποιείται η θήκη με τις δέκα θέσεις που αναφέρεται στην προηγούμενη ενότητα για ναδειχθεί ότι μετά τη συμπλήρωση της πρώτης πεντάδας περνάμε στη σταδιακή συμπλήρωση της δεύτερης. Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνεται και η δομή των διαφόρων αριθμών, που είναι και εισαγωγή στην πρόσθεση: π.χ. το επτά είναι μια πεντάδα και δύο, το εννιά είναι μια πεντάδα και τέσσερα κ.λπ.</p> <p>► Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες και πολλές άλλες παρόμοιες εφαρμόζονται, με στόχο αυτή φορά τη σύνδεση των ποσοτήτων με τα αριθμητικά σύμβολα. Για την ενίσχυση αυτής της σύν-</p>
---	---	---

<p>Εισαγωγή στο αριθμητικό σύστημα – Θεμελιώδεις αριθμητικές σχέσεις και εφαρμογές τους (συνέχεια)</p>	<p>Να κατανοήσει τη δομή και τις θεμελιώδεις σχέσεις μεγέθους των αριθμών του διαστήματος 11-20.</p> <p>Να γράφει τα αριθμητικά σύμβολα.</p>	<p>δεσης χρησιμοποιούνται και κάρτες που είναι χωρισμένες στη μέση και εμφανίζουν στη μια πλευρά τελείες, τετράγωνα ή άλλα σχήματα ή ακόμη και εικόνες διαφόρων αντικειμένων, ενώ στην άλλη τον αντίστοιχο αριθμό. Αρχικά οι αριθμοί και οι τελείες ή τα σχήματα έχουν το ίδιο χρώμα, σταδιακά όμως το χρώμα αποσύρεται. Οι κάρτες αυτές αναρτώνται σε διάφορα σημεία της αίθουσας ή εναλλακτικά στη γωνιά των μαθηματικών και χρησιμοποιούνται για ευκαιριακές επισημάνσεις και επαναλήψεις εκτός του προσδιορισμένου χρόνου για τα μαθηματικά. Επίσης οι κάρτες χρησιμοποιούνται ως αφετηρία για την επισήμανση στοιχείων του άμεσου περιβάλλοντος που έχουν τον ίδιο πληθικό αριθμό με αυτόν που δηλώνει ο αριθμός της κάρτας (π.χ. -«ποιος είναι ο αριθμός που φαίνεται στην κάρτα;», -«το 4», -«πόσες τελείες έχει δίπλα του;», -«4», -«πόσα πόδια έχει το θρανίο;», -«4», -«ποιον αριθμό θα χρησιμοποιήσουμε για να δείξουμε πόσα είναι τα πόδια του θρανίου;»).</p> <p>► Χρησιμοποιούνται δύο θήκες με δέκα θέσεις, η μία είναι πλήρης ενώ στην άλλη προστίθενται σταδιακά αντικείμενα για τη δημιουργία των αριθμών 11-20, πάντα στο πλαίσιο μιας ιστορίας. Για παράδειγμα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ανάγκη να μπουν σε θήκες 12 αυγά ή μια ιστορία με 15 πουλιά που θέλουν να μπουν στη φωλιά τους.</p> <p>► Η γραφή των αριθμητικών συμβόλων γίνεται με την παρουσία καρτών σαν αυτές που περιγράφονται παραπάνω, για να συνδέεται το σύμβολο με την ποσότητα και να υπάρχει ένα πρότυπο μίμησης. Η γραφή ξεκινά με σχηματισμό του συμβόλου σε άμμο, με την αφή προτύπων φτιαγμένων από γυαλόχαρτο ή άλλο υλικό με αδρή επιφάνεια και με τη γραφή με δαχτυλομπογιές ή κηρομπογιές. Στη συνέχεια το αριθμητικό σύμβολο γράφεται με μαρκαδόρους διαφόρων μεγεθών και τελικά με μολύβι. Αρχικά δίνονται πρότυπα των αριθμητικών συμβόλων, σε μεγάλο μέγεθος και με μια πράσινη τελεία στο σημείο έναρξης της γραφής. Το υπόλοιπο τμήμα αποτελείται από διακεκομμένες γραμμές τις οποίες το παιδί ενώνει ξεκινώντας από την τελεία. Στη διάρκεια του προγράμματος γραφής γίνονται συνέχεια υπενθυμίσεις της δι-</p>
---	--	---

<p>Εισαγωγή στο αριθμητικό σύστημα – Θεμελιώδεις αριθμητικές σχέσεις και εφαρμογές τους (συνέχεια)</p>	<p>Να χρησιμοποιεί λειτουργικά τις έννοιες του μισού και του διπλάσιου.</p> <p>Να χρησιμοποιεί αριθμούς για προσδιορισμό των ατομικών στοιχείων.</p>	<p>ασύνδεσης ανάμεσα στην ποσότητα, στο πρότυπο του αριθμού και στο παραγόμενο αριθμητικό σύμβολο.</p> <p>► Το μισό και το διπλάσιο προσεγγίζονται αρχικά ως ποσότητες οι οποίες σχετίζονται με την ικανοποίηση αναγκών σημαντικά μικρότερων ή σημαντικά μεγαλύτερων από τις συνήθειες. Ξεκινάμε βέβαια από το «ολόκληρο» ή το «ένα» ως σημείο αναφοράς. Π.χ. πεινώ και τρώω ένα κουλούρι (ένα κρουασάν, μία μπανάνα), πεινώ πολύ τρώω δύο κουλούρια (δύο μπανάνες...), διψώ – πίνω ένα ποτήρι νερό, διψώ πολύ – πίνω δύο ποτήρια νερό, διψώ λίγο – πίνω μισό ποτήρι νερό. Τρώω μισό κουλούρι στο ένα διάλειμμα και μισό στο άλλο. Οι έννοιες εξετάζονται, βέβαια, και σε άλλα πλαίσια, π.χ. ο ενήλικος πληρώνει ολόκληρο εισιτήριο, το παιδί, μισό εισιτήριο κ.λπ. Σημαντικό είναι να κατανοηθεί ότι το μισό είναι λιγότερο και το διπλάσιο μεγαλύτερο από τη μία μονάδα και όχι να κατακτηθεί η ακριβής ποσοτική σχέση.</p> <p>► Το παιδί αναγνωρίζει και γράφει τους αριθμούς που δηλώνουν την ηλικία του, τον αριθμό των μελών της οικογένειάς του, τον αριθμό του δρόμου που κατοικεί, τον όροφο της πολυκατοικίας που βρίσκεται το διαμέρισμά του και γενικά όσο το δυνατό περισσότερους από τους αριθμούς που σχετίζονται με τα προσωπικά του στοιχεία. Για την υποστήριξή του χρησιμοποιούνται σχετικές φωτογραφίες και εικόνες (π.χ. των μελών της οικογένειας).</p>
<p>Εισαγωγή στη χρήση και στη δομή της πρόσθεσης.</p>	<p>Να γνωρίσει όσο το δυνατό περισσότερες περιπτώσεις εφαρμογής της πρόσθεσης και να προσεγγίσει την έννοιά της.</p>	<p>► Επιλέγονται κάποιες από τις ιστορίες που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εισαγωγή άλλων αριθμητικών εννοιών, όπως για παράδειγμα ένα πάρτι γενεθλίων ή μια σχολική γιορτή, για να επισημανθούν περιπτώσεις που «βάζουμε μαζί», «ενώνουμε», «μεγαλώνουμε», «προσθέτουμε». Ποτήρια, μπουκάλια, μπισκότα, σοκολατάκια, μπαλόνια, σημειούλες, καρτέκλες, διάφορα διακοσμητικά και οτιδήποτε άλλο εμφανίζεται σε μια γιορτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διάφορες εφαρμογές πρόσθεσης (π.χ. υπολογισμός ποτηριών, καρτεκλών, μπαλονιών που θα χρειαστούν) πάντα με τη βοήθεια σχετικού σεναρίου. Σε όλην τη διάρκεια εφαρμογής των παραδειγμάτων επισημαίνεται ότι με την πρόσθεση ο αριθμός των</p>

<p>Εισαγωγή στη χρήση και στη δομή της πρόσθεσης (συνέχεια)</p>	<p>Να κατακτήσει τα βασικά αριθμητικά δεδομένα της πρόσθεσης της πρώτης δεκάδας διαμέσου της επίλυσης προβλημάτων της καθημερινής ζωής.</p> <p>Να χρησιμοποιεί αριθμομηχανή τσέπης (κομπιουτεράκι) για να βρίσκει τα αποτελέσματα των προσθέσεων της πρώτης δεκάδας.</p> <p>Να κατακτήσει τα βασικά αριθμητικά δεδομένα της πρόσθεσης της δεύτερης δεκάδας διαμέσου της επίλυσης προβλημάτων της καθημερινής ζωής.</p> <p>Να αναγνωρίζει και εφόσον είναι δυνατό να χρησιμοποιεί το συμβολικό τρόπο αναπαράστασης της πρόσθεσης.</p>	<p>πραγμάτων μεγαλώνει.</p> <p>► Προβλήματα όπως: «πόσα σάντουιτς πρέπει να ετοιμάσουμε για να φάμε όλοι όσοι είμαστε στην τάξη από ένα, στην εκδρομή που θα πάμε;», «Πόσα άτομα μαζευόμαστε αν στην εκδρομή έρθουν και οι γονείς των παιδιών;» χρησιμοποιούνται για να κατακτηθούν τα αποτελέσματα των προσθέσεων της πρώτης δεκάδας. Τα προβλήματα συγκεκριμενοποιούνται με τη χρήση όσο το δυνατό περισσότερων εποπτικών υλικών. Με τη συχνή χρήση των προβλημάτων διευκολύνεται η απομνημόνευση, καθώς και η ανάκληση μετά από αναφορά του εκπαιδευτικού στις σχετικές καταστάσεις.</p> <p>► Εισάγεται η χρήση αριθμομηχανής τσέπης, αφού προηγουμένως το παιδί εξοικειωθεί με την αντιστοιχία των ενεργειών που γίνονται κατά την πρόσθεση πραγματικών αντικειμένων και την πρόσθεση που γίνεται με την αριθμομηχανή. Η βασικότερη από τις αντιστοιχίες αυτές είναι αυτή μεταξύ των ενεργειών πρόσθεσης (βάζω μαζί, ενώνω, μεγαλώνω κ.λπ.) και του συμβόλου της πρόσθεσης. Η χρήση αριθμομηχανής είναι μια καλή ευκαιρία για την εισαγωγή αυτού του συμβόλου, το οποίο, αν διδαχθεί ανεξάρτητα, πιθανότατα θα ξεχασθεί.</p> <p>► Προβλήματα ανάλογα με αυτά για την πρώτη δεκάδα, αλλά φυσικά με μεγαλύτερους αριθμούς χρησιμοποιούνται για την κατάκτηση των αποτελεσμάτων των προσθέσεων της δεύτερης δεκάδας. Παράδειγμα: «πόσα αυγά περιέχονται σε δύο αυγοθήκες που η κάθε μία έχει 6 αυγά;». Εννοείται ότι όλα τα παραδείγματα παρουσιάζονται με εποπτικό τρόπο, όχι μόνο με το λόγο. Οι δραστηριότητες συμπληρώνονται με χρήση αριθμομηχανής όπως και στην περίπτωση των προσθέσεων της πρώτης δεκάδας. Ασφαλώς η απομνημόνευση των δεδομένων είναι πολύ δύσκολη για την παρούσα φάση εκπαίδευσης, και για αυτό θα αντιμετωπίζεται ως κατευθυντήρια γραμμή χωρίς ιδιαίτερη δέσμευση.</p> <p>► Όλες οι δραστηριότητες που αναφέρθηκαν σε σχέση με την κατανόηση της έννοιας της πράξης και διάφορες</p>
--	--	--

<p>Εισαγωγή στη χρήση και στη δομή της πρόσθεσης (συνέχεια)</p>		<p>άλλες που προκύπτουν από την καθημερινή ζωή της τάξης χρησιμοποιούνται πάλι για να επισημανθεί ότι τις πρακτικές δραστηριότητες μπορούμε να τις αναπαραστήσουμε και συμβολικά, με αριθμούς. Π.χ. οι ανάγκες σε ποτήρια, καρέκλες και τραπέζια για μια γιορτή παρουσιάζονται με σύμβολα και προσδιορίζονται τα τελικά σύνολα με ανάκληση των βασικών αριθμητικών δεδομένων ή με ευθεία μέτρηση. Η διαφορά αυτής της δραστηριότητας με τις δραστηριότητες για τα βασικά αριθμητικά δεδομένα έγκειται στο ότι στην προκειμένη περίπτωση το ενδιαφέρον εστιάζεται στη χρήση της πρόσθεσης για την αναπαράσταση της πραγματικότητας και όχι στην εκμάθηση των βασικών αριθμητικών δεδομένων.</p>
<p>Κατανόηση βασικών διαστάσεων του χρόνου.</p>	<p>Να κατανοεί την αλληλουχία των δραστηριοτήτων του μέσα στη ροή του χρόνου.</p> <p>Να κατανοεί το ρόλο της ώρας και τη χρησιμότητα του ρολογιού.</p>	<p>► Οι συνήθειες δραστηριότητες των παιδιών συζητιούνται και αποτυπώνονται σε μια ακολουθία με κατάλληλες εικόνες, χρώματα, χαρακτηριστικά αντικείμενα και με τη χρήση του «πρώτα – ύστερα, κατόπιν» ή του «πριν – μετά». Π.χ. «πρώτα ξυπνώ, ύστερα πηγαίνω στην τουαλέτα, κατόπιν τρώω, μετά πηγαίνω στο σχολείο». Παράλληλα, η κάθε ημέρα της εβδομάδας συνδέεται με ένα χαρακτηριστικό γεγονός του σχολικού προγράμματος, ώστε σταδιακά να κατακτηθεί η ακολουθία των ημερών. Για παράδειγμα, τη Δευτέρα κάνουμε Γυμναστική, την Τρίτη κάνουμε επισκέψεις εκτός σχολείου κ.λπ. Ακόμη μπορούμε κάθε ημέρα να τη συνδέσουμε με την ανάληψη μιας ευθύνης ή ενός καθήκοντος από ένα συγκεκριμένο μαθητή, ώστε με την αναφορά στο μαθητή να μαθευτούν και οι ημέρες (π.χ. τη Δευτέρα επιμελητής της τάξης είναι ο Νίκος, την Τρίτη η Φανή κ.λπ.).</p> <p>► Όταν αποκτηθεί ευχέρεια στην κατανόηση της ακολουθίας των δραστηριοτήτων αυτές συνδέονται με τη συγκεκριμένη ώρα της ημέρας στην οποία λαμβάνουν χώρα. Στους σχετικούς πίνακες και τα διαγράμματα η ώρα παρουσιάζεται με ένα συνδυασμό πολλών παράλληλων εικόνων με δραστηριότητες (π.χ. ήλιος που βρίσκεται στην αρχή της «πορείας» του, άνθρωποι που πηγαίνουν στη δουλειά, μαγαζιά που ανοίγουν, κίνηση στους δρόμους κ.λπ.) και ενδείξεων πραγματικών, πλαστικών και χάρτινων ρολογιών που δείχνουν τη συγκεκριμένη ώρα της ημέρας ψηφιακά</p>

<p>Κατανόηση βασικών διαστάσεων του χρόνου (συνέχεια)</p>		<p>(π.χ. 08.00). Αυτή η παροχή πολλών πληροφοριών για δραστηριότητες που εξελίσσονται παράλληλα εφαρμόζεται και σε σχέση με όσα συμβαίνουν στο σχολείο. Ξεκινώντας από το άμεσο περιβάλλον της τάξης παρέχονται πληροφορίες για τις διάφορες δραστηριότητες που συμβαίνουν σε άλλα τμήματα και συνδέονται με τον κοινό παρονομαστή, το χρόνο που λαμβάνουν χώρα. Ο χρόνος όπως και προηγουμένως δηλώνεται με εικόνες ρολογιών. Σταδιακά τα παιδιά θα προσπαθήσουν να μάθουν τις δραστηριότητες του προγράμματός τους σε σχέση με την ώρα, όχι για να λένε τελικά την ώρα (αυτό θα γίνει σε επόμενη φάση εκπαίδευσης), αλλά για να την αναγνωρίζουν ως σημαντική παράμετρο της καθημερινής ζωής. Σημειώνεται ότι η χρήση αναλογικών ρολογιών δεν ενδείκνυται, τουλάχιστον γι αυτή τη φάση της εκπαίδευσης.</p>
<p>Εισαγωγή στη χρήση και στη δομή της αφαίρεσης.</p>	<p>Να γνωρίσει όσο το δυνατό περισσότερες περιπτώσεις εφαρμογής της αφαίρεσης και να αντιληφθεί την έννοιά της.</p> <p>Να κατακτήσει τα βασικά αριθμητικά δεδομένα της αφαίρεσης της πρώτης δεκάδας διαμέσου της επίλυσης προβλημάτων της καθημερινής ζωής.</p> <p>Να χρησιμοποιεί αριθμομηχανή τσέπης (κομπιουτεράκι) για να</p>	<p>► Ιστορίες ανάλογες με αυτές που χρησιμοποιήθηκαν στην περίπτωση της πρόσθεσης (ή και οι ίδιες με τις απαραίτητες προσαρμογές) χρησιμοποιούνται και για την εισαγωγή της αφαίρεσης. Εννοείται ότι η κάθε ιστορία παρουσιάζεται με όσο το δυνατό πιο άμεσο και εποπτικό τρόπο. Από τα τρία είδη της αφαίρεσης διδάσκεται το απλούστερο, αυτό της αναζήτησης του υπολοίπου μετά από «ελάττωση», «αποκοπή», «απομάκρυνση», «μείωση», «κατανάλωση», «καταστροφή». Περιπτώσεις ζημίας ή φθοράς (σκευών, ρούχων κ.λπ.), κατανάλωσης τροφίμων (π.χ. έχω 2 μπουκάλια με χυμό, πίνω το 1), μετακίνησης ατόμων (είμαστε 7 στην τάξη, φεύγουν οι 2) προσφέρονται για την εξοικείωση με την αφαίρεση.</p> <p>► Το παιδί εισάγεται στα αποτελέσματα των αφαιρέσεων της πρώτης δεκάδας διαμέσου προβλημάτων ανάλογων με τα παραπάνω. Τα ίδια βασικά δεδομένα εμφανίζονται σε ποικιλία γνωστών στο παιδί ιστοριών και οι γνωστές στο παιδί ιστορίες εμφανίζονται με ποικιλία αριθμών. Τα αποτελέσματα παρέχονται άμεσα στην τελική τους μορφή, ενώ σε όποιες περιπτώσεις αυτό είναι δυνατό χρησιμοποιείται και η αντίστροφη μέτρηση.</p> <p>► Η εξοικείωση του παιδιού με τη χρήση της αριθμομηχανής αξιοποιείται</p>

<p>Εισαγωγή στη χρήση και στη δομή της αφαιρέσεως(συνέχεια)</p>	<p>βρίσκει τα αποτελέσματα των προσθέσεων της πρώτης δεκάδας.</p> <p>Να κατακτήσει τα βασικά αριθμητικά δεδομένα της αφαιρέσεως της δεύτερης δεκάδας διαμέσου της επίλυσης προβλημάτων της καθημερινής ζωής</p> <p>Να αναγνωρίζει και εφόσον είναι δυνατό να χρησιμοποιεί το συμβολικό τρόπο αναπαράστασης της αφαιρέσεως.</p>	<p>για την εύρεση των δεδομένων της αφαιρέσεως. Όπως και στην πρόσθεση, το βασικότερο σημείο είναι η αντιστοιχία μεταξύ των ενεργειών αφαιρέσεως και του σχετικού συμβόλου.</p> <p>► Προβλήματα ανάλογα με τα παραπάνω, αλλά με μεγαλύτερους αριθμούς χρησιμοποιούνται για την εισαγωγή των αποτελεσμάτων των αφαιρέσεων της δεύτερης δεκάδας. Εκδρομές, δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής προσφέρουν ευκαιρίες για ένταξη των αφαιρέσεων σε συγκεκριμένο πλαίσιο.</p> <p>► Όλες οι δραστηριότητες που αναφέρθηκαν σε σχέση με την κατανόηση της έννοιας της πράξης και διάφορες άλλες που προκύπτουν από την καθημερινή ζωή της τάξης χρησιμοποιούνται πάλι για να επισημανθεί ότι τις πρακτικές δραστηριότητες μπορούμε να τις αναπαραστήσουμε και συμβολικά, με αριθμούς. Π.χ. ο αριθμός επίπλων, σκευών, διακοσμητικών και άλλων αντικειμένων ενός δωματίου παρουσιάζεται με σύμβολα και προσδιορίζεται το υπόλοιπό τους μετά από τη μεταφορά μέρους τους σε άλλο δωμάτιο για λόγους καλύτερης τακτοποίησης. Όπως και στην ανάλογη περίπτωση της πρόσθεσης, το σημαντικό είναι η χρήση της αφαιρέσεως, ως χρηστικού εργαλείου της καθημερινής ζωής.</p>
<p>Εισαγωγή στη χρήση των χρημάτων και στη διαδικασία αγοράς προϊόντων.</p>	<p>Να κατανοήσει το ρόλο των χρημάτων κατά την αγορά καταναλωτικών αγαθών.</p> <p>Να διακρίνει τα βασικά κέρματα και τα χαρτονομίσματα που είναι πιθανό να χρησιμοποιήσει για αγορά προϊόντων αναγκαίων στην καθημερινή ζωή.</p>	<p>► Γίνονται επισκέψεις σε χώρους αγοραπωλησίας προϊόντων (κυρίως βασικών αγαθών της καθημερινής ζωής) και επισημαίνεται η χρήση των χρημάτων. Οργανώνονται στη σχολική αίθουσα απομιμήσεις αυτών των χώρων με, κατά το δυνατό, αληθινά προϊόντα και διαμέσου παιχνιδιών ρόλων οι μαθητές ασκούνται στην ανταλλαγή προϊόντων με χρήματα, χωρίς αναφορά στην αξία των χρημάτων.</p> <p>► Τα κέρματα και τα χαρτονομίσματα που κατά τεκμήριο καλύπτουν τις άμεσες ανάγκες των παιδιών αυτής της ηλικίας (ένα ευρώ, δύο ευρώ, πέντε ευρώ) παρουσιάζονται με πολλούς και διάφορους τρόπους προκειμένου να υπάρξει εξοικείωση με την υφή και τη μορφή τους, καθώς και με την αξία τους. Αληθινά χρήματα, απομιμήσεις από πλαστικό, φωτογραφίες, σκίτσα κ.λπ. χρησιμοποιούνται σε υποθετικές</p>

<p>Εισαγωγή στη χρήση των χρημάτων και στη διαδικασία αγοράς προϊόντων (συνέχεια)</p>	<p>Να αποκτά πληροφορίες για τις τιμές βασικών προϊόντων και να γνωρίζει αν διαθέτει αρκετά χρήματα για να τα αποκτήσει.</p>	<p>καταστάσεις και συνδέονται με την αγορά συγκεκριμένων προϊόντων (π.χ. δίνω 1 ευρώ για ένα πακέτο μπισκότα, 2 ευρώ για ένα μεγάλο κουτί γάλα κ.λπ.).</p> <p>► Στο πλαίσιο των απομιμήσεων των χώρων αγοραπωλησίας προϊόντων που θα δημιουργηθούν στη σχολική αίθουσα το παιδί μαθαίνει να παρατηρεί τις καρτέλες με τις τιμές των προϊόντων, να ρωτά για την τιμή, αν δεν υπάρχει καρτέλα και να κάνει μια απλή σύγκριση ανάμεσα σε βασικά στοιχεία των πληροφοριών που θα παίρνει. Για παράδειγμα, κάθε φορά που ακούει ότι η τιμή εκφράζεται μόνο σε «λεπτά» μπορεί να δίνει 1 ευρώ και κάθε φορά που το πρώτο μέρος της τιμής είναι 1 ή δύο ευρώ μπορεί να δίνει για την αγορά 2 και 5 ευρώ αντίστοιχα. Με αυτό τον τρόπο θα αγοράζει το προϊόν χωρίς να χρειάζεται να κάνει άλλους λογαριασμούς.</p>
--	--	--

3.2.2. Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Ως ενδεικτικές καταστάσεις για διαθεματική προσέγγιση προτείνονται: α) οργάνωση σχολικής εκδήλωσης ή οικογενειακής γιορτής, β) αγορά προϊόντων. Συγκεκριμένα:

Στο πλαίσιο της οργάνωσης μιας σχολικής εκδήλωσης ή μιας οικογενειακής γιορτής μπορούν να προσεγγισθούν αντικείμενα και στόχοι από διαφορετικές γνωστικές περιοχές. Στοιχεία από το γλωσσικό μάθημα, τα μαθηματικά, τις κοινωνικές δεξιότητες και την αυτοεξυπηρέτηση είναι δυνατό να συνδεθούν και να αποτελέσουν μια ολοκληρωμένη ενότητα. Προκειμένου να γίνει μια γιορτή πρέπει να προσκληθούν άνθρωποι, να εξασφαλισθούν έπιπλα και σκεύη σε κατάλληλο αριθμό, να ληφθούν υπόψη οι πιθανές προτιμήσεις των προσκεκλημένων, να γεμίσουν ποτήρια, να κοπούν κομμάτια από γλυκά, να στολισθούν οι χώροι, να φροντιστεί η καθαριότητα κ.λπ. Με επίκεντρο την προετοιμασία μιας γιορτής μπορούν να εξασφαλισθούν ποικίλες δραστηριότητες για μια ομάδα παιδιών με νοητική καθυστέρηση για αρκετό χρονικό διάστημα.

Τα ίδια ισχύουν και για την περίπτωση αγοράς προϊόντων. Η δραστηριότητα αυτή ενσωματώνει δεξιότητες από τις περιοχές της προφορικής έκφρασης, των κοινωνικών δεξιοτήτων, των μαθηματικών κ.λπ. Οι χαιρετισμοί, η επιλογή των προϊόντων, η διαχείριση των χρημάτων, η αναζήτηση πληροφοριών, η αναγνώριση τιμών κ.λπ. είναι μερικές από τις προϋποτιθέμενες γνώσεις της δραστηριότητας.

3.2.3. Διδακτική Μεθοδολογία

Η επιτυχία της διδασκαλίας των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση εξαρτάται, ως γνωστόν, από την ακρίβεια της αξιολόγησης. Αναφερόμαστε προφανώς στην εκπαιδευτική αξιολόγηση, η οποία μπορεί να αποτελέσει βάση καταρτισμού προγραμμάτων και πλαίσιο επιλογής διδακτικών μεθόδων. Όπως έχει δείχθει από έρευνες, αλλά και από την καθημερινή πράξη, ιδιαίτερα χρήσιμος κατά την εκπαιδευτική αξιολόγηση είναι ο συνδυασμός της Ανάλυσης Έργου και της Αξιολόγησης Κριτηρίου, δηλαδή η κατάτμηση των διδακτικών στόχων στις συστατικές τους γνώσεις και δεξιότητες και ο συνακόλουθος έλεγχος κατοχής τους από το

μαθητή με βάση κριτήρια ακρίβειας και ταχύτητας. Ειδικότερα σε σχέση με το πρόγραμμα των Μαθηματικών, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αναλύει τους στόχους των διδακτικών ενότητων που επιλέγει στα συστατικά τους στοιχεία και να ελέγχει το βαθμό κατοχής των συστατικών από το μαθητή. Για παράδειγμα, η απαρίθμηση αντικειμένων προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, τη γνώση της ακολουθίας των αριθμών, την ικανότητα αντιστοίχισης κάθε λέξης-αριθμού με ένα αντικείμενο και την αναγνώριση της ιδιαίτερης σημασίας της λέξης – αριθμού που εκφέρεται τελευταία. Ο εκπαιδευτικός λοιπόν θα πρέπει να ελέγξει με κατάλληλες δοκιμασίες αν ο μαθητής κατέχει αυτές τις προϋποτιθέμενες γνώσεις και δεξιότητες, προκειμένου ο τελευταίος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της απαρίθμησης. Όποια μαθησιακή προϋπόθεση δε βρίσκεται στην κατοχή του μαθητή γίνεται στόχος σχετικής παρέμβασης.

3.3. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ- ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ

3.3.1. Αναγκαιότητα απόκτησης κοινωνικών δεξιοτήτων στο χώρο του Σχολείου

Αποτελεί πλέον γεγονός αναμφισβήτητο, όπως προκύπτει από τα ευρήματα διαφόρων ψυχολογικών, κοινωνιολογικών και παιδαγωγικών ερευνών, ότι οι κοινωνικές δεξιότητες που αποκτά το άτομο κατά την αναπτυξιακή του περίοδο καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό το είδος των σχέσεων του με τους άλλους, καθώς και την ποιότητα συνολικά της ζωής του ως ενήλικα.

Το άτομο όμως με βαριά νοητική καθυστέρηση, καθώς παρουσιάζει σοβαρές δυσκολίες κατά τις γνωστικές διαδικασίες (όπως παραδείγματος χάριν αδυναμίες αντιληπτικότητας, συσχέτισης, γενίκευσης, μνήμης, προσοχής, κλπ.) αδυνατεί, εφόσον δεν του παρασχεθεί εξειδικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης, να κατακτήσει κοινωνικές δεξιότητες, να διαχειριστεί κοινωνικές καταστάσεις, να αποτυπώσει κοινωνικές συμπεριφορές από το περιβάλλον και εντέλει να προσαρμοστεί σε αυτό. Παράλληλα, το στενό οικογενειακό και ευρύτερο συγγενικό του περιβάλλον, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν του παρέχει τις κατάλληλες ευκαιρίες (ποιοτικά και ποσοτικά) για κοινωνική προσαρμογή και ένταξη. Έτσι, το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση παρουσιάζει αυξημένα προβλήματα όσον αφορά τη φροντίδα και προστασία του εαυτού του, την αυτονομία του, την οργάνωση του ελεύθερου χρόνου του, την αποδεκτή κοινωνική του συμπεριφορά, τη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων και τη συμμετοχή του στην κοινότητα.

Για τους λόγους αυτούς, το Σχολείο οφείλει πρωτίστως να το τροφοδοτεί με οργανωμένες εμπειρίες κοινωνικού περιεχομένου και να του παρέχει τη δυνατότητα να αποκτήσει δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης. Η απόκτηση δεξιοτήτων αυτοεξυπηρέτησης αποτελούν βασική προϋπόθεση προκειμένου το άτομο με βαριά νοητική καθυστέρηση να κατακτήσει κοινωνικές δεξιότητες. Καλείται δηλαδή ο εκπαιδευτικός αφενός να το ασκήσει σε δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης και αφετέρου να το εκπαιδεύσει σε δεξιότητες κοινωνικής επάρκειας. Διαμορφώνοντας τις κατάλληλες συνθήκες, σκόπιμα και μεθοδευμένα, ο εκπαιδευτικός χρειάζεται συστηματικά να διευκολύνει την πρόσκτηση από το παιδί κοινωνικών δεξιοτήτων και τη συμμετοχή του στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Για το άτομο με βαριά νοητική καθυστέρηση, δηλαδή, η απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων διαμορφώνει τις αναγκαίες προϋποθέσεις προκειμένου να επιτύχει αφενός την αυτονομία του, (στο βαθμό που του επιτρέπει η κατάστασή του), και αφετέρου την ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο. Όσο μεγαλύτερος δηλαδή είναι ο βαθμός κοινωνικής ετοιμότητας και επάρκειας που παρουσιάζει το άτομο με βαριά νοητική καθυστέρηση, τόσο περισσότερο γίνεται αποδεκτό από τον περίγυρό του και διασφαλίζει την κοινωνική και επαγγελματική του ένταξη, την προσωπική του ύπαρξη.

Στα πλαίσια των προαναφερομένων, καθίσταται σαφές ότι η απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων οφείλει να αποτελεί κεντρική θεματική της εκπαίδευσης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση.

3.3.2. Γενική ενότητα I: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
<p>1. Αποδεκτή Επικοινωνία/ Εκφραστική Γλώσσα</p>	<p>Το παιδί να μάθει να επικεντρώνει το βλέμμα του σε ένα ερέθισμα.</p> <p>Το παιδί να αντιδρά όταν φωνάζουν το όνομά του.</p> <p>Να ανταποκρίνεται στην οδηγία “σταμάτα” ή “όχι”.</p> <p>Να γνωρίζει το όνομα του εκπαιδευτικού και των συμμαθητών του. Να παρακολουθεί και να κατανοεί συζητήσεις.</p> <p>Να γνωρίζει χώρους και αντικείμενα που καθημερινά χρησιμοποιεί (σχολείο, τάξη, τουαλέτα, θρανίο, χαρτί κ.α.).</p> <p>Να αναγνωρίζει τα μέλη της οικογένειάς του.</p>	<p>► Ζητούμε από το παιδί, με τη βοήθεια μιας φωτεινής δέσμης που εκπέμπεται από ένα φακό, να επικεντρώνει το βλέμμα του σε συγκεκριμένα σημεία του χώρου.</p> <p>► Παίζουμε το παιχνίδι της τυφλόμυγας και αυτός που έχει δεμένα τα μάτια, όταν πιάσει ένα παιδί, πρέπει να το αναγνωρίσει και να πει το όνομά του. Σε περίπτωση που κάνει λάθος το όνομα η υπόλοιπη ομάδα προσφωνεί το παιδί.</p> <p>► Στα πλαίσια ενός παιχνιδιού «τα αγάλματα», λέμε στο παιδί να σταματήσει να κάνει μία κίνηση ή μία ενέργεια όταν σταματήσει να παίζει η μουσική από το κασετόφωνο.</p> <p>► Καθισμένοι σε κύκλο μαθητές και εκπαιδευτικός φωνάζουν δυνατά το όνομα του παιδιού που κρατά ένα μαντίλι. Το παιχνίδι επαναλαμβάνεται μέχρις ότου όλα τα παιδιά κρατήσουν το μαντίλι και ακουστεί το όνομά τους.</p> <p>► Επισκεπτόμαστε τους χώρους και τα παιδιά τους ονομάζουν.</p> <p>► Δείχνουμε οικογενειακές φωτογραφίες και το παιδί αναγνωρίζει τα πρόσωπα και τους ρόλους τους.</p>
<p>2. Χρήση λειτουργικού, κοινωνικού λεξιλογίου</p>	<p>Να αναγνωρίζει λέξεις – σύμβολα όπως:</p> <p>Κίνδυνος Φωτιά Ζεστό Κρύο Τουαλέτα γυναικών Τουαλέτα ανδρών Δηλητήριο Ηλεκτρικό Ρεύμα OFF ON SOS STOP</p>	<p>► Δείχνουμε καρτέλες με τις ανάλογες λέξεις ή με σύμβολα από το λειτουργικό λεξιλόγιο και ζητούμε από το παιδί να τις αναγνωρίσει.</p>

<p>Χρήση λει- τουργικού, κοινωνικού λεξιλογίου (συνέχεια)</p>	<p>Να αναγνωρίζει λέξεις – σύμβολα που συναντώνται στην κοινότητα όπως: Είσοδος Έξοδος Μέσα Έξω Ωθήσατε Έλξατε Ταμείο Ημερομηνία Λήξεως Τηλέφωνο Απαγορεύεται η είσοδος Μην σκύβετε Διάβαση πεζών Προσοχή ο σκύλος δαγκώνει. Σουπερμάρκετ Γαλακτομικά-Τυριά Φρούτα-Λαχανικά Αρτοποιείο-Φούρνος Κρεοπωλείο Ταχυδρομείο Τράπεζα Φαρμακείο Αφετηρία Αποβάθρα Ασανσέρ Μετρό</p>	<p>► Δίνοντας καρτέλες, στις οποίες αναγράφονται λέξεις ή σύμβολα από το κοινωνικό λεξιλόγιο ζητούμε από το παιδί να τις αντιστοιχίσει με εικόνες που παρουσιάζουν ανάλογους χώρους.</p> <p>► Τα παιδιά μιμούνται καταστάσεις στις οποίες χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν το κοινωνικό λεξιλόγιο.</p>
--	---	---

3.3.3. Γενική ενότητα II: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ - ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
<p>Κατάκτηση δεξιοτήτων μαγειρικής.</p>	<p>Να αναγνωρίζει τα μαγειρικά σκεύη. Ετοιμάζει ένα σάντουιτς Χρησιμοποιεί την ηλεκτρική κουζίνα Μπορεί να ετοιμάσει ένα ζεστό ρόφημα (τσάι) Ετοιμάζει το πρωινό του Φτιάχνει καφέ σε μπρίκι Χρησιμοποιεί καφετιέρα Φτιάχνει τοστ σε τοστιέρα Τρίβει τυρί Καθαρίζει πατάτες Υπολογίζει ποσότητες υλικών σε υγρή και στέρεα μορφή Ανοίγει κονσέρβα με διάφορα ανοιχτήρια</p>	<p>► Δείχνοντάς του τα μαγειρικά σκεύη τα ονομάζει.</p> <p>► Παρουσιάζονται τα διάφορα στάδια της κάθε εργασίας με εικόνες ανακατεμένες και καλείται το παιδί να τις βάλει σε χρονική αλληλουχία.</p> <p>► Η τάξη μετατρέπεται σε κουζίνα, όπου ο εκπαιδευτικός υποδύεται τον σεφ και οι μαθητές τους βοηθούν. Όλοι μαζί ετοιμάζουν το πρωινό που στη συνέχεια θα γευτούν.</p> <p>► Όλοι μαζί οι μαθητές με τη βοήθεια του</p>

		εκπαιδευτικού γράφουν ένα βιβλίο συνταγών.
2. Συμμετοχή σε μαστορέματα στο σπίτι.	<p>Να κλείνει το γενικό διακόπτη παροχής ηλεκτρικού ρεύματος.</p> <p>Να κλείνει το γενικό διακόπτη νερού.</p> <p>Να χρησιμοποιεί σωστά:</p> <ul style="list-style-type: none"> το σφυρί το κατσαβίδι το πριόνι την τανάλια. <p>Να βιδώνει με το κατσαβίδι.</p> <p>Να κόβει συγκεκριμένα μήκη ξύλου.</p> <p>Να λειαινεί ξύλα με γυαλόχαρτο</p> <p>Να καρφώνει με ασφάλεια ένα καρφί.</p> <p>Να τηρεί κανόνες ασφαλείας</p>	<p>► Οι μαθητές υποδύομενοι τους ξυλουργούς, υδραυλικούς και ηλεκτρολόγους μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τα αντίστοιχα εργαλεία.</p> <p>► Ο εκπαιδευτικός διοργανώνει διάφορους διαγωνισμούς βιδώματος, καρφώματος, κοψίματος.</p> <p>► Οι μαθητές, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, γράφουν με σύμβολα τους κανόνες ασφαλείας</p>

3.3.4. Γενική ενότητα III: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Απόκτηση Δεξιοτήτων Μετακίνησης	<p>Να διασχίζει μονόδρομο</p> <p>δρόμο διπλής κατεύθυνσης</p> <p>διασταύρωση</p> <p>διάβαση πεζών</p> <p>Να κυκλοφορεί στη πόλη με ασφάλεια</p> <p>Να μετακινείται ανεξάρτητα με το λεωφορείο, χωρίς να τηρεί αποκλειστικά το αναγραφόμενο ωράριο των δρομολογίων στις στάσεις.</p>	<p>► Οι μαθητές ασκούνται συστηματικά σε πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής.</p> <p>► Οι μαθητές υποδύονται τον τροχονόμο και "παρατηρούν" τον εκπαιδευτικό που υποδύεται τον απρόσεκτο διαβάτη.</p> <p>► Οι μαθητές ασκούνται στις πραγματικές συνθήκες καθημερινά.</p> <p>► Οι μαθητές μετακινούνται με το λεωφορείο, ενώ ο εκπαιδευτικός έχει διακριτική παρουσία.</p>
2. Απόκτηση Συμπεριφορών Μετακίνησης	<p>Να έχει κατάλληλη συμπεριφορά στα μέσα συγκοινωνίας (δε σπρώχνει, κρατιέται από τις χειρολαβές, δε μιλά υπερβολικά στους συνεπιβάτες, δε φωνάζει κ.α.)</p> <p>Να έχει ευγενική συμπεριφορά σε δημόσιο περιβάλλον (δεν μπαίνει στη στάση μπροστά από τους άλλους, δεν πέφτει επάνω τους κ.α.)</p> <p>Να προμηθεύεται και να ακυρώνει το εισιτήριό του στα μηχανήματα εισόδου στο τραίνο, στο μετρό,</p>	<p>► Παίζοντας σχετικά παιχνίδια, τα παιδιά μαθαίνουν να ρυθμίζουν την ένταση της φωνής τους, να περιμένουν τη σειρά τους, να μη σπρώχνονται, να αγοράζουν εισιτήριο και να το ακυρώνουν, κλπ.</p> <p>► Παίζοντας το παιχνίδι των ερωτοαποκρίσεων, όλα τα παιδιά (εναλλάσσοντας τους ρόλους του επιβάτη, του οδηγού, του συνεπιβάτη) θέτουν ερωτήσεις ή δίνουν απαντήσεις σχετικά με το πώς μπορεί να μετα-</p>

<p>Απόκτηση Συμπεριφορών Μετακίνησης (συνέχεια)</p>	<p>στο λεωφορείο.</p> <p>Να ζητά βοήθεια στα μέσα συγκοινωνίας, όταν είναι απαραίτητο (χάνεται, μπερδεύεται κ.α)</p> <p>Να κυκλοφορεί με ασφάλεια κάνοντας χρήση των μέσων συγκοινωνίας (δε χάνεται).</p>	<p>κινηθούν από μια περιοχή σε κάποια άλλη.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Τα παιδιά αναλαμβάνουν να γράψουν (υπαγορεύουν στον εκπαιδευτικό) ή να έναν οδηγό μετακίνησης στην περιοχή ή στην πόλη. ▶ Η τάξη επιλέγει να μετακινείται με τα μέσα μαζικής μεταφοράς και χρησιμοποιώντας συνδυασμό διάφορων μέσων μετακίνησης (π.χ. λεωφορείο και μετρό). ▶ Ζωγραφίζουν πινακίδες ασφαλούς μετακίνησης ή πινακίδες διαδρομής.
<p>3. Απόκτηση Δεξιοτήτων που συνδέονται με τα ψώνια.</p>	<p>Να βρίσκει το κατάλληλο μαγαζί, ανάλογα με το προϊόν που θέλει να προμηθευτεί.</p> <p>Να βρίσκει τα πράγματα που θέλει να αγοράσει.</p> <p>Να χρησιμοποιεί γραπτή λίστα ή λίστα με εικόνες αγορών.</p> <p>Να ζητά βοήθεια όταν δε βρίσκει κάτι</p> <p>Να πληρώνει με βοήθεια</p> <p>Να αγοράζει ένα αντικείμενο. Να αγοράζει πράγματα φθηνότερα από 5 ευρώ.</p> <p>Να αγοράζει πράγματα ακριβότερα από 5 ευρώ.</p> <p>Να αναμένει ρέστα, όταν δίνει παραπάνω χρήματα.</p> <p>Να αναγνωρίζει που αναγράφονται οι τιμές των προϊόντων.</p> <p>Να αναγνωρίζει την ημερομηνία λήξης ενός προϊόντος.</p> <p>Να καταλήγει στην πιο συμφέρουσα αγορά (συγκρίνει τις τιμές των προϊόντων)</p> <p>Να συγκρίνει τις τιμές διαφορετικών μαγαζιών</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Τα παιδιά κάνει αντιστοιχίες προϊόντων με εικόνες που παρουσιάζουν καταστήματα (π.χ. κουτί γάλα σε σουπερμάρκετ, πορτοκάλι σε μανάβικο κ.λπ.). ▶ Η τάξη επισκέπτεται τα καταστήματα ▶ Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, χρησιμοποιώντας ετικέτες από τα προϊόντα, οι μαθητές φτιάχνουν λίστες αγορών. ▶ Επισκεπτόμενοι τα παιδιά τους φυσικούς χώρους, ζητούν πληροφορίες για προϊόντα από τους πωλητές. ▶ Στη τάξη οργανώνεται και λειτουργεί μικρό κυκλείο προκειμένου τα παιδιά να κατακτήσουν έννοιες όπως ρέστα, τιμές, αξία προϊόντων κλπ. ▶ Με μαρκαδόρο, μαρκάρουν τα παιδιά τις τιμές και την ημερομηνία λήξης ενός προϊόντος. ▶ Τα παιδιά επισκέπτονται διαφορετικά σουπερμάρκετ και διαπιστώνουν ότι για τα ίδια προϊόντα υπάρχουν διαφορετικές τιμές. ▶ Ρωτούν την τιμή μιας σοκολάτας ή ενός πακέτου πατατάκια σε ένα περίπτερο και σε ένα σουπερμάρκετ.
<p>4. Απόκτηση Δεξιοτήτων που συνδέονται με τη χρήση του τηλεφώνου</p>	<p>Να μιλάει καθαρά στο τηλέφωνο.</p> <p>Να απαντάει στο τηλέφωνο και να μπορεί να δώσει ένα μήνυμα.</p> <p>Να μπορεί να χρησιμοποιήσει συ-</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Επαναλαμβάνοντας φράσεις – κλισέ του εκπαιδευτικού (όπως π.χ. ορίστε..., παρακαλώ..., Με λένε..., Ο πατέρας μου δεν είναι εδώ, Πάρτε αργότερα....) μαθαίνουν να δίνουν ή να παίρνουν ένα τηλεφωνικό μήνυμα.

	<p>σκευή τηλεφώνου σε περίπτερο. Να μπορεί να χειριστεί καρτοτηλέφωνο.</p> <p>Να ξεχωρίζει τους διάφορους ήχους του τηλεφώνου (απασχολημένο, βλάβη)</p> <p>Να καλεί νούμερα πρώτων βοηθειών και να γνωρίζει τη λειτουργία τους (100, 199, 166, κ.α.)</p>	<p>► Τα παιδιά, αρχικά, σε παιχνίδι συσκευή τηλεφώνου μαθαίνουν τη χρήση του. Στη συνέχεια, σε πραγματικές συνθήκες, πραγματοποιούν τηλεφωνήματα</p> <p>► Σε συνεργασία με τις υπηρεσίες πρώτων βοηθειών, τα παιδιά τις καλούν από το Σχολείο, ενώ ο εκπαιδευτικός διορθώνει λανθασμένους χειρισμούς.</p>
5. Απόκτηση Δεξιοτήτων χρήσης Κοινωνικών Μέσων	<p>Να χρησιμοποιεί κυλιόμενες σκάλες. Να χρησιμοποιεί ασανσέρ με ασφάλεια.</p> <p>Να κρατάει τη πόρτα για τον επόμενο. Να χρησιμοποιεί περιστρεφόμενη πόρτα</p> <p>Να μπορεί να ζητά βοήθεια από αστυνομικό</p>	<p>► Τα παιδιά επισκέπτονται χώρους, όπου διαθέτουν κυλιόμενες σκάλες, ασανσέρ, περιστρεφόμενες πόρτες κλπ, και ασκούνται στη χρήση τους.</p> <p>► Τα παιδιά επισκέπτονται το αστυνομικό Τμήμα της περιοχής.</p>
6. Απόκτηση Δεξιοτήτων που συνδέονται με την παρουσία του σε Καφετέρια ή Εστιατόριο	<p>Να βρίσκει μέρος να καθίσει ή περιμένει να του υποδείξουν.</p> <p>Να διαλέγει φαγητό και ποτό σε σύντομο χρόνο. Να δίνει παραγγελία με ευκρίνεια Να φωνάζει διακριτικά το σερβιτόρο. Να τρώει και να πίνει με ευπρέπεια. Να πληρώνει (σωστά) τον λογαριασμό.</p> <p>Αν το μαγαζί είναι σελφ-σέρβις να παίρνει δίσκο, μαχαιροπήρουνα, χαρτοπετσέτες.</p>	<p>► Με παιχνίδια ρόλων, όπου η τάξη μετατρέπεται σε χώρο εστιατορίου, τα παιδιά άλλοτε υποδύονται τους σερβιτόρους και άλλοτε τους πελάτες.</p> <p>► Κάνοντας κολλάζ φτιάχνουν έναν κατάλογο φαγητών- τιμών (μενού).</p> <p>► Κάθε πρωί όλοι οι μαθητές μαζί παίρνουν πρωινό, ώστε τα παιδιά να ασκηθούν κατάλληλα στις αντίστοιχες δεξιότητες.</p> <p>► Η τάξη επισκέπτεται χώρους σελφ-σέρβις.</p>
7. Απόκτηση κοινωνικά αποδεκτής σεξουαλικής συμπεριφοράς	<p>Να μη μιλά ανάρμοστα για το σεξ/ να μη λέει σόκιν ανέκδοτα Να μη χρησιμοποιεί ανάρμοστη γλώσσα, να μη βωμολοχεί στο σχολείο, στο δρόμο ή στο σπίτι. Να μην αγγίζει τους άλλους ανάρμοστα Να μη στυλώνει άπρεπα το βλέμμα του. Να μην εμπλέκεται σε ανάρμοστη σεξουαλική συμπεριφορά. Να μην παραμένει πολύ ώρα στη τουαλέτα</p>	<p>► Οι μαθητές ασκούνται να χρησιμοποιούν λέξεις κλισέ αντί βωμολοχιών.</p> <p>► Με παιχνίδια σωματογνωσίας τα παιδιά εκπαιδεύονται σε κατάλληλες σεξουαλικές συμπεριφορές. ► Τα παιδιά παρακολουθούν ταινίες video αγωγής υγείας (σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης).</p>

3.3.5. Γενική ενότητα IV: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Απόκτηση θετικού αυτο-συναισθήματος	<p>Να γνωρίζει, να αποδέχεται και να αντιμετωπίζει το πρόβλημά του.</p> <p>Να παρουσιάζει τον εαυτό του με επιτυχία στους άλλους.</p> <p>Να αποδέχεται και να συνεργάζεται με τους άλλους.</p> <p>Να κατανοεί τις αποτυχίες του.</p> <p>Να χαιρέται με τις επιτυχίες του.</p>	<p>► Παρουσιάζονται οι ομοιότητες και οι διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους (ατομικές διαφορές) και σχολιάζεται η αξία του κάθε ανθρώπου.</p> <p>► Μαζί με τον εκπαιδευτικό σημειώνει κάθε παιδί "τι καταφέρνει" και "τι δεν μπορεί να καταφέρει".</p> <p>► Διαρκώς επιβραβεύονται οι επιτυχίες.</p> <p>► Όταν αποτυγχάνει σε κάτι το παιδί, δημιουργούνται από τον εκπαιδευτικό οι κατάλληλες συνθήκες προκειμένου αυτό να επιτύχει σε κάτι άλλο.</p> <p>► Παρέχονται οι ευκαιρίες στο παιδί να ολοκληρώσει κάποιο έργο προκειμένου να αισθανθεί την επιτυχία.</p>
2. Απόκτηση Αυτοπεποίθησης- Ωριμότητας	<p>Να σέβεται τους άλλους και την περιουσία τους.</p> <p>Να θέτει ρεαλιστικούς στόχους.</p> <p>Να μη φοβίζει τους άλλους.</p> <p>Να μην καβγαδίζει.</p> <p>Να ελέγχει το θυμό και τα νεύρα του.</p> <p>Να εκφράζει τα συναισθήματά του με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο.</p> <p>Να έχει καλή συμπεριφορά και εκτός σχολείου.</p>	<p>► Γίνεται κατάλογος ιδιοκτησίας με τα αντικείμενα του κάθε παιδιού.</p> <p>► Κάθε πρωί, σημειώνονται σε καρτέλα για το κάθε παιδί ξεχωριστά οι στόχοι της σχολικής ημέρας.</p> <p>► Ενισχύοντας θετικά εναλλακτικούς τρόπους αποδεκτής συμπεριφοράς, το παιδί τους υιοθετεί.</p>
3. Απόκτηση Δεξιοτήτων που διευκολύνουν τη "Ζωή με τους Άλλους" (Δεξιότητες Διαβίωσης)	<p>Να τηρεί τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις του.</p> <p>Να συνεργάζεται για την επίτευξη ενός στόχου.</p> <p>Να είναι πρόθυμος να βοηθά.</p> <p>Να έχει υπομονή να αναμένει "κάτι".</p> <p>Να προσπαθεί να κάνει το σωστό.</p> <p>Να είναι πρόσχαρος και να μην πληγώνει τους άλλους.</p> <p>Να έχει κάποιον να εμπιστεύεται.</p> <p>Να χρησιμοποιεί την τεχνολογία</p>	<p>► Γίνεται κατάλογος υποχρεώσεων του παιδιού και σε κάθε επιτυχή ανταπόκρισή του, δέχεται ενισχυτή (κονκάρδα κλπ)</p> <p>► Δίνονται οι δυνατότητες στο παιδί να συμμετέχει σε ομαδική εργασία (π.χ. συμμετοχή σε θεατρικό δρώμενο)</p> <p>► Παρουσιάζονται μέσω θεατρικού παιχνιδιού, στάσεις που οφείλει το παιδί να αποκτήσει. (π.χ. μπορούν να αξιοποιηθούν οι μύθοι του Αισώπου κλπ)</p>

	<p>προκειμένου να διευκολύνει την επικοινωνία με τους άλλους.</p> <p>Να διαχειρίζεται επιτυχώς καταστάσεις και να επιλύει προβλήματα.</p>	<p>► Επιδιώκεται η συνεχής επαφή του παιδιού με την τεχνολογία, προκειμένου να κατακτήσει το παιδί, τη λειτουργική της χρήση.</p> <p>► Παρουσιάζονται διάφορα προβλήματα τα οποία καλείται το παιδί να διαχειριστεί (π.χ. κλειδώνεσαι έξω από το σπίτι σου τι θα κάνεις, κλπ).</p>
--	---	--

Παρατηρήσεις:

- Στο σημείο, αυτό, χρειάζεται να επισημανθεί, ότι αρκετές από τις προτεινόμενες κοινωνικές δεξιότητες και τις προεπαγγελματικές δεξιότητες που παρουσιάστηκαν, παραπέμπουν στο γνωστικό αντικείμενο " Επικοινωνιακές Δεξιότητες -Γλώσσα". Για αυτό ο ειδικός Παιδαγωγός καλείται, να εντάσσει τις προτεινόμενες δεξιότητες, ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών του και τους στόχους που επιδιώκει να επιτύχει.
- Με τον όρο "λειτουργικό, κοινωνικό λεξιλόγιο" περιγράφεται η ομάδα εκείνων των λέξεων ώστε το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση να μπορεί να εκφράζει τις βιολογικές και κοινωνικές του ανάγκες και να επιτυγχάνει ένα μίνιμουμ επικοινωνίας με το κοινωνικό του περιβάλλον. Σε αυτό ανήκουν παραδείγματος χάριν λέξεις ή φράσεις όπως: Κίνδυνος, Φωτιά, Ζεστό, Κρύο, Τουαλέτα γυναικών, Τουαλέτα ανδρών, Δηλητήριο, Ηλεκτρικό Ρεύμα, OFF, ON, SOS, STOP, Είσοδος, Έξοδος, Μέσα, Έξω, Ταμείο, Ημερομηνία Λήξεως, Τηλέφωνο, Απαγορεύεται η είσοδος, Μη σκύβετε, Διάβαση πεζών, Προσοχή ο σκύλος δαγκώνει, Φαρμακείο, Ασανσέρ, κλπ.

3.4. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΠΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

3.4.1. Αναγκαιότητα απόκτησης προεπαγγελματικών δεξιοτήτων και στοιχείων επαγγελματικής κατάρτισης στο χώρο του σχολείου

Η αυτόνομη διαβίωση του ατόμου με νοητική καθυστέρηση είναι συνυφασμένη με την οικονομική ανεξαρτησία του. Η απόκτηση όμως οικονομικής αυτοτέλειας προϋποθέτει την επαγγελματική κατάρτιση. Ιδιαίτερα για τα άτομα με βαριά νοητική καθυστέρηση, τα οποία λόγω της σοβαρότητας της κατάστασής τους, ουδέποτε θα καταφέρουν στον επαγγελματικό τομέα να δραστηριοποιηθούν αυτόνομα, η απόκτηση προεπαγγελματικών δεξιοτήτων και στοιχείων επαγγελματικής κατάρτισης στο χώρο του σχολείου, δρα παιδαγωγικά, συμβάλλοντας στην εν γένει προαγωγή του ατόμου. Το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση, δηλαδή, κατακτώντας προεπαγγελματική και επαγγελματική ετοιμότητα, όσο αυτό είναι δυνατό, θα οδηγηθεί στην αυτοπραγμάτωση, καθώς βιώνει μία από τις ουσιαστικότερες διαστάσεις του "ανθρώπινου", τη διάσταση του "εργάζεσθαι".

3.4.2. Γενική ενότητα I: ΠΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Απόκτηση Δεξιοτήτων Υγιεινής-Υγείας απαραίτητων στον επαγγελματικό χώρο	<p>Να έχει καθαρά μαλλιά. Να έχει καθαρή αναπνοή Να κάνει συχνά μπάνιο Να φοράει καθαρά ρούχα Να φοράει τα κατάλληλα ρούχα για τη δουλειά Να φορά κατάλληλα για την εποχή ρούχα Να μένει σπίτι όταν είναι άρρωστος Να επισκέπτεται τον γιατρό όταν είναι απαραίτητο Να ακολουθεί την κατάλληλη ιατρική αγωγή όταν χρειάζεται.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Καθημερινά, τα παιδιά με τον εκπαιδευτικό εφαρμόζουν κανόνες υγιεινής. ▶ Φτιάχνουν κατάλογο με τα είδη υγιεινής και πώς πρέπει να τα χρησιμοποιούν. ▶ Αντιστοιχούν φωτογραφίες ρούχων με χώρους εργασίας, καθώς και με τις εποχές. ▶ Συγκρίνουν τα ρούχα δουλειάς με τα ρούχα της βόλτας.
2. Απόκτηση Δεξιοτήτων Επικοινωνίας απαραίτητων στον επαγγελματικό χώρο	<p>Να μιλά καθαρά. Να έχει καλή επαφή με τα μάτια.</p> <p>Να ακούει, ενώ μιλάνε οι άλλοι Να καταλαβαίνει το τέλος μιας συζήτησης Να μην αγγίζει συνεχώς τους άλλους όσο συνεργάζεται μαζί τους</p> <p>Να μην κάνει προφανείς ή αδιάκριτες ερωτήσεις.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Παίζουν παιχνίδια προσήλωσης της προσοχής. ▶ Καθισμένα σε έναν κύκλο τα παιδιά ακούνε τον εκπαιδευτικό να διηγείται. Όταν αυτός τελειώνει τις σκέψεις του, τα παιδιά σηκώνονται όρθια. Το παιχνίδι επαναλαμβάνεται και το ρόλο του εκπαιδευτικού παίρνουν με τη σειρά τα παιδιά. ▶ Τα παιδιά θέτουν ερωτήσεις. Για κάθε εύστοχη ερώτηση επιβραβεύονται, ενώ στις άστοχες ερωτήσεις "κάτι" χάνουν
3. Απόκτηση Δεξιοτήτων που αναφέρονται στην προεπαγγελματική και επαγγελματική ετοιμότητα	<p>Να εκτελεί οδηγίες</p> <p>Να τηρεί το ωράριο εργασίας Να τηρεί κανόνες ασφαλείας Να χρησιμοποιεί απλά εργαλεία</p> <p>Να συνεργάζεται με τους άλλους κατά την εργασία.</p> <p>Να γνωρίζει ότι η εργασία αμείβεται.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Δίνοντας κλιμακωτής δυσκολίας οδηγίες ο εκπαιδευτικός, τα παιδιά προσπαθούν να τις εκτελέσουν. ▶ Σημειώνουν με κολλάζ το ωράριο λειτουργίας του σχολείου. ▶ Χρησιμοποιούν σε πραγματικές συνθήκες διάφορα εργαλεία. ▶ Ο εκπαιδευτικός οργανώνει μία ομαδική εργασία όπου κάθε παιδί πρέπει να συμμετέχει (να κάνει κάτι), ώστε να βγει το τελικό αποτέλεσμα. ▶ Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει διάφορες εργασίες, και αμείβει τα παιδιά που τις εκτελούν. ▶ Οι μαθητές επισκέπτονται διάφορους χώρους εργασίας.

3.5. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ – ΕΚΦΡΑΣΗ

3.5.1. Φιλοσοφία, σκοποί και στόχοι

Η αισθητική αγωγή για τα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση αποσκοπεί στην παροχή ερεθισμάτων και εμπειριών που θα ενισχύσουν την αντιληπτική και εκφραστική του ικανότητα. Το παιδί μαθαίνει να αντιλαμβάνεται το περιβάλλον του με μια διαφορετική διάσταση, καθώς γίνεται συν-δημιουργός και συν-εκφραστής του «κόσμου των αισθήσεων». Άλλωστε η διατύπωση του γνωστικού αντικείμενου ως «Δημιουργία και Έκφραση» δεν προάγει μια «θεωρία του ωραίου» αλλά μια παιδαγωγική προοπτική υποστήριξης του παιδιού με βαριά νοητική καθυστέρηση στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η δημιουργικότητα αποβλέπει στην ενίσχυση της σκέψης μέσα από τις προσωπικές επιλογές και προτιμήσεις. Η ιδιαιτερότητα της κατάστασης των παιδιών με βαριά νοητική καθυστέρηση καθιστά αναγκαία την οργάνωση δραστηριοτήτων αισθητικής αγωγής, καθώς για παράδειγμα οι μουσικές και ρυθμικές δραστηριότητες δίνουν την ευκαιρία στο παιδί να βιώσει τον εαυτό του μέσα από ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες. Απώτερος σκοπός είναι το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση να γνωρίσει και να προσανατολίζεται στο άμεσο και ευρύ περιβάλλον, να αποκτήσει την αίσθηση του ελεύθερου χρόνου και να μπορέσει να τον οργανώσει επιτυγχάνοντας έτσι τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Προκειμένου να υπάρχει μια συνοχή με το αντίστοιχο γνωστικό αντικείμενο της προσχολικής ηλικίας κατά μεγάλο ποσοστό τηρούνται οι θεματικές ενότητες, ενώ παράλληλα προστίθενται κάποιες άλλες αποβλέποντας στη διεύρυνση των ορίων ανάπτυξης του παιδιού.

Λειτουργικές καταστάσεις στην καθημερινή ζωή: Η μάθηση συνδέεται άμεσα με καταστάσεις των οποίων χαρακτηριστικά είναι το παιχνίδι, η χαρά, το βίωμα και η ελευθερία των επιλογών. Το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση έχει ανάγκη όπως κάθε άλλο παιδί να αφήσει το «σημάδι» του μέσα από απλά έργα. Οι δραστηριότητες προσανατολίζονται στα ενδιαφέροντα, στις ιδιαιτερότητες και στις εμπειρίες των παιδιών, ώστε να διευρυνθεί το ήδη γνωστό του πλαίσιο δράσης του παιδιού σε καθημερινή βάση. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαφυλάσσεται το δυναμικό αντίληψης και έκφρασης του παιδιού μέσα από την αποκωδικοποίηση και αναγνώριση της πραγματικότητας (προσώπων, αντικειμένων, καταστάσεων) με εργαλείο τον τομέα της αισθητικής αγωγής υπό μια ευρεία έννοια. Επειδή το παιδί με βαριά νοητική καθυστέρηση μπορεί μόνο επιφανειακά να αντιληφθεί αντικείμενα, καταστάσεις και χώρους, μέσα από αισθητικές δραστηριότητες δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να ενισχυθεί στην παρατήρηση και στη διαφοροποίηση μέσα από καταστάσεις που ζει και από εικόνες που παρατηρεί.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Βίωση του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος μέσα από τις αισθήσεις	Να αποκτήσει εμπειρίες με υλικά και αντικείμενα του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος	► Κατά τη διάρκεια του μαθήματος, μέσα από παρατήρηση, συλλογή, περιπλάνηση στο φυσικό περιβάλλον και επίσκεψη σε χώρους αντίστοιχους, δίνεται η δυνατότητα να αποκτήσει εμπειρίες με φυσικό υλικό (νερό, άμμο, πηλό, ξύλο, πέτρες, χαρτί). Τα υλικά αυτά είναι κατάλληλα λόγω της ποιότητάς τους, της μορφής και των ιδιοτήτων τους προκειμένου να προσφέρουν βασικές εμπειρίες στο παιδί. Το παιδί καλείται να ανακαλύψει τι μπορεί να κάνει με το νερό την άμμο. Πού μπορεί να βρει πέτρες, ξύλο.

	<p>Na αποκτήσει εμπειρίες από καθημερινές καταστάσεις</p> <p>Na αποκτήσει εμπειρίες με τα αντικείμενα σε σχέση με τον εαυτό του στο χώρο</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Na αποκτήσει εμπειρίες για τις ιδιότητες και τη χρήση αντικειμένων (τεχνητό περιβάλλον). Τα αντικείμενα είναι καθημερινής χρήσης. Το παιδί καλείται να ανακαλύψει πού και πώς μπορεί να τα χρησιμοποιήσει. Για παράδειγμα διπλώνει πετσέτα ▶ Na γνωρίσει τη χρήση των αντικειμένων σε καθημερινές καταστάσεις: 1) Χρήση του μαχαιριού, του πιρουιού κ.λπ. 2) Na αντιληφθεί τη διαφορά ανάμεσα στον ήχο του κουδουνιού για διάλειμμα και τον ήχο του τηλεφώνου ▶ Na αντιλαμβάνεται τη λειτουργία των αντικειμένων στο χώρο: 1) Το παιδί παρατηρεί τι συμβαίνει στο δρόμο 2) Το παιδί αναγνωρίζει τα αντικείμενα από εικόνες π.χ. διαφορές ανάμεσα στο λεωφορείο και το ταξί ▶ Na βιώσει τη λειτουργικότητα των αντικειμένων στο χώρο: τι κρέμεται στους τοίχους, σε ποιο θρανίο κάθεται. ▶ Na συμμετάσχει στη διαμόρφωση του χώρου: αλλάζει τη θέση των αντικειμένων σύμφωνα με τις ανάγκες του, τοποθέτηση στο χώρο ενός καθρέφτη προκειμένου να βιώσει τη διαφορά της πραγματικής υπόστασης του αντικειμένου και της εικονικής υπόστασης μέσα από τον καθρέφτη κ. λ.π.
<p>Βίωση του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος μέσα από τις αισθήσεις (συνέχεια)</p>	<p>Na αναγνωρίζει και να δημιουργεί ίχνη</p> <p>Na αναγνωρίζει και να ξεχωρίζει τα χρώματα</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ασκήσεις ιχνογραφήματος με διάφορα υλικά: δαχτυλομπογιές, πινέλα, μαρκαδόρους, πάνω σε επιφάνεια με άμμο με το δάχτυλο κ. λ.π. ▶ Na δημιουργεί τυπώματα: με διάφορα είδη σφραγίδας, με χαρτί καρμπόν κ. λ.π. ▶ Na αναγνωρίζει ότι τα αντικείμενα είναι χρωματιστά: προσωπικά αντικείμενα (ρούχα, ποτήρι) ▶ Na γνωρίζει ότι μπορεί να χρωματίσει αντικείμενα: βάφει άχρηστα αντικείμενα, πάνω σε χαρτί χρησιμοποιεί διάφορα χρώματα ▶ Na διαχωρίζει και να ταξινομεί τα βασικά χρώματα: ομαδοποιεί φρούτα σύμφωνα με το χρώμα τους (αρχικά ένα χρώμα, κατόπιν δύο κ. λ.π.), ▶ Na πειραματιστεί με τη μείξη χρωμάτων: αναμειγνύει μέσα σε ένα κύπελλο/ κουτί δύο χρώματα από τέμπες, βουτά το χέρι του σε ένα χρώμα δαχτυλομπογιάς και αφήνει τύπωμα

	<p>Na παρατηρεί εικόνες</p>	<p>πάνω σε χαρτί και κατόπιν βουτά το χέρι του σε άλλο χρώμα και το φέρνει σε επαφή με το αρχικό τύπωμα παρατηρώντας την αλλαγή του χρωματισμού.</p> <p>► Na παρατηρήσει εικόνες/ φωτογραφίες/ σχήματα που συνδέονται με το περιβάλλον: παρατηρεί φωτογραφίες από οικεία πρόσωπα, παρατηρεί τις εικόνες από ένα παραμύθι κ. λ.π. (η εξέλιξη ανάλογων δραστηριοτήτων εξαρτάται άμεσα από το επίπεδο του παιδιού)</p>
<p>Βίωση του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος μέσα από τις αισθήσεις (συνέχεια)</p>	<p>Na γνωρίσει τα μέσα και τα υλικά της χειροτεχνίας</p>	<p>► Το παιδί γνωρίζει τα υλικά και μέσα χειροτεχνίας: πινέλο (διάφορα μεγέθη), μαρκαδόροι, ψαλίδι, κηρομπογιές, δαχτυλομπογιές, διάφορα είδη χαρτιού, υφάσματα, νήματα, πηλός, πλαστελίνη, κόλλα. Δίνεται χρόνος στο παιδί να ασχοληθεί και να πειραματιστεί με ή χωρίς βοήθεια με τα υλικά προκειμένου να βιώσει τις διαφορές και τις ιδιότητες τους.</p>
<p>2. Χειροτεχνικές δραστηριότητες</p>	<p>Na αποκτήσει εμπειρίες από τη χρήση διάφορων τεχνικών επεξεργασίας</p> <p>Na αποκτήσει εμπειρίες μέσα από τη χρήση των χρωμάτων</p> <p>Na κατασκευάσουν με διάφορα υλικά</p>	<p>► Το παιδί αποκτά εμπειρίες από τις διάφορες τεχνικές επεξεργασίας, από τις πιο απλές βασικές μέχρι πιο σύνθετες, ανάλογα με τις δυνατότητες του παιδιού: ζωγραφική – ιχνογραφία (ελεύθερο σχέδιο, πειραματισμοί με χρώματα), πλαστική (πλαστελίνη, ζυμάρι, πηλό), κολλάζ (χρήση κόλλας και άχρηστων υλικών από εφημερίδες, περιοδικά, όσπρια), χαρτοκοπτική (κόψιμο ή σκίσιμο χαρτιού), τυπώματα κ. λπ.</p> <p>► Αρχικά γίνεται χρήση χρωμάτων (τέμπερες, δαχτυλομπογιές) που προάγουν την αδρή κίνηση και σταδιακά ενισχύεται η λεπτή κίνηση φτάνοντας στη χρήση υλικών όπως το πινέλο.</p> <p>► Με τη συνοδεία μουσικής το παιδί παροτρύνεται να μεταφέρει την κίνηση στο χαρτί. Η/ Ο εκπαιδευτικός απλώνει χαρτί στο πάτωμα και τα παιδιά ξυπόλυτα, αφού βουτήξουν τα πόδια τους σε χρώμα χορεύουν.</p> <p>► Κατασκευές με τουβλάκια (ξύλινα, πλαστικά) διάφορα (σπίτια, πύργους, γέφυρες)</p> <p>► Κατασκευές με φυσικό υλικό (πέτρες, άμμο, χιόνι κ. λ.π.)</p> <p>► Κατασκευές με άχρηστο υλικό (εφημερίδες, κουτιά, τενεκεδάκια κ. λ.π.)</p>

	<p>Να βιώσει τις χειροτεχνικές δραστηριότητες ως μια μορφή επικοινωνίας και έκφρασης</p>	<p>► Το παιδί συνδέει τις δραστηριότητες με καταστάσεις της ζωής: χριστουγεννιάτικη γιορτή, γενέθλια, απόκριες κ. λ.π. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες έχει το παιδί τη δυνατότητα να συμμετάσχει στο στολισμό και διαμόρφωση του χώρου της τάξης ή του σχολείου και να αποκτήσει εμπειρίες έκφρασης και επικοινωνίας (ομαδικές δραστηριότητες)</p>
<p>3. Μουσική και Ρυθμική Αγωγή</p>	<p>Να αποκτήσει μουσικές εμπειρίες</p> <p>Να ακούει συνειδητά μουσική</p> <p>Να γνωρίσει τα βασικά στοιχεία της μουσικής</p>	<p>► Να συμμετάσχει σε μουσικά βιώματα: χτυπά παλαμάκια στη μουσική</p> <p>► Να αναγνωρίζει μουσικές δομές: σταματά να χορεύει μόλις σταματήσει η μουσική (παύση – stop)</p> <p>► Να νιώσει την ασφάλεια του μουσικού βιώματος: μουσικός χαιρετισμός καλωσορίσματος ή αποχαιρετισμού</p> <p>► Να αντιδρά σε μουσικά ερεθίσματα: με λάλισμα ή με κάποιον άλλο φθόγγο/ ήχο συνοδεύει ένα τραγούδι</p> <p>► Να ηρεμεί προκειμένου να ακούσει μουσική: το παιδί κάθεται στην αγαπημένη του θέση, χαμηλώνει ο φωτισμός στο χώρο ή κάθεται κοντά στην/ στον εκπαιδευτικό επιζητώντας τη σωματική επαφή προκειμένου να ακούσει μουσική είτε ζωντανά (η/ ο εκπαιδευτικός παίζει στη φλογέρα ένα τραγούδι) είτε ηχογραφημένη</p> <p>► Να αναγνωρίζει και να διαχωρίζει ακουστικά ερεθίσματα: ακούει φωνές ζώων και τις μιμείται ή δείχνει την εικόνα του ζώου κ.λπ.</p> <p>► Να αποκτήσει μουσικές επιθυμίες και να κάνει μουσικές επιλογές: αντιδρά σε μουσική που δεν του αρέσει ή χαλαρώνει με κάποια συγκεκριμένη.</p> <p>► Να αποκτήσει εμπειρίες της μελωδίας: ανάλογα με τη μελωδία να προσαρμόζει τη φωνή του</p> <p>► Να αποκτήσει εμπειρίες του ρυθμικού μοτίβου: ανάλογα με το τραγούδι να παράγει κινήσεις με ή χωρίς μουσικά</p> <p>► Να αποκτήσει εμπειρίες από διαφορετικά τέμπο: γρήγορα/ αργά, να ακούσει και να κινηθεί σε διαφορετικούς χορευτικούς ρυθμούς</p> <p>► Να αντιληφθεί την έννοια της διάρκειας και της παύσης: παράγει με τη φωνή του έναν κοφτό (αααααα) ή διαρκή ήχο (α –α – α – α –α)</p> <p>► Να αποκτήσει εμπειρίες έντασης: αλλάζει την ένταση της φωνής του α-</p>

		νάλογα με το πόσο δυνατά ή σιγά ακούει ένα τραγούδι
Μουσική και Ρυθμική Αγωγή (συνέχεια)	<p>Να γνωρίσει τα μουσικά όργανα</p> <p>Να βιώσει τη μουσική ως μέσο έκφρασης</p> <p>Να αποκτήσει κοινωνικές εμπειρίες μέσα από μουσικές – ρυθμικές δραστηριότητες</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να πειραματιστεί με το σώμα ως όργανο του «κόσμου των ήχων»: μέσα από τραγουδοπαιχνίδια (Το Παζάρι, Χαρωπά τα δύο μου χέρια) ▶ Να πειραματιστεί με τα μουσικά – ρυθμικά όργανα (Σύστημα Orff): διαφορετική χρήση των οργάνων π.χ. με ή χωρίς μπαγκέτα ▶ Να κάνει χρήση κάποιου μουσικού οργάνου: χτυπά ρυθμικά το ταμπούρινο ως συνοδεία σε κάποιο τραγούδι ▶ Η μουσική ως μέσο ενεργοποίησης και χαλάρωσης: το παιδί ενεργοποιείται στην κίνηση και στη χαλάρωση ▶ Να εκφράζεται μέσα από κινήσεις: μιμείται χορευτικές ή αυτοσχέδιες κινήσεις π.χ. μουσικά κομμάτια με απλές ρυθμικές δομές δίνουν τη δυνατότητα για εκμάθηση απλών κινήσεων (π.χ. ένα βήμα μπροστά ένα πίσω, παλινδρομική κίνηση του σώματος) ▶ Να συνοδεύει ηχητικά κάποιο τραγούδι: Ανάλογα με τους ήχους, συλλαβές που παράγει το παιδί μαθαίνει να συνοδεύει ηχητικά ένα αγαπημένο τραγούδι, αλλάζοντας το χρώμα ή την ένταση ή τη διάρκεια της φωνής του <p>Διαθεματική σύνδεση με: Γλώσσα (να εξασκήσει τα όργανα ομιλίας) Αυτοεξυπηρέτηση (πλένω τα δόντια μου), κ.λπ.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ομαδικές μουσικές δραστηριότητες προκειμένου τα παιδιά να συμμετάσχουν σε ένα μουσικό δρώμενο, συνοδεύοντας για παράδειγμα ρυθμικά ένα τραγούδι. Στα πλαίσια διαφόρων εορτών (σχολικών, θρησκευτικών, εθνικών) και πολιτιστικών εκδηλώσεων οργανώνονται διάφορες μουσικές δραστηριότητες ή η μουσική πλαισιώνει ένα μέρος των εκδηλώσεων αυτών
4. Μορφές Θεατρικής Έκφρασης	Να αποκτήσει εμπειρίες με αντικείμενα, πρόσωπα και καταστάσεις μέσα από το παιχνίδι (μιμητικό, ρόλων)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να χρησιμοποιεί διάφορα μέσα/ υλικά ως μια μορφή έκφρασης: γυαλιά, καπέλα, ρουχισμός πάνω στο σώμα του και παρατηρεί τον εαυτό του στον καθρέφτη ▶ Να μιμείται κινήσεις με ή άνευ προτύπου ▶ Να μιμείται ήχους και φωνές ζώων

	<p>Να γνωρίσει το κουκλοθέατρο και το παιχνίδι με τις κούκλες ως μέσο έκφρασης</p> <p>Να γνωρίσει το θέατρο σκιών και τις αλλαγές στις διάφορες μορφές</p> <p>Να βιώσει τις διάφορες μορφές θεατρικής έκφρασης ως κοινωνικό γεγονός</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Να χρησιμοποιεί τις διάφορες κούκλες του κουκλοθέατρου ▶ Να παρακολουθεί μια παράσταση κουκλοθέατρου ▶ Να πειραματιστεί με τα φώτα: 1) Να αποκτήσει εμπειρίες της σκιάς του σώματός του και άλλων αντικειμένων 2) Να αντιληφθεί κινήσεις και χρωματισμούς των φώτων ▶ Να παρακολουθήσει και να συμμετάσχει σε μια παράσταση θεάτρου σκιών ▶ Στα πλαίσια διαφόρων εορτών (σχολικών, θρησκευτικών, εθνικών) και πολιτιστικών εκδηλώσεων οργανώνονται διάφορες δραστηριότητες θεατρικής έκφρασης κατά τις οποίες δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να συμμετάσχει με οποιοδήποτε τρόπο.
--	---	---